

SMERNICE ZA PRAĆENJE PRIMENE KONVENCIJE UN

**Efikasna upotreba međunarodnih mehanizama
za praćenje zaštite ljudskih prava
osoba sa invaliditetom**

**Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom
Laura Theytaz-Bergman
Stefan Trömel**

Beograd, 2011.

Smernice za praćenje primene Konvencije UN

Efikasna upotreba međunarodnih mehanizama za praćenje zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom

Autori:

Laura Theytaz-Bergman

Stefan Trömel

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom

Izdavač:

Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije

11040 Beograd, Milenka Vesnića 3

www.cilsrbija.org

Za izdavača:

Gordana Rajkov

Prevod sa engleskog:

Jelena Milošević

Priprema i dizajn:

Suzana Đorđević

Svetislav Marjanović

Štampa:

PRINT-UP doo, Leskovac

Tiraž: 1000

ISBN

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

Beograd, 2011.

Predgovor izdavača

Ova publikacija izdaje se u okviru projekta Izgradnja kapaciteta organizacija OSI radi praćenja primene Konvencije UN o pravima OSI (CRPD), uz podršku Centra za orijentaciju društva. Projekat finansiraju Delegacija Evropske Unije u Srbiji i Ministarstvo rada i socijalne politike Republike Srbije a sprovodi Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije u partnerstvu sa Nacionalnom organizacijom osoba sa invaliditetom Srbije.

Jedan od ciljeva ovoga projekta je iskoristiti obavezu države da podnese izveštaj o primeni Konvencije UN u 2011, i edukovati organizacije osoba sa invaliditetom, kroz praktično prikupljanje informacija, kako mogu raditi na izradi preliminarog izveštaja u senci (shadow reporta) organizacija civilnog društva o našem viđenju primene Konvencije EU u Srbiji. Radi što bolje informisanosti i izgradnje veština u ovom procesu, odlučili smo se da prevedemo i objavimo ove Smernice za praćenje primene Konvencije UN, jer verujemo da mogu biti od pomoći u ovom procesu. Smernice je izdala Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom i pred vama je prevod integralnog teksta, neznatno ažuriran u odnosu na vremenske promene u procesu izveštavanja.

Stavovi izneti u ovoj publikaciji nisu stavovi EU niti u bilo kojoj meri izražavaju stavove Evropske komisije.

Centar za samostalni život osoba sa invaliditetom Srbije

Priznanje

Autori: Laura Theytaz-Bergman i Stefan Trömel

Urednik: Ellen Walker

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom bi želela da se zahvali svim svojim članovima za dragoceni doprinos koji su pružili u izradi nacрта ovih Smernica:

Međunarodna organizacija osoba sa invaliditetom, Međunarodna federacija osoba sa oštećenim sluhom, Međunarodno udruženje za Daunov sindrom, Inclusion International, Rehabilitation International, Svetski savez slepih, Svetska federacija gluvih, Svetska federacija gluvo-slepih, Svetska mreža korisnika i preživelih psihijatrije, Arapska organizacija osoba sa invaliditetom, Evropski forum osoba sa invaliditetom i Red Latinoamericana de Organizaciones No Gubernamentales de Personas con Discapacidad y susfamilias

Ovaj dokument sa smernicama je pripremljen uz finansijsku podršku Švedske međunarodne agencije za razvoj.

Ove smernice će biti korišćene i umnožene samo u nekomercijalne svhe. Izvor mora biti citiran kad god se koristi.

Za sve komentare ili sugestije, molimo kontaktirajte:
stromel@ida-secretariat.org

Napomena

Stavovi izraženi u ovim smernicama pripadaju isključivo autorima i Međunarodnoj alijansi osoba sa invaliditetom i nikako se ne mogu smatrati zvaničnim stavovima Švedske međunarodne agencije za razvoj.

Copyright © 2010 International Disability Alliance

International Disability Alliance Secretariat
WCC Building
150, route de Ferney
PO Box 2100
CH - 1211 Geneva 2
<http://www.internationaldisabilityalliance.org/>

Sadržaj

1. Uvod	9
2. Ciljevi i metodologija	10
3. Proces izveštavanja Komiteta za prava osoba sa invaliditetom	11
a. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom	12
b. Uloga Komiteta za prava osoba sa invaliditetom	14
c. Ciklus izveštavanja	15
d. Vršenje uticaja na pripremu izveštaja država strana ugovornica	18
e. Vršenje uticaja na izveštavanje u okviru nacionalnog mehanizma za monitoring	21
f. Vršenje uticaja na listu pitanja	23
g. Učešće civilnog društva u plenarnom zasjedanju Komiteta za prava osoba sa invaliditetom	24
h. Vršenje uticaja na završne preporuke	24
i. Primena završnih preporuka Komiteta za prava osoba sa invaliditetom	25
j. Dani za raspravu o opštim i posebnim pitanjima i o opštim komentarima	26
k. Nacionalna primena i praćenje	27
4. Preporuke o tome kako pripremiti paralelne izveštaje za Komitet za prava osoba sa invaliditetom	28
a. Uloga paralelnih izveštaja	29
b. Osnivanje ili jačanje nacionalnih koalicija za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom za pripremanje paralelnih izveštaja	30
c. Sadržaj paralelnog izveštaja	31
Opšte odredbe: članovi 1-5 i 8-9	33
Anti-diskriminatorno zakonodavstvo	33
Sistematična analiza postojećeg zakonodavstva	34
Definicija invalidnosti	35
Načela Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom	36
Postepeno sprovođenje prava	36
Viši stepen zaštite	36
Uvođenje prava osoba sa invaliditetom u glavne tokove	37
Uključenost reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom	37
Podizanje svesti	38
Pristupačnost	39
Specifične odredbe: članovi 10-30	39
Član 10 - Pravo na život	39
Član 11 - Rizične situacije i humanitarne katastrofe	40
Član 12 - Ravnopravnost pred zakonom	40
Član 13 - Pristup pravdi	42
Član 14 - Lična sloboda i bezbednost	43
Član 15 - Odsustvo zlostavljanja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja	43

Član 16 - Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe	44
Član 17 - Zaštita integriteta ličnosti	45
Član 18 - Sloboda kretanja i državljanstvo	45
Član 19 - Samostalan život i uključivanje u zajednicu	46
Član 20 - Lična pokretljivost	47
Član 21 - Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama	47
Član 22 - Poštovanje privatnosti	48
Član 23 - Poštovanje doma i porodice	48
Član 24 - Obrazovanje	49
Član 25 - Zdravlje	50
Član 26 - Rehabilitacija	51
Član 27 - Rad i zapošljavanje	51
Član 28 - Odgovarajući uslovi života i socijalna zaštita	52
Član 29 - Učešće u političkom i javnom životu	52
Član 30 - Učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu	30
Žene sa invaliditetom, deca sa invaliditetom i druge grupe osoba sa invaliditetom	54
Član 6 - Žene sa invaliditetom	54
Član 7 - Deca sa invaliditetom	54
Druge grupe osoba sa invaliditetom	55
Ostali opšti članovi: članovi 31-33	56
Član 31 - Statistika i prikupljanje podataka	56
Član 32 - Međunarodna saradnja	56
Član 33 - Nacionalna primena i praćenje	56
d. Druge preporuke kako bi izveštaj bio efikasan	57
5. Strateška upotreba individualne predstavke i istražnog postupka predviđenog Opcionim protokolom Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom	61
a. Postupak za podnošenje individualne predstavke	61
b. Istražni postupak	64
6. Vršenje uticaja na druge procese ljudskih prava: uvođenje prava osoba sa invaliditetom u glavne društvene tokove	65
a. Uključivanje organizacija osoba sa invaliditetom u proces izveštavanja drugih tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima	65
b. Uključenost organizacija osoba sa invaliditetom u Univerzalni periodični izveštaj	69
c. Upotreba Specijalnih postupaka za promovisanje prava osoba sa invaliditetom	74
7. Često postavljana pitanja	78
8. Odabrana literatura	81

Skraćenice

CAT	Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Konvencija o torturi i drugom surovom, nehumanom ili degradirajućem postupanju ili kažnjavanju)
CCPR	Covenant on Civil and Political Rights (Pakt o građanskim i političkim pravima)
CESCR	Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima)
CEDAW	Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena)
CERD	Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije)
CRC	Convention on the Rights of the Child (Konvencija o pravima deteta)
CPMW	Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families (Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica)
CRPD	UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom)
CRPD Committee	Committee on the Rights of Persons with Disabilities (Komitet za prava osoba sa invaliditetom)
DPO	Disabled People's Organization (Organizacija osoba sa invaliditetom)
ECOSOC	Economic and Social Council (Savet za ekonomska i socijalna pitanja)
HRC	Human Rights Council (Savet za ljudska prava)
IDA	International Disability Alliance (Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom)

NGO	Non-governmental Organization (Nevladina organizacija)
NHRI	National Human Rights Institution (Nacionalna institucija za ljudska prava)
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava)
UN	United Nations (Ujedinjene nacije)
UPR	Universal Periodic Review (Periodični univerzalni izveštaj)

Za rečnik tehničkih termina u vezi sa mehanizmima Ujedinjenih nacija za ljudska prava, videti *The United Nations Human Rights Treaty System, An introduction to the core human rights treaties and treaty bodies (Sistem instrumenata Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, Uvod u opšte instrumente o ljudskim pravima i tela za praćenje ovih instrumenata)*, Fact Sheet No. 30, United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, 2005, pp.37-46, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet30en.pdf>

1. Uvod

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom (the International Disability Alliance (IDA)) je osnovana 1999. godine kao mreža globalnih, a od 2007. godine, regionalnih organizacija osoba sa invaliditetom¹. Cilj ove organizacije je promoviranje efikasne i pune primene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom širom sveta, kao i usklađivanje sa Konvencijom u okviru sistema UN kroz aktivno i koordinisano uključivanje reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

Cilj Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom je da podrži Konvenciju kao univerzalni standard za ljudska prava svih osoba sa invaliditetom. Sa svojim jedinstvenim sastavom kao mreža najistaknutijih međunarodnih i regionalnih organizacija za prava osoba sa invaliditetom, Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom je reprezentativni glas osoba sa invaliditetom sa najvećim autoritetom i kao takva je priznata od strane sistema Ujedinjenih nacija, i u Njujorku i u Ženevi. Kroz koordinisano uključivanje svojih članova, Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom deluje kao fokalna tačka pokreta za prava osoba sa invaliditetom na međunarodnom nivou i predana je građenju kapaciteta nacionalnih organizacija osoba sa invaliditetom, posvećujući posebnu pažnju Globalnom jugu, kako bi se podržala nacionalna nastojanja oko ratifikacije, primene i praćenja primene Konvencije UN za prava osoba sa invaliditetom.

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom je 2007. godine osnovala Forum za sprovođenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, otvoren za svaku međunarodnu, regionalnu ili nacionalnu organizaciju koja promovise Konvenciju i prihvata liderstvo organizacija osoba sa invaliditetom². Forum ima za cilj da igra glavnu ulogu u komunikaciji i strategiji za izgradnju alijanse Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom tako što će postati mesto okupljanja članova Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom, međunarodnih nevladinih organizacija (NVO) osoba sa invaliditetom, nevladinih organizacija glavnog toka za ljudska prava i drugih ključnih društvenih aktera koji dele zajednički interes u promovisanju prava osoba sa invaliditetom.

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom obezbeđuje stručnost o pravima osoba sa invaliditetom od samih osoba sa invaliditetom. Njen zastupnički rad sa mehanizmima UN za ljudska prava obuhvata vršenje uticaja na ključne procese i mehanizme za donošenje odluka, učešće u događajima visokog nivoa, davanje doprinosa u izradi značajnih dokumenata o ljudskim pravima i rad zajedno sa državama u cilju unapređenja prava osoba sa invaliditetom. Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom je takođe započela program koji se fokusira na izgradnju kapaciteta nacionalnih organizacija osoba sa invaliditetom i koalicija osoba sa invaliditetom u cilju primene i praćenja primene Konvencije na nacionalnom nivou i omogućavanja učešća nacionalnih organizacija osoba sa invaliditetom u radu na međunarodnom nivou.

¹ Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom se sastoji od devet globalnih i četiri regionalne organizacije osoba sa invaliditetom. Spisak njenih članova se može naći na <http://www.internationaldisabilityalliance.org/about-us/members/>

² Informacije o pristupanju Međunarodnoj alijansi osoba sa invaliditetom se mogu naći na <http://www.internationaldisabilityalliance.org/wp-content/uploads/2009/09/Participant-Information-and-declaration-FINAL.doc>

2. Ciljevi i metodologija

Cilj ovih smernica je obezbediti praktične, primjenjive strategije i savete za organizacije osoba sa invaliditetom i za koalicije organizacija osoba sa invaliditetom o međunarodnim mehanizmima ljudskih prava. Kako Komitet o pravima osoba sa invaliditetom kreće sa razmatranjem inicijalnih izveštaja država strana ugovora, nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da počnu sa procesom izveštavanja kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Ovaj dokument sa smernicama se fokusira na proces izveštavanja o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom i pripremanje izveštaja organizacija osoba sa invaliditetom kako bi se organizacijama osoba sa invaliditetom pružile praktične informacije o procesu i sadržaju izveštavanja.

U januaru 2010. godine, Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom je organizovala dvodnevni sastanak u Ženevi u Švajcarskoj pod nazivom „Izgradnja kapaciteta NVO osoba sa invaliditetom kako bi se efikasno iskoristili mehanizmi Ujedinjenih nacija za monitoring ljudskih prava“. Cilj seminara je bio identifikovati ključne izazove koji se odnose na monitoring Konvencije i ukazati kako organizacije osoba sa invaliditetom mogu uticati na rad Komiteta za prava osoba sa invaliditetom, rad drugih tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima i kako strateški iskoristiti Periodični Univerzalni izveštaj.

Seminar je pohađalo 120 učesnika iz 35 zemalja iz svih regiona, predstavljajući osobe sa različitim oblicima invaliditeta. Eksperti iz Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR), tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, NVO i nacionalne institucije za ljudska prava su obezbedili informacije i uvid u razne teme uključujući:

- Smernice za izveštavanje Komiteta za prava osoba sa invaliditetom;
- Ključne elemente za efikasan proces izveštavanja tela Ujedinjenih nacija za praćenje instrumenata o ljudskim pravima;
- Izgradnju kapaciteta nacionalnih NVO i omogućavanje njihovog učešća u procesu izveštavanja;
- Specijalne izazove u vezi sa monitoringom ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava;
- Nacionalno praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom;
- Uvođenje prava osoba sa invaliditetom u rad drugih instrumenata o ljudskim pravima;
- Uvođenje prava osoba sa invaliditetom u Periodični univerzalni izveštaj;
- Efikasnu upotrebu Specijalnih postupaka kako bi se promovisala prava osoba sa invaliditetom;
- Individualnu predstavku u sistemu instrumenata UN o ljudskim pravima i ulogu NVO u ovom sistemu;
- Analizu i diskusiju o smernicama za izveštavanje o četiri člana Konvencije³.

³ Ravnopravnost pred zakonom (Član 12); Samostalni život i uključivanje u zajednicu (Član 19); Zdravlje (Član 25); Rad i zapošljavanje (Član 27)

Ovaj dokument sa smernicama je glavni ishod seminara. Pruža detalje o procesu izveštavanja o Konvenciji, podiže svest o potrebi da se osnuju nacionalne koalicije organizacija osoba sa invaliditetom i pruža pomoć u kreiranju efikasnih izveštaja organizacija osoba sa invaliditetom koje će podneti Komitetu za prava osoba sa invaliditetom kako bi se unapredila prava osoba sa invaliditetom. Takođe pruža savete o upotrebi nacionalnih procesa za monitoring i pomoći će organizacijama osoba sa invaliditetom da bolje razumeju veze između nacionalnog i međunarodnog monitoringa. Ovaj dokument sa smernicama takođe sadrži informacije o upotrebi drugih mehanizama za ljudska prava uključujući individualne predstavke i istražne procedure, druga tela za praćenje sprovođenja instrumenata o ljudskim pravima, Periodični univerzalni izveštaj i Posebne postupke pred telima UN⁴.

Ovaj dokument sa smernicama je nastao na osnovu seminara, a razmatrali su ga članovi Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom i nacionalne fokus grupe. Mogu ga koristiti globalne, regionalne i nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom za trening programe i za druge aktivnosti radi izgradnje kapaciteta.

3. Proces izveštavanja Komiteta za prava osoba sa invaliditetom

Jedna od osnovnih funkcija Komiteta za prava osoba sa invaliditetom je razmotriti periodične izveštaje koje podnose države strane ugovornice na osnovu člana 35 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Komitet se priprema za razgovor sa državom stranom ugovornicom zahtevajući dodatne informacije u vidu liste pitanja. Izveštaj i odgovori države strane ugovornice na listu pitanja čine osnovu diskusije sa državom stranom ugovornicom. Nakon razgovora, Komitet daje završne preporuke, ističući ključna pitanja koja Komitet smatra značajnim i pravi preporuke za dalje aktivnosti.

Organizacije osoba sa invaliditetom imaju mogućnost da daju doprinos o tome kako se Konvencija sprovodi na nacionalnom nivou u raznim etapama, uključujući i izradu nacrtu izveštaja države strane ugovornice, listu pitanja i završne preporuke. Organizacije osoba sa invaliditetom imaju svoju ulogu i u primeni završnih preporuka, tokom dana za raspravu o opštim pitanjima i u izradi nacrtu opštih komentara. Uključivanje i učešće sa nacionalnim mehanizmima za monitoring i drugim nacionalnim telima za monitoring je ključna komponenta za obezbeđivanje efikasne primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

⁴ Ovi međunarodni mehanizmi za ljudska prava će biti detaljnije objašnjeni kasnije u ovom dokumentu

a. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom⁵ je prvi pravno obavezujući međunarodni instrument koji uređuje prava osoba sa invaliditetom. Konvencija ima za cilj „da se unapredi, zaštiti i osigura puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svih osoba sa invaliditetom i unapredi poštovanje njihovog urođenog dostojanstva.“⁶ Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 13. decembra 2006. godine, a stupila je na snagu 3. maja 2008. godine. Do sada je Konvenciju ratifikovalo 98 država⁷.

Opšta načela

Član 3 zacrtava opšta načela koja bi trebalo da predvide sprovođenje svih članova Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom⁸.

- poštovanje urođenog dostojanstva, individualne samostalnosti, uključujući slobodu vlastitog izbora i nezavisnost osoba;
- zabrana diskriminacije;
- puno i efikasno učešće i uključivanje u društvo;
- uvažavanje razlika i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dela ljudske raznolikosti i čovečanstva;
- jednake mogućnosti;
- pristupačnost;
- ravnopravnost žena i muškaraca;
- uvažavanje razvojnih sposobnosti dece sa invaliditetom kao i poštovanje prava dece sa invaliditetom na očuvanje svog identiteta.

Konvencija unapređuje i štiti građanska, politička, ekonomska, kulturna i socijalna prava osoba sa invaliditetom. Konvencija sadrži 50 članova⁹ koji uređuju:

- Jednakost i zabranu diskriminacije (Član 5);
- Pravo na život (Član 10);

⁵ Kompletan tekst Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom se može naći na <http://www.cilsrbija.org/ebib/200801181957030.mkpoi.pdf>

⁶ Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, Član 1

⁷ Spisak država koje su ratifikovale Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom se može naći na http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en

⁸ Objašnjenje značenja ovih načela se može naći u [Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Guidance for Human Rights Monitors Professional Training Series, No. 17, United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, 2010, pp. 18-23](#) (Praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, Smernice za praćenje ljudskih prava, Serija profesionalnih treninga, br. 17, Kancelarija Visokog komesara UN za ljudska prava, 2010., str. 18-23) http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf

⁹ Informacije o primeni određenih članova Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom se mogu naći pod naslovom 4b ovog dokumenta.

- Rizične situacije i humanitarne katastrofe (Član 11);
- Ravnopravnost pred zakonom (Član 12);
- Pristup pravdi (Član 13)
- Pravo na ličnu slobodu i bezbednost (Član 14)
- Odsustvo zlostavljanja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Član 15)
- Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe (Član 16);
- Zaštita fizičkog i mentalnog integriteta ličnosti (Član 17);
- Sloboda kretanja i državljanstvo (Član 18);
- Samostalan život i uključivanje u zajednicu (Član 19);
- Pravo na ličnu pokretljivost (Član 20);
- Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama (Član 21);
- Poštovanje privatnosti (Član 22);
- Poštovanje doma i porodice (Član 23);
- Pravo na obrazovanje (Član 24);
- Pravo na zdravlje (Član 25);
- Pravo na rehabilitaciju i rehabilitaciju (Član 26);
- Pravo na rad i zapošljavanje (Član 27);
- Pravo na odgovarajuće uslove života i socijalnu zaštitu (Član 28);
- Pravo na učešće u političkom i javnom životu (Član 29); i
- Pravo na učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu (Član 30).

Konvencija takođe uključuje specifične obaveze kako bi se osigurala zaštita prava žena (Član 6) i dece (Član 7) sa invaliditetom. Takođe zahteva od država da usvoje mere za podizanje svesti (Član 8) i pristupačnost (Član 9) i za sakupljanje statističkih i istraživačkih podataka (Član 31). Istaknuti su značaj međunarodne saradnje (Član 32) i nacionalna primena i praćenje (Član 33).

Opšte obaveze

Član 4 Konvencije od država strana ugovornica zahteva unapređenje punog ostvarivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve osobe sa invaliditetom, bez diskriminacije bilo koje vrste kroz:

- usvajanje zakonodavnih, administrativnih i drugih mera za ostvarenje prava priznatih ovom Konvencijom;
- usvajanje zakonodavnih, administrativnih i drugih mera za zabranu diskriminacije osoba sa invaliditetom;
- zaštitu i unapređenje ljudskih prava osoba sa invaliditetom u okviru svih strateških dokumenata, politika i programa;
- uzdržavanje od svih postupaka ili prakse koji nisu u skladu sa ovom Konvencijom, kao i garantovanje da državni organi i institucije deluju u skladu sa ovom Konvencijom;

-
- preduzimanje mera za uklanjanje diskriminacije po osnovu invalidnosti;
 - preduzimanje ili podsticanje istraživanja i razvoj novih tehnologija odgovarajućih za osobe sa invaliditetom;
 - pružanje dostupnih informacija o asistenciji, službama podrške i uslugama za osobe sa invaliditetom;
 - podsticanje obuke stručnih kadrova i osoblja koje radi sa osobama sa invaliditetom;
 - aktivno uključivanje osoba sa invaliditetom u izradu i primenu propisa i politika, kao i u drugim procesima odlučivanja u vezi sa pitanjima koja se tiču osoba sa invaliditetom.

Konvencija dozvoljava postepeno sprovođenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, ali zahteva da svaka država strana ugovornica preduzme mere u skladu sa svojim maksimalno raspoloživim sredstvima, uključujući i međunarodnu saradnju¹⁰. Bez obzira na količinu raspoloživih sredstava, države nikada ne smeju vršiti diskriminaciju po bilo kom osnovu, uključujući i invalidnost, moraju odmah obezbediti minimalni nivo ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, i moraju ići postepeno ka realizaciji ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava istaknutih u Konvenciji. Regresija nije dozvoljena¹¹.

b. Uloga Komiteta za prava osoba sa invaliditetom

Član 34 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom uređuje osnivanje Komiteta za prava osoba sa invaliditetom. Komitetu je poverena nadležnost da razmatra svaki izveštaj države strane ugovornice podnet shodno članu 35 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, da prima i razmatra individualne predstavke protiv država strana ugovornica Opcionog protokola uz Konvenciju i da sprovodi istrage na osnovu pouzdanih informacija koje ukazuju na ozbiljna ili sistematična kršenja Konvencije država strana ugovornica u skladu sa odredbama Opcionog protokola. Komitet se trenutno sastaje dva puta godišnje u Ženevi u Švajcarskoj, na period od nedelju dana po svakoj sesiji.

¹⁰ Član 4 (2) "Što se tiče ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, svaka država strana ugovornica preuzima obavezu se da preduzme mere u skladu sa svojim maksimalno raspoloživim sredstvima i, tamo gde je to potrebno, u okviru međunarodne saradnje, kako bi se postepeno osiguralo puno ostvarivanje tih prava bez štete po one obaveze sadržane u ovoj Konvenciji koje su odmah primenljive prema međunarodnom pravu."

¹¹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 3, The nature of States Parties obligations, 1990 (Komitet UN o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Opšti komentar br. 3, Priroda obaveza država strana ugovornica, 1990.)
[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?Opendocument)

Komiteta trenutno sačinjava dvanaest članova¹², ali će biti proširen na osamnaest u januaru 2011. godine¹³. Članovi Komiteta moraju imati „visoko moralne kvalitete“ i „priznatu stručnost i iskustvo“ u oblasti prava osoba sa invaliditetom. Iako članove Komiteta nominuju i biraju države strane ugovornice Konvencije za prava osoba sa invaliditetom, oni su nezavisni eksperti i ne predstavljaju nijednu vladu. Članovi Komiteta za prava osoba sa invaliditetom bi trebalo da budu birani vodeći računa o ravnopravnoj geografskoj zastupljenosti, zastupljenosti različitih oblika civilizacije i najvažnijih pravnih sistema, uravnoteženoj zastupljenosti polova i učešću eksperata sa invaliditetom. Mandat članova je četiri godine¹⁴ i mogu ponovo biti izabrani samo jednom. Oni obavljaju svoje dužnosti na volonterskoj osnovi i dobijaju nadoknadu samo za svoje dnevne troškove tokom zasedanja Komiteta. Mali stalni Sekretarijat u Kancelariji Visokog komesara za ljudska prava pruža podršku i savete Komitetu.

c. Ciklus izveštavanja

Od svake države strane ugovornice Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom se zahteva da Komitetu za prava osoba sa invaliditetom u roku od dve godine od dana kada je Konvencija stupila na snagu¹⁵ u toj državi podnese **sveobuhvatni (inicijalni) izveštaj** za tu državu. Inicijalni izveštaj je sačinjen od **opšteg dokumenta**, koji pruža opšte informacije zajedničke za sva tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, i **posebnog dela izveštaja**, koji sadrži informacije specifične za sprovođenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Nakon podnošenja, izveštaj ide na razmatranje Komitetu. Izveštaji se obično razmatraju po redu kojim stižu.¹⁶ Izveštaj se zatim prevodi na zvanični jezik

¹² Spisak sadašnjih članova Komiteta kao i informacije o njihovim biografijama se mogu naći na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Membership.aspx>

¹³ Što se tiče Člana 34(2) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, članstvo Komiteta je uvećano sa dvanaest na osamnaest članova pošto je Konvenciju ratifikovalo 80 država. Izbori za dvanaest članova su održani u septembru 2010. godine tokom Treće Konvencije država strana ugovornica. Od 1. januara 2011. Komitet čini 18 eksperata. Za više informacija o izborima pogledajte <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPD2010Elections.aspx> i <http://www.internationaldisabilityalliance.org/advocacy-work/conference-of-state-parties/third-conferences-of-states-parties-september-2010/>

¹⁴ Što se tiče Člana 34(7), mandat šest članova Komiteta koji su izabrani na izborima 2008. godine će trajati samo dve godine. Ukoliko budu reizabrani, služiće samo šest umesto osam godina. Ovih šest članova su izabrani većinom.

¹⁵ Stupanje na snagu nastaje kada dokument postane pravno obavezujući za državu. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom je stupila na snagu 3. maja 2008. godine, 30 dana nakon 20. ratifikacije. Za te države strane ugovornice, rok za podnošenje inicijalnog izveštaja Komitetu za prava osoba sa invaliditetom je 3. maj 2010. godine. Za one države koje su ratifikovale Konvenciju nakon 3. aprila 2008. godine, Konvencija stupa na snagu 30 dana nakon ratifikacije, a rok za predaju inicijalnog izveštaja je dve godine nakon tog datuma.

¹⁶ Prioritet za razmatranje se može dati inicijalnim ili izveštajima koji su značajno prešli rok.

Ujedinjenih nacija¹⁷ i čini se dostupnim u pristupačnim formatima.¹⁸ Obično je potrebno da prođe najmanje godinu dana od kada se izveštaj podnese do trenutka kada ga Komitet razmotri. Komitet za prava osoba sa invaliditetom podnosi preliminarnu analizu izveštaja države strane ugovornice i priprema listu pitanja koja služi da dopuni i ažurira informacije koje su date u inicijalnom izveštaju. Od država strana ugovornica sa zahteva da odgovore na listu pitanja u pisanoj formi u određenom vremenskom roku. Izveštaj i odgovori na listu pitanja se zatim razmatraju na sledećem **planarnom zasedanju**. Država strana ugovornica je pozvana da učestvuje na plenarnom zasedanju kako bi odgovorila na pitanja koja su postavili članovi Komiteta i pružila Komitetu dodatne informacije. Na kraju dijaloga, Komitet izdaje **završne preporuke** koje ističu pozitivne aspekte, faktore i teškoće koje su otežavale primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, osnovna pitanja koje Komitet smatra značajnim i konkretne sugestije i preporuke za buduće aktivnosti.

Od država strana ugovornica se zahteva da podnose periodične **izveštaje** najmanje svake četiri godine ili češće ako tako zahteva Komitet. Periodični izveštaji ne bi trebalo da ponavljaju informacije koje su date u inicijalnom izveštaju, već bi trebalo da pruže informacije o merama usvojenim radi sprovođenja zaključaka i preporuka koje je dao Komitet tokom analize inicijalnog izveštaja. Periodični izveštaj bi takođe trebalo da pruži informacije o bilo kakvom velikom razvoju (bilo pozitivnom bilo negativnom) od razmatranja inicijalnog izveštaja.

Slika 1. Ciklus izveštavanja u skladu sa Konvencijom za prava osoba sa invaliditetom i mogućnosti za organizacije osoba sa invaliditetom da daju svoj doprinos

1. korak. Država strana ugovornica bi trebalo da ima **konsultacije** sa civilnim društvom, uključujući reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom, da bi pripremila svoj **državni izveštaj**.

2. korak. Država strana ugovornica podnosi svoj **državni izveštaj** Komitetu za prava osoba sa invaliditetom (prvi put podnosi **inicijalni izveštaj**, a nakon toga podnosi periodične **izveštaje**).

- **Prilika za davanje doprinosa sistema UN, Nacionalnih institucija za ljudska prava, NVO i organizacija osoba sa invaliditetom.**
- Organizacije osoba sa invaliditetom podnose svoje **paralelne izveštaje sa prioritetnim pitanjima i konkretnim preporukama.**

¹⁷ Izveštaji država strana ugovornica moraju biti podneti na jednom od zvaničnih jezika UN: engleski, francuski, španski, arapski, kineski ili ruski.

¹⁸ Komitet nije definisao pristupačne formate, ali je odlučio da će se za komunikaciju koristiti sledeće metode: jezici (uključujući govorni jezik i znakovni jezik), tekst, Brajevo pismo, taktilna komunikacija, velika slova, pristupačni multimediji, pisani, zvučni, običan jezik, ljudski čitač i augmentativni i alternativni načini, sredstva i oblici komunikacije. Napomena: Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bile dostupne.

3. korak. Komitet za prava osoba sa invaliditetom državi strani ugovornici dostavlja **listu pitanja** i pitanja koja smatra značajnim, a koja je pokrenuo izveštaj.

- **Prilika za davanje doprinosa sistema UN, Nacionalnih institucija za ljudska prava, NVO i organizacija osoba sa invaliditetom.**
- Organizacije osoba sa invaliditetom mogu predložiti teme za **listu pitanja** koja bi **Komitet trebalo da iznese pred državu**, pre nego što Komitet usvoji spisak pitanja.

4. korak. Države strane ugovornice podnose **pisane odgovore na listu pitanja**.

- Organizacije osoba sa invaliditetom takođe mogu dati **svoje odgovore**.

5. korak. **Konstruktivni dijalog** između Komiteta za prava osoba sa invaliditetom i delegacije države strane ugovornica tokom plenarnog zasedanja.

- **Prilika za davanje doprinosa sistema UN, Nacionalnih institucija za ljudska prava, NVO i organizacija osoba sa invaliditetom.**
- Organizacije osoba sa invaliditetom mogu unapred tražiti da imaju **usmenu prezentaciju** tokom zasedanja na kome će se odvijati konstruktivni dijalog sa njihovom državom.
- Pre dijaloga i tokom samog zasedanja, organizacije osoba sa invaliditetom mogu pokušati da se sastanu sa članovima Komiteta, posebno sa zemljom koja je **Izvestilac**, kako bi identifikovali prioritetne teme i preporuke.

6. korak. Komitet za prava osoba sa invaliditetom daje **završne preporuke** o izveštaju, uključujući i **opšte preporuke**.

- Pre usvajanja **završnih preporuka**, organizacije osoba sa invaliditetom mogu za članove Komiteta identifikovati prioritetne oblasti u kojima treba brzo delovati i dati konkretne preporuke o pitanjima koja su pokrenuta tokom dijaloga.
- **Završne preporuke** bi trebalo da cirkulišu na nacionalnom nivou.

7. korak. Postupci za praćenje sprovođenja preporuka Komiteta za prava osoba sa invaliditetom.

- **Prilika za davanje doprinosa sistema UN, Nacionalnih institucija za ljudska prava, NVO i organizacija osoba sa invaliditetom.**
- Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da rade sa nacionalnim mehanizmom za monitoring i vladom na sprovođenju preporuka i praćenju njihovog sprovođenja.
- Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da vrše svoj monitoring za sledeći izveštaj.

Kraj ciklusa. Povratak na 1. korak za sledeći periodični izveštaj.

Napomene:

- Ciklus počinje dve godine nakon što je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom stupila na snagu u državi strani ugovornici.
- Ponavlja se svake četiri godine nakon toga. Ovo je pokriveno Članom 35 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.
- Organizacije osoba sa invaliditetom mogu saznati kada će biti spremna lista pitanja i kada će se obavljati konstruktivni dijalog preko vebsajta Komiteta za prava osoba sa invaliditetom ili tako što će kontaktirati Sekretarijat Komiteta za prava osoba sa invaliditetom.
- Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da prate kako i gde se države strane ugovornice spremaju i podnose državne izveštaje.

Aktivno učešće civilnog društva, uključujući i organizacije osoba sa invaliditetom, u vršenju uticaja na proces izveštavanja je važan način na koji se vrši monitoring, unapređuje i primenjuje rad Komiteta za prava osoba sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom se mogu uključiti u različite etape procesa izveštavanja, na primer u fazu pripreme izveštaja države strane ugovornice, zatim pripreme izveštaja koje podnose nacionalni mehanizmi za monitoring i kroz pripreme paralelnog izveštaja nacionalne koalicije organizacija osoba sa invaliditetom. Informacije se mogu podnositi u raznim fazama procesa, na primer, pre usvajanja liste pitanja, dijaloga sa državama stranama ugovornicama i usvajanja završnih preporuka.

d. Vršenje uticaja na pripremu izveštaja država strana ugovornica

Proces pripremanja izveštaja je prilika da se razmotri status zaštite ljudskih prava u državi. Države bi trebalo da sprovedu opšti pregled mera preduzetih da se usklade nacionalni zakon i strateška dokumenta i politika sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Priprema izveštaja omogućava državi da prati napredak koji je postignut kada je u pitanju uživanje prava propisanih Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom i da identifikuje probleme i nedostatke u njenom pristupu sprovođenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Proces izveštavanja može takođe pomoći državi da isplanira i razvije odgovarajuću politiku kako bi postigla svoje ciljeve.

Od države strane ugovornice se zahteva da podnese inicijalni izveštaj dve godine nakon što Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom stupi na snagu, što pokriva period između stupanja na snagu i podnošenja izveštaja države strane ugovornice. Izveštaj države strane ugovornice se sastoji od dva dokumenta; opšteg dokumenta i posebnog dela izveštaja.

Opšti dokument¹⁹ je izveštaj od 60-80 strana koji sadrži opšte i činjenične informacije o sprovođenju svih instrumenata o ljudskim pravima koje je država ratifikovala. Prosleđuje se u istom formatu svim telima za praćenje instrumenata o ljudskim pravima čija je država ugovornica, a država bi trebalo da ga redovno ažurira kako bi informacije bile aktuelne. Opšti osnovni dokument se, dakle, ne odnosi isključivo na pitanja invalidnosti.

Opšti dokument sadrži činjenične i statističke informacije, kao što su demografske, socijalne i kulturne karakteristike i informacije o ustavnoj, političkoj i pravnoj strukturi. Takođe bi trebalo da sadrži informacije o opštem okviru za zaštitu i unapređenje ljudskih prava kao što su ratifikacija međunarodnih instrumenata za ljudska prava, rezerve, opšti pravni okvir na nacionalnom nivou i kako se spremaju izveštaji tela za praćenje sprovođenja Konvencije. Opšti dokument bi trebalo da sadrži i informacije o sprovođenju značajnih propisa o ljudskim pravima zajedničkih za sve ili za neke instrumente o ljudskim pravima, kao što su zabrana diskriminacije i jednakost.

Poseban deo izveštaja je izveštaj od najviše 60 strana i trebalo bi da sadrži specifične informacije o sprovođenju članova Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u zakonu i praksi. Izveštaj bi trebalo da pruži detaljne informacije o značajnim merama koje su preduzete i o napretku koji je postignut i analizu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom član po član u skladu sa smernicama za izveštavanje. U oktobru 2009. godine, Komitet za prava osoba sa invaliditetom je usvojio posebne smernice za izveštavanje o sprovođenju instrumenta.²⁰ Cilj smernica je da se posavetuju države o formi i sadržaju inicijalnog izveštaja tako da isti budu sveobuhvatni i predstavljeni na standardizovan način.

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom zahteva uključivanje i puno učešće civilnog društva, a posebno organizacija osoba sa invaliditetom u proces praćenja primene.²¹ Države strane ugovornice se pozivaju da pripreme svoje izveštaje o sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na otvoren i transparentan način²² u skladu sa članom 4 (3) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom po kome se od država strana ugovornica zahteva da se blisko konsultuju i aktivno uključe organizacije osoba sa invaliditetom u sprovođenje

¹⁹ Smernice za opšti dokument se mogu naći u Compilation of Guidelines on the form and content of reports to be submitted by State Parties to the international human rights treaties, HRI/GEN/2/Rev6 (Kompilaciji smernica o formi i sadržaju izveštaja koji države strane ugovornice podnose međunarodnim telima za praćenje ljudskih prava, HRI/GEN/2/Rev6) <http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-mc/docs/9th/HRI-GE-2-Rev6.doc>

²⁰ Guidelines on treaty-specific document to be submitted by State Parties under article 35, paragraph 1 (Smernice za posebni deo izveštaja koji države strane ugovornice treba da podnesu u skladu sa Stavom 1 Člana 35) ili Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, CRPD/C/2/3, <http://www2.ohchr.org/SPdocs/CRPD/CRPD-C-2-3.doc>

²¹ Član 33(3): „Civilno društvo, posebno osobe sa invaliditetom i njihove organizacije koje ih zastupaju, biće uključeni u proces praćenja primene i potpuno će u njemu učestvovati.“

²² Član 35(4)

Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.²³ U skladu sa članom 35 (4) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, priprema izveštaja bi trebalo da bude otvoren i transparentan proces, a osobe sa invaliditetom, uključujući decu sa invaliditetom, bi trebalo konsultovati i aktivno uključiti, kroz njihove reprezentativne organizacije, u pripremu izveštaja države strane ugovornice. Pored toga, smernice za pripremu incijalnih izveštaja²⁴ podstiču države strane ugovornice da uključe nevladine organizacije, uključujući organizacije osoba sa invaliditetom, u pripremu izveštaja kako bi unapredile kvalitet izveštaja države strane ugovornice i promovisale uživanje prava zaštićenih Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Radne metode Komiteta takođe ističu značaj konsultacija sa organizacijama osoba sa invaliditetom u toku pripreme izveštaja države strane ugovornice kako bi se „reflektovala stvarnost osoba sa invaliditetom u državi.”²⁵

Iako odgovornost za izveštavanje leži kod države strane ugovornice, jasno je da organizacije osoba sa invaliditetom imaju ulogu u pripremi izveštaja države strane ugovornice i trebalo bi zahtevati da se održavaju nacionalne konsultacije kako bi država strana ugovornica dobila doprinos civilnog društva u skladu sa odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Nacionalne konsultacije se mogu održavati sa civilnim društvom kako bi se sagledali njihovi stavovi ili raspravljalo o nacrtu izveštaja. U nekim slučajevima, država strana ugovornica može imati otvoreni proces konsultovanja dok svako ko je zainteresovan može podneti informacije ili komentar na nacrt izveštaja. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da učestvuju sa državom stranom ugovornicom u pripremi državnog izveštaja kako bi podnele informacije i istraživanja, identifikovale značajna pitanja i dale preporuke za buduće aktivnosti.

Važno je napomenuti da doprinosi koje daju organizacije osoba sa invaliditetom mogu i ne moraju biti inkorporirane u izveštaj države strane ugovornice. Kako je obaveza države da pripremi izveštaj, izveštaj bi trebalo da tačno reflektuje stav vlade, a civilno društvo može i ne mora da se složi sa svim pruženim informacijama ili sa načinom na koji su one pružene. Iz tog razloga organizacije osoba sa invaliditetom se savetuju da ne sede u komitetima za izradu nacrtu ili da ne pišu izveštaje za državu stranu ugovornicu, već da daju savete, informišu i konsultuju se sa državom stranom ugovornicom u pripremi izveštaja. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da zadrže svoju samostalnost i imaju ulogu nekog ko samostalno vrši monitoring kroz podnošenje paralelnog izveštaja nako što izveštaj države strane ugovornice bude podnesen.

²³ Član 4(3): “U izradi i primeni propisa i politika u cilju primene ove Konvencije, kao i u drugim procesima odlučivanja u vezi s pitanjima koja se tiču osoba sa invaliditetom, države strane ugovornice će tesno saradivati i aktivno uključivati osobe sa invaliditetom, uključujući i decu sa invaliditetom preko njihovih reprezentativnih organizacija.”

²⁴ Guidelines on treaty-specific document to be submitted by State Parties under article 35, paragraph 1 (Smernice za poseban deo izveštaja koji države strane ugovornice podnose u skladu sa odredbama Stava 1 Člana 35) ili Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, CRPD/C/2/3, Stav 3

²⁵ Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bile dostupne.

U državama čiji izveštaji kasne, organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da ih podsećaju na njihovu obavezu da podnesu izveštaj na vreme i da zahtevaju da se nacionalne konsultacije održavaju kako bi se raspravljalo o pripremi izveštaja države strane ugovornice. Izveštaj koji kasni bi trebalo da analizira period od stupanja na snagu do vremena kada je podnet Komitetu, što znači da može pokriti više od dvogodišnjeg vremenskog perioda. Komitet za prava osoba sa invaliditetom ima nadležnost da razmotri situaciju u državi strani ugovornici čak i ako nema izveštaja. Ukoliko država strana ugovornica „znatno kasni“²⁶ sa podnošenjem izveštaja, Komitet može razmotriti primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na osnovu „pouzdatih informacija“ kojima Komitet raspolaže. U državama koje su ratifikovale Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, ali za čije se izveštaje možda smatra da „znatno kasne“, organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da pisanim putem zamole Komitet da se situacija u njihovoj državi razmotri čak i ako nema izveštaja države strane ugovornice. Ako se Komitet složi da to učini, organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podnesu sveobuhvatni izveštaj o sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u državi kako bi Komitet mogao da efikasno razmotri situaciju.

Komitet ne može da se bavi situacijom u državama koje nisu ratifikovale Konvenciju.

e. Vršenje uticaja na izveštavanje u okviru nacionalnog mehanizma za monitoring

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom zahteva od svake države strane ugovornice da uspostavi okvir za unapređivanje, zaštitu i praćenje primene Konvencije.²⁷ Okvir se može sastojati iz jednog nezavisnog tela, kao što je nacionalna institucija za ljudska prava ili se može sastojati od više tela. Okvir mora uključiti najmanje jedan nezavisni mehanizam i uzeti u obzir Pariska načela.²⁸ Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo konsultovati pri postavljanju okvira za monitoring, a i organizacije osoba sa invaliditetom i eksperte koji su osobe sa invaliditetom bi trebalo uključiti u okvir.²⁹

²⁶ Član 36(2): „Ukoliko država strana ugovornica znatno kasni s podnošenjem izveštaja, Komitet može obavestiti odnosnu državu stranu ugovornicu o potrebi razmatranja primene ove Konvencije u toj državi strani ugovornici, na osnovu pouzdanih informacija kojima Komitet raspolaže, ukoliko odnosni izveštaj ne bude podnet u roku od tri meseca nakon tog obaveštenja.“

²⁷ Član 33(2): „Države strane ugovornice će, u skladu sa svojim pravnim i upravnim sistemima, održavati, jačati, odrediti ili uspostaviti u okviru odnosne države strane ugovornice, okvir, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama, po potrebi, za unapređivanje, zaštitu i praćenje primene ove Konvencije...“

²⁸ Načela koja se tiču Statusa Nacionalnih institucija, GA rezolucija 48/134, 2003, <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

²⁹ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for the implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A/HRC/13/29 (Tematska studija Kancelarije Ujedinjenih nacija Visokog komesara za ljudska prava o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za primenu i praćenje primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, A/HRC/13/29) http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/A.HRC.13.29_en.doc

Jedna od glavnih funkcija okvira je praćenje primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Ovo se može raditi kroz sprovođenje istraživanja, razvijanje indikatora i standarda ili sakupljanje informacija o prekršajima ljudskih prava. Izveštaji se obično podnose vladinim telima.

Nacionalni mehanizam za monitoring može odabrati da podnese svoj izveštaj Komitetu za prava osoba sa invaliditetom o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podstaknu mehanizam da podnese izveštaj i da održi konsultacije o primeni Konvencije, a trebalo bi i da aktivno učestvuju u svakom konsultativnom procesu.

U nekim državama, nacionalne institucije za ljudska prava³⁰ su izabrane kao mehanizam za monitoring. Ove institucije su kreirane da promovišu i vrše monitoring ljudskih prava. Mogu biti različitih formi, kao što su komisije za ljudska prava, ombudsman, institucije, kancelarije javnih pravobranilaca i savetodavni instituti za ljudska prava.³¹ Iako ih je osnovala država, nacionalne institucije za ljudska prava koje su u skladu sa Pariskim načelima (Nivo A) su nezavisna tela koja obavljaju važne funkcije promovisanja i monitoringa. Obično imaju široku nadležnost koja je jasno određena zakonom, imaju dovoljan budžet i infrastrukturu koja nije predmet kontrole Vlade i mogu da rade nezavisno. U nekim zemljama, mogu postojati nacionalne institucije za ljudska prava koje nisu u potpunosti u skladu sa Pariskim načelima (Nivo B) ili nisu u skladu sa Pariskim načelima (Nivo C).³² Iako Pariska načela podstiču nacionalne institucije za ljudska prava da daju svoj doprinos izveštajima država strana ugovornica o sprovođenju međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima, takođe ih podstiču da iskazuju svoje stavove kada je to neophodno.³³

U državama gde nacionalna institucija za ljudska prava nije izabrana da bude mehanizam za monitoring, ona i dalje može podnositi svoje izveštaje Komitetu za prava osoba sa invaliditetom kako bi iskazala svoj stav o sprovođenju Konvencije o

³⁰ Za više informacija o Nacionalnim institucijama za ljudska prava videti www.nhri.net

³¹ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for the implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, (Tematska studija Kancelarije Ujedinjenih nacija Visokog komesara za ljudska prava o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za praćenje i primenu praćenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom) http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/A.HRC.13.29_en.doc

³² Status akreditovanih Nacionalnih institucija za ljudska prava se može naći na http://www.nhri.net/2009/Chart_of_the_Status_of_NIs_January_2010.pdf

³³ Pariska načela 3d) "Dati doprinos izveštajima koje države moraju da podnesu telima i komitetima Ujedinjenih nacija i regionalnim institucijama, u skladu sa njihovim obavezama prema ugovoru i, kada je neophodno, izraziti mišljenje o temi, uz dužno poštovanje prema njihovoj samostalnosti."

pravima osoba sa invaliditetom u državi strani ugovornici.³⁴ Organizacije osoba sa invaliditetom bi stoga trebalo da podstiču nacionalne institucije za ljudska prava da podnose svoje izveštaje i da vrše konsultacije radi dobijanja informacija o sprovođenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou.

Organizacije osoba sa invaliditetom se veoma podstiču da aktivno učestvuju u konsultacijama sa nacionalnim mehanizmom za monitoring i nacionalnim institucijama za ljudska prava. Ipak, ove organizacije bi trebalo da sprovedu svoj monitoring i podnose svoj izveštaj Komitetu kako bi obezbedile da Komitet dobija nefiltrirane informacije direktno od organizacija osoba sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom mogu, ipak, želeti da koordiniraju svoje podneske sa podneskom nacionalnog mehanizma za monitoring i nacionalnih institucija za ljudska prava kako bi istakli ključna pitanja od značaja za civilno društvo i kako bi izbegli suviše preklapanja među ovim izveštajima.

f. Vršenje uticaja na listu pitanja

Pre sastanka sa delegacijom Vlade, Komitet će pripremiti listu pitanja kako bi se pojasnile ili dopunile informacije iz izveštaja države strane ugovornice ili kako bi državi strani ugovornici bilo omogućeno da obavesti Komitet o bilo kojim novijim promenama od podnošenja izveštaja. Nacrt liste pitanja priprema državni izvestilac, član Komiteta kome je povereno da izvrši iscrpnu analizu izveštaja koji se razmatra. Lista pitanja se usvaja iza zatvorenih vrata,³⁵ ali svaka pisana informacija koju organizacije osoba sa invaliditetom dostave Komitetu pre pripreme liste pitanja može uticati na pitanja koja pokrene Komitet.

Organizacije osoba sa invaliditetom mogu biti pozvane da se sastanu sa Komitetom tokom izrade nacrta liste pitanja. Komitetu se mora podneti pisani zahtev najmanje dva meseca pre zasedanja na kome će se raspravljati o listi pitanja. Organizacije osoba sa invaliditetom se zatim pozivaju da održe usmenu prezentaciju u trajanju od najviše petnaest minuta. Komitet zahteva da se prezentacija fokusira na članove Konvencije, da se direktno odnosi na pitanja koja Komitet razmatra i da inkorporira pitanja polova, godina i drugih uzroka koji utiču na ranjivost osoba sa invaliditetom. Sastanci između organizacija osoba sa invaliditetom i Komiteta će biti javni, ukoliko se ne zahteva drugačije.³⁶

³⁴ Za više informacija, videti dokument The Role of National Human Rights Institutions in the United Nations Treaty Body Process, German Institute for Human Rights, 2007 (Uloga Nacionalnih institucija za ljudska prava u procesu formiranja tela Ujedinjenih nacija za praćenje ljudskih prava, Nemački Institut za ljudska prava). http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/uploads/tx_commerce/handbook_the_role_of_national_human_rights_institutions_in_the_un_treaty_body_process.pdf

³⁵ Pravila postupaka omogućavaju Komitetu da osnuje radnu grupu koja će raditi pre zasedanje Komiteta, koja bi se sastajala pre svakog zasedanja Komiteta kako bi napravili nacrt liste pitanja.

³⁶ Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bile dostupne.

Države strane ugovornice će odgovoriti na listu pitanja u pisanoj formi najmanje šest nedelja pre plenarnog zasedanja tako da informacije mogu biti prevedene na radne jezike Komiteta i proučene unapred pre sastanka. Odgovori moraju biti kratki, precizni i direktni i ne smeju prelaziti 30 strana. Organizacije osoba sa invaliditetom će možda želeti da ponude svoje odgovore na listu pitanja ili dodatne povratne reakcije na pitanja koja je Komitet istakao na listi pitanja.

g. Učešće civilnog društva u plenarnom zasedanju Komiteta za prava osoba sa invaliditetom

Izveštaj države strane ugovornice se razmatra tokom javnog zasedanja Komiteta. Obično se svaki izveštaj razmatra u toku jednog dana (dvočasovni, tročasovni sastanci), ali se taj period može produžiti za još pola dana (jednočasovni, tročasovni sastanak) kada je neophodno. Organizacije osoba sa invaliditetom i drugi značajni društveni akteri mogu prisustvovati kao posmatrači.³⁷ Od države se zahteva da pošalje delegaciju na nacionalnom nivou na razmatranje izveštaja, a preporučuje se i učešće vladinih zvaničnika koji su uključeni u konkretnu primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Komitet predlaže da delegaciju države strane ugovornice predvodi osoba odgovorna u vladi i da u delegaciji budu članovi pravosudne i zakonodavne vlasti. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da pred relevantnim Ministarstvima istaknu značaj slanja delegacije na visokom nivou, koja bi dobro poznavala materiju, na plenarnu sesiju.

Komitet će voditi „konstruktivni dijalog“ sa državom stranom ugovornicom, tokom koga će članovi Komiteta postavljati pitanja i davati komentare nakon kojih će uslediti odgovori delegacije Vlade. Cilj dijaloga je razmotriti sa Komitetom napredak koji je postignut, faktore i teškoće sa kojima su se suočavali tokom primene Konvencije, prioritete u primeni Konvencije i ciljeve za budući rad.

Organizacije osoba sa invaliditetom se mogu susresti sa članovima Komiteta, formalno ili neformalno, tokom zasedanja kako bi predstavile dodatne informacije, pružile ažurirane informacije ili predložile moguća pitanja koja će pokrenuti sa državnom delegacijom. Ovo je, takođe, prilika da se dobije slika dijaloga sa Vladom iz prve ruke. Iako Ujedinjene nacije sačinjavaju rezime diskusije, ovo je rezime sastanka, a ne detaljan zapisnik sa diskusije. Osim toga, beleške često nisu dostupne mesecima nakon diskusije i obično su pisane samo na engleskom i francuskom.

h. Vršenje uticaja na završne preporuke

Nakon razgovora sa državom stranom ugovornicom, Komitet će izneti završne preporuke koje će ukazati na pozitivne aspekte, faktore i teškoće koje su usporavale primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i pitanja koja

³⁷ Iz sigurnosnih razloga, akreditacija za prisustvovanje sastanku se mora dobiti unapred. Molimo, prosledite svoje ime i naziv organizacije Sekretarijatu Komiteta na crpd@ohchr.org

smatra značajnim. Završne preporuke takođe sadrže sugestije i preporuke za konkretne aktivnosti na nacionalnom nivou. Komitet može zahtevati u svojim završnim preporukama od država strana ugovornica da podnesu dodatne informacije o specifičnim pitanjima koja smatra značajnim i može odrediti rok za predaju ovih informacija. Mogu se takođe identifikovati i pitanja koja su ostala bez odgovora, a mogu se zahtevati i specifične informacije o tim pitanjima u sledećem periodičnom izveštaju.

Izvestilac države je odgovoran za koordinisanje pripreme završnih preporuka. Njihov nacrt se radi i usvaja iza zatvorenih vrata i trebalo bi da reflektuje diskusiju sa državom stranom ugovornicom. Nova pitanja koja nisu pokrenuta tokom dijaloga se obično ne spominju u završnim preporukama. Organizacije osoba sa invaliditetom se mogu neformalno sastati sa članovima Komiteta nakon dijaloga sa državom stranom ugovornicom kako bi ponovili ključna pitanja i istakli konkretne preporuke da bi unapredili situaciju na nacionalnom nivou. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da daju sugestije o tome koja pitanja bi se mogla smatrati „prioritetnim“ i kojim pitanjima bi se trebalo baviti u kratkom vremenskom roku.

Završne preporuke se objavljuju javno poslednjeg dana zasedanja Komiteta i šalju se kako državi strani ugovornici, tako i Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija. Takođe su dostupne i na veb sajtu Komiteta.³⁸

i. Primena završnih preporuka Komiteta

Komitet nije u mogućnosti da svoje završne preporuke primeni i zavisi od nacionalnih mehanizama za monitoring kako bi osigurao da ih država strana ugovornica uzme u obzir. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da prate napore koje čini država strana ugovornica da primeni preporuke i podnese izveštaj Komitetu o napretku koji je postignut ili o nedostatku istog. Komitet može imenovati jednog svog člana kao Izvestioca da sprovodi aktivnosti koje se tiču pitanja koja Komitet smatra značajnim, a koja su identifikovana u završnim preporukama. Izvestilac će pripremiti izveštaj za Komitet na osnovu primljenih informacija koje se tiču primene završnih preporuka. Redovni monitoring koji vrše organizacije osoba sa invaliditetom će takođe pomoći u pripremi paralelnih izveštaja o periodičnim izveštajima država strana ugovornica.

Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da iskoriste završne preporuke kao način za stimulisavanje diskusije na nacionalnom nivou. Važno je podizati svest na nacionalnom nivou o preporukama Komiteta organizovanjem pres konferencija, okruglih stolova, seminara i radionica. Istraživanja nacionalnih medija i javnosti mogu pomoći da se obezbedi da pitanja koja je pokrenuo Komitet budu visoko na nacionalnoj agendi. Završne preporuke bi trebalo prevesti sa lokalne jezike, trebalo bi ih učiniti dostupnim u pristupačnim formatima i distribuirati onima koji rade sa

³⁸ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>

osobama sa invaliditetom, uključujući advokate, sudije, socijalne radnike, nastavnike i zdravstvene radnike.

Završne preporuke bi organizacije osoba sa invaliditetom trebalo da koriste kao alatku za vršenje pritiska na vladu da prati preporuke koje je dao Komitet. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da razmotre održavanje sastanaka sa vladinim zvaničnicima kako bi raspravljali o preporukama Komiteta i lobirali za promene u zakonodavstvu i praksi. Organizacije osoba sa invaliditetom mogu ponuditi da rade sa vladom na elaboraciji zakonodavstva, razvijanju politika i strategija radi primene preporuka Komiteta. Organizacije osoba sa invaliditetom takođe mogu iskoristiti završne preporuke kao smernice za svoj rad na nacionalnom nivou.

j. Dani za raspravu o opštim i posebnim pitanjima i o opštim komentarima

Pored razmatranja izveštaja država strana ugovornica, Komitet takođe daje savete državama stranama ugovornicama o primeni Konvencije tokom dana za raspravu o opštim i posebnim pitanjima i opštim komentarima. Komitet drži godišnji dan za raspravu kako bi se diskutovalo o pitanjima od opšteg interesa koja se tiču primene Konvencije.³⁹ Dan za raspravu o opštim pitanjima se fokusira na specifične odredbe Konvencije ili slična pitanja koja je Komitet izabrao i objavio najmanje dva meseca ranije. Radne grupe za određene teme mogu biti formirane pre sastanka. Dani za raspravu o opštim pitanjima su javni sastanci koji su otvoreni za predstavnike država strana ugovornica, mehanizme Ujedinjenih nacija za ljudska prava, tela Ujedinjenih nacija i specijalizovane agencije, NVO, nacionalne institucije za ljudska prava, kao i udruženja stručnjaka, akademika, udruženja mladih i pojedinačne eksperte. Trebalo bi uključiti predstavnike osoba sa različitim vrstama invaliditeta: mentalnog, intelektualnog, fizičkog, senzornog i drugog. Komitet takođe pozdravlja podnošenje pisanih doprinosa ili studija slučaja o pitanjima koja se razmatraju. Na kraju opšte rasprave, Komitet sprema niz preporuka.⁴⁰

Raspravu o opštim pitanjima Komitet takođe može upotrebiti za dobijanje doprinosa od specijalizovanih agencija, NVO, akademika i drugih zainteresovanih strana u pripremi opšteg komentara. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom omogućava Komitetu da podnese sugestije i opšte preporuke na osnovu razmatranja izveštaja i informacija dobijenih od država strana ugovornica.⁴¹ Određuje se jedan član Komiteta da pripremi nacrt rasprave o opštim temama, a

³⁹ Komitet je 2009. godine održao svoj prvi dan za raspravu o opštim pitanjima o Članu 12: „Pravo na ravnopravnost pred Zakonom“, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGD21102009.aspx>. 2010. godine dan za raspravu o opštim temama će se fokusirati na Član 9, „Pristupačnost“.

⁴⁰ Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bila dostupne.

⁴¹ Član 39

⁴² Komitet je odlučio da napravi nacrt svog prvog opšteg komentara o Članu 12

preporuke dobijene za vreme dana za raspravu o opštim temama mogu biti iskorišćene kao osnova za opšti komentar.⁴² O opštim komentarima raspravlja i usvaja ih Komitet. Zatim ih distribuiraju državama stranama ugovornicama i tako postaju dostupne široj javnosti.⁴³

k. Nacionalna primena i praćenje

Kao što je gore napomenuto, Komitet za prava osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou prati primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom razmatrajući izveštaje država strana ugovornica i dajući sugestije i preporuke o tome kako bolje primeniti Konvenciju. Član 33 Konvencije zahteva da države strane ugovornice naprave strukturu za primenu i praćenje Konvencije na nacionalnom nivou.

Nacionalna primena i praćenje

- Član 33(1): „Države strane ugovornice će odrediti, u skladu sa svojim sistemom organizacije, jedno ili više tela u okviru svoje vlade za pitanja koja se odnose na primenu ove Konvencije, i razmotriće sa dužnom pažnjom mogućnost uspostavljanja ili određivanja koordinacionog mehanizma u okviru vlade radi lakšeg preduzimanja odgovarajuće akcije u različitim sektorima i na različitim nivoima.“
- Član 33(2): „Države strane ugovornice će, u skladu sa svojim pravnim i upravnim sistemima, održavati, jačati, odrediti ili uspostaviti u okviru odnosne države strane ugovornice, okvir, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama, po potrebi, za unapređivanje, zaštitu i praćenje primene ove Konvencije. Pri određivanju ili uspostavljanju takvog mehanizma, države strane ugovornice će uzeti u obzir načela koja se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za zaštitu i unapređivanje ljudskih prava.“
- Član 33(3): „Civilno društvo, posebno osobe sa invaliditetom i njihove organizacije koje ih zastupaju, biće uključeni u proces praćenja primene i potpuno će u njemu učestvovati.“

Svaka država strana ugovornica će odrediti jedno ili više tela u okviru svoje vlade za pitanja koja se odnose na primenu ove Konvencije i koja će koordinisati nacionalnu politiku o Konvenciji. Tela mogu biti postavljena na različitim nivoima u okviru vlade, ali treba identifikovati opšte telo radi koordiniranja vladinih akcija koje se tiču izveštavanja, praćenja, podizanja svesti i komunikacije sa drugim nacionalnim

⁴³ Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bile dostupne.

⁴⁴ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for the implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A/HRC/13/29, section IV (Tematska studija Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za primenu i praćenje primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, A/HRC/13/29, odeljak IV, A) http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/A.HRC.13.29_en.doc

i međunarodnim telima za primenu i praćenje.⁴⁴ Od država strana ugovornica se očekuje da formiraju nekakav mehanizam za koordinisanje u okviru vlade radi razvijanja politike, rasprave i podizanja svesti o pravima osoba sa invaliditetom. Navedeno telo i mehanizam za koordinisanje su vladina tela koja će se fokusirati na primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Konvencija takođe zahteva od država strana ugovornica da postave okvir za promovisanje, zaštitu i praćenje sprovođenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Okvir mora obuhvatiti najmanje jedan nezavisni mehanizam koji uzima u obzir Pariska načela.⁴⁵ Okvir bi trebalo da sprovodi aktivnosti podizanja svesti, analizira postojeće zakone i nacрте zakona radi usklađivanja sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, pruža savete vladinim agencijama o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i sprovodi procene uticaja relevantnih za ljudska prava. Okvir bi takođe trebalo da razmatra žalbe, sprovodi istrage i izdaje izveštaje. Trebalo bi i da razvija indikatore za praćenje napretka i sakupljanje informacija o kršenju Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.⁴⁶

Monitoring od strane civilnog društva je treći stub u nacionalnoj primeni i monitoringu. Osobe sa invaliditetom i organizacije osoba sa invaliditetom treba da budu aktivno uključene i da budu konsultovane tokom svih procesa odlučivanja koji se tiču osoba sa invaliditetom uključujući puno učešće u procesu monitoringa.

Stvaranje okvira za nacionalni mehanizam za monitoring pruža mogućnosti za kontinuiranu primenu i praćenje primene. Takođe će pomoći da se obezbedi obavljanje posla na nacionalnom nivou kako bi se pratile preporuke Komiteta za prava osoba sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da budu blisko uključene u rad svih mehanizama za primenu i praćenje na nacionalnom nivou kako bi se osiguralo da država strana ugovornica kontinuirano prati primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i kretanje prema njenoj punoj primeni.

4. Preporuke o tome kako pripremiti paralelne izveštaje za Komitet za prava osoba sa invaliditetom

Osobe sa invaliditetom se ohrabruju da pripremaju paralelne izveštaje o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou za Komitet radi efikasnog praćenja primene Konvencije u državi. Organizacije osoba sa invaliditetom se ohrabruju da uspostave ili ojačaju nacionalne koalicije za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i da napišu paralelni izveštaj na osnovu konsultacija i doprinosa koje su dobili od članova koalicije.

⁴⁵ Videti Odeljak 3e ovih smernica za puno objašnjenje o mehanizmima i Pariskim načelima.

⁴⁶ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for the implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A/HRC/13/29, section IV (Tematska studija Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za primenu i praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, A/HRC/13/29, odeljak IV, A) http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/A.HRC.13.29_en.doc

Sveobuhvatni paralelni izveštaj bi trebalo da pokrije sve članove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, identifikuje praznine, istakne ključna pitanja i predloži konkretne preporuke za promenu. Kratki opis svakog člana Konvencije je dat ispod sa kraćim spiskom pitanja koji može pomoći organizacijama osoba sa invaliditetom da identifikuju praznine u primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou. Date su i konkretne sugestije radi obezbeđivanja efikasnosti paralelnih izveštaja.

a. Uloga paralelnih izveštaja

Komitet za prava osoba sa invaliditetom zahteva da civilno društvo bude u potpunosti uključeno u proces praćenja primene⁴⁷ i omogućava Komitetu da pozove „druga kompetentna tela“ da pruže stručni savet o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u oblastima koje spadaju u njihove nadležnosti.⁴⁸ Radne metode Komiteta pozdravljaju podnošenje izveštaja i druge dokumentacije od strane međunarodnih, regionalnih, nacionalnih ili lokalnih organizacija osoba sa invaliditetom radi boljeg razumevanja problema koji se javljaju prilikom primene Konvencije na nacionalnom nivou.⁴⁹ Organizacije osoba sa invaliditetom bi zato trebalo da razmisle o pripremi izveštaja o primeni Konvencije u svojoj zemlji.

Kako bi dobio sveobuhvatnu sliku o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u državi, Komitetu su potrebne pouzdane informacije od organizacija osoba sa invaliditetom koje se tiču realne situacije na nacionalnom nivou. Pripremanje izveštaja organizacija osoba sa invaliditetom pruža jedinstvenu priliku da iznesu pitanja koja smatraju značajnim pred međunarodno pravno telo koje je odgovorno za praćenje primene Konvencije, a jača i nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom stavljajući im na raspolaganje spoljni legitimni resurs preko koga mogu pokrenuti pitanja vezana za osobe sa invaliditetom. Takođe podstiče javnu analizu strategija i politika Vlade i može otvoriti javnu debatu o položaju osoba sa invaliditetom u državi. Izveštaj koji su pripremile organizacije osoba sa invaliditetom može otvoriti i prozor mogućnosti za ozbiljni dijalog sa visokim vladinim zvaničnicima o naporima država da se usklade sa Konvencijom i može pomoći da se utiče na agendu na nacionalnom nivou.

Države strane ugovornice često pružaju legalističku sliku o situaciji u državi i često je na civilnom društvu i drugim nezavisnim telima za monitoring da obezbede informacije o realnoj primeni ovog propisa. Izveštaji organizacija osoba sa invaliditetom bi trebalo da dopunjuju, a ne da ponavljaju informacije iznete u izveštaju države strane ugovornice. Trebalo bi da identifikuju praznine, istaknu

⁴⁷ Član 33 (3): “Civilno društvo, posebno osobe sa invaliditetom i njihove organizacije koje ih zastupaju, biće uključeni u proces praćenja primene i potpuno će u njemu učestvovati.”

⁴⁸ Član 38(a)

⁴⁹ Više informacija o radnim metodama će biti dodato čim budu bile dostupne.

prioritetne oblasti i predstave specifične, pouzdane i objektivne informacije kako bi obezbedile ozbiljnu i nezavisnu procenu postignutog napretka i teškoća sa kojima su se suočili u primeni Konvencije. Izveštaj bi trebalo da istakne ključna pitanja i pruži detaljne informacije o praktičnoj primeni propisa, programa i strateških dokumenata i politika. Takođe bi trebalo da istakne barijere koje sprečavaju primenu Konvencije na nacionalnom nivou i daju predloge za moguća rešenja. Najvažnije, izveštaj bi trebalo da obezbedi konkretne preporuke koje su specifične za tu zemlju, vremenski ograničene i koje se mogu realno primeniti.⁵⁰

b. Osnivanje ili jačanje nacionalnih koalicija za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom za pripremanje paralelnih izveštaja

Strogo se preporučuje da se priprema paralelnog izveštaja sprovede u okviru nacionalne koalicije za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da preuzmu vođstvo u osnivanju nacionalne koalicije ili jačanju postojeće koalicije koristeći pripremu i podnošenje paralelnog izveštaja za motivisanje organizacija da rade zajedno. Rad u koaliciji pruža priliku da se povežu sa drugim organizacijama radeći sa osobama sa invaliditetom kako bi razmenili dostignuća, najbolje prakse, izazove i ograničenja, kao i kako bi učili jedni od drugih.

Nacionalnu koaliciju za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom bi trebalo da vode različite organizacije osoba sa invaliditetom. Konvencija je, ipak, širok instrument i kako bi se obezbedila pokrivenost svih oblasti, važno je da nacionalna koalicija za Konvenciju dopre ili obuhvati druga udruženja građana, radeći na pitanjima koja su pokrivena Konvencijom. Organizacije koje se fokusiraju na specifična pitanja kao što su zlostavljanje ili sprovođenje pravde, kao i organizacije koje možda imaju dragocene informacije o specifičnim kategorijama osoba sa invaliditetom, kao što su dečije ili ženske organizacije ili organizacije koje rade sa autohtonim stanovništvom, manjinama ili izbeglicama bi trebalo da budu uključene u široku koaliciju. Organizacije za ljudska prava ili religiozne organizacije takođe mogu imati informacije kojima bi doprinele izveštaju. Koalicija bi trebalo da obuhvati organizacije koje se nalaze u ruralnim oblastima, a ne da se ograničava na one koje se nalaze u glavnom gradu. Nije neophodno da se sve organizacije susreću fizički, a moderni načini komunikacije se mogu koristiti za koordinisanje rada na izveštaju.

Podnošenje paralelnog izveštaja od strane koalicije udruženja građana predvođene organizacijama osoba sa invaliditetom omogućava efikasnije praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom usled specijalističkog znanja organizacija, različitih uglova gledanja i mogućnosti da se predstavi

⁵⁰ A Guide for NGOs Reporting to the Committee on the Rights of the Child, NGO Group for the Convention on the Rights of the Child, Third Edition, 2006 (Vodič za Izveštavanje nevladinih organizacija Komiteta za prava deteta, NVO grupa za Konvenciju o pravima deteta, Treće izdanje, 2006)., <http://www.crin.org/docs/Reporting%20Guide%202006%20English.pdf>

sveobuhvatna slika situacije. Takođe obezbeđuje da se pitanjima važnim za manje organizacije da glas i puna pažnja na nacionalnom i međunarodnom nivou. Priprema izveštaja od strane koalicije takođe teži da pruži veći legitimitet informacijama koje su podnete i pomaže da se izbegne kritika Vlade da je organizacija politički motivisana, nepouzdana ili da pruža informacije koje nisu činjenično tačne.⁵¹

Za članove Komiteta sveobuhvatni izveštaj koji jasno ističe ključna pitanja i sadrži preporuke za dalje aktivnosti na nacionalnom nivou omogućava članovima da brzo dobiju jasnu sliku o tome gde leže problemi u državi i pomaže da se ova pitanja istaknu u dijalogu sa državom stranom ugovornicom i u završnim preporukama. Preporuke koje predlaže nacionalna koalicija naginju ka tome da budu konkretnije; da mogu da budu realno primenjene na nacionalnom nivou i da se bave pitanjem od lokalnog značaja. Članovi Komiteta su pod intenzivnim vremenskim pritiskom i ako dobiju gomilu izveštaja, mogu izabrati da pročitaju samo manji broj. Stoga mogu imati poteškoća u određivanju prioriteta koje će izneti pred državu stranu ugovornicu.

Paralelni izveštaj bi takođe trebalo da cirkuliše na nacionalnom nivou radi podizanja svesti široke javnosti i medija o pravima osoba sa invaliditetom. Organizacije osoba sa invaliditetom će možda želeći da organizuju javni događaj, kao što je pres konferencija, radi isticanja značajnih pitanja i preporuka iznetih u paralelnom izveštaju.

c. Sadržaj paralelnog izveštaja

Kada je u pitanju pisanje paralelnog izveštaja, ne postoji standardni pristup koji važi za sve. Kako situacija u svakoj zemlji varira, tako isto variraju i prioriteta osoba sa invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija. Iako organizacije osoba sa invaliditetom mogu odlučiti da napišu paralelni izveštaj koji se fokusira samo na određeni broj ključnih elemenata, ipak se preporučuje pisanje paralelnog izveštaja koji pokriva čitav spektar Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Pri pisanju paralelnog izveštaja, članove Konvencije bi trebalo tumačiti u kombinaciji, pošto su uzajamno povezani. Posebno se to odnosi na članove 1-9, koji su opšti, relevantni za sprovođenje pojedinačnih prava (članovi 10-30) i uzimaju se u obzir prilikom primene pomenutih članova. Prilikom tumačenja svakoga člana treba se oslanjati na odredbe člana 4 o opštim obavezama. Ostali primeri međusobno povezanih članova Konvencije su član 9: Pristupačnost i član 12: Ravnopravnost pred zakonom, kao i članovi o ženama sa invaliditetom i decom sa invaliditetom.

⁵¹ A Guide for NGOs Reporting to the Committee on the Rights of the Child, NGO Group for the Convention on the Rights of the Child, Third Edition, 2006 (Vodič za Izveštavanje nevladinih organizacija Komiteta za prava deteta, NVO grupa za Konvenciju o pravima deteta, Treće izdanje, 2006), <http://www.crin.org/docs/Reporting%20Guide%202006%20English.pdf>

Većina značenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom je nedvosmislena, ali postoji određeni broj oblasti koje su predmet različitih interpretacija, kako je viđeno u nekim rezervama ili interpretativnim izjavama koje države daju prilikom ratifikacije.⁵² Kao i sa ostalim instrumentima o ljudskim pravima, očekuje se da će Komitet za prava osoba sa invaliditetom dati opšte komentare koji će biti dalje smernice o tome kako interpretirati određene odredbe Konvencije. Ovaj dokument sa smernicama je baziran na interpretaciji Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom, interpretaciji koja proističe iz aktivnog učešća Međunarodne Alijanse osoba sa invaliditetom i njenih organizacija članica u izradi nacрта Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Ključni dokument u izradi paralelnog izveštaja su Smernice za izveštavanje koje je Komitet za prava osoba sa invaliditetom usvojio.⁵³ Države bi trebalo da prate ove smernice kada pripremaju svoje izveštaje za Komitet za prava osoba sa invaliditetom. Često, države odgovore samo na neka od pitanja iz Smernica za izveštavanje, uglavnom se fokusirajući na ono što je država uradila, a ignorišući ono što nije urađeno. Smernice za izveštavanje su, zato, korisni podsetnik za paralelne izveštaje kao sredstvo kojim će Komitet za prava osoba sa invaliditetom identifikovati glavne nedostatke u primeni Konvencije.

Smernice za izveštavanje za inicijalne izveštaje zahtevaju od država da obezbede informacije o merama preduzetim da se postignu ciljevi Konvencije. Ovo će uglavnom dovesti do nabiranja mera preduzetih pre i posle usvajanja Konvencije, ali ne mora da znači da će pokazati praznine između trenutne situacije i ciljeva Konvencije. Pristup vođen ovim smernicama sačinjava pokretanje pitanja/tema koje će omogućiti identifikaciju ovih praznina i tako Komitetu omogućiti komplementarni pogled na izazove.

Dok su Smernice za izveštavanje koje je usvojio Komitet za prava osoba sa invaliditetom veoma detaljne, pitanja i teme kojima sa bavi ovaj dokument teže da budu one najvažnije, kako bi se pomoglo onima koji rade nacрте paralelnog izveštaja u teškom poslu biranja na šta da se fokusiraju. U svakom slučaju, pitanja spomenuta u ovom dokumentu bi trebalo gledati kao kraću listu pitanja, koja treba da bude upotpunjena, gde je relevantno, sa drugim pitanjima identifikovanih u smernicama za izveštavanje ili koja su proizašla iz primene Konvencije.

Konačno, ovaj dokument će takođe predložiti, gde je primereno, druge mehanizme UN za ljudska prava (posebno, druga tela za praćenje instrumenata za

⁵² Spisak rezervi i deklaracija se može naći na http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en

⁵³ Videti Guidelines on treaty-specific document to be submitted by State Parties under article 35, paragraph 1 (Spisak Smernica o posebnom delu izveštaja koji država strana ugovornica podnosi u skladu sa Članom 35, stav 1, ili Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, CRPD/C/2/3) <http://www2.ohchr.org/SPdocs/CRPD/CRPD-C-2-3.doc>

ljudska prava i Specijalne Postupke) čija nadležnost pokriva specifična pitanja kojima se bavi ovaj dokument. Prava osoba sa invaliditetom bi trebalo da razmatra ne samo Komitet za prava osoba sa invaliditetom, već i svi ostali mehanizmi UN za ljudska prava. Ovo je posebno bitno za nacionalne organizacije osoba sa invaliditetom iz država koje još uvek nisu ratifikovale Konvenciju, ali jesu ratifikovale druge instrumente o ljudskim pravima.

Opšte odredbe: Članovi 1-5, 8 i 9

Članovi od 1 do 9 su opšti članovi koje treba uzeti u obzir prilikom sprovođenja svih ostalih članova Konvencije. Ovi članovi su usko povezani jedni sa drugima i treba ih razmatrati kada se analiziraju specifični članovi (10-30). Stoga se o njima u ovom dokumentu govori zajedno. Članovi 6 i 7 će biti pokriveni odvojeno, ipak, u skladu sa Smernicama za izveštavanje koje je izradio Komitet.

Anti-diskriminatorno zakonodavstvo

Efikasno sprovođenje Konvencije zahteva usvajanje opštih anti-diskriminatornih propisa koji obuhvataju sve oblasti koje pokriva Konvencija. Države strane ugovornice ovo mogu učiniti kroz sveobuhvatne propise o zabrani diskriminacije, kao deo sveobuhvatnih opštih (koji se ne odnosi isključivo na invalidnost) anti-diskriminatornih propisa ili kroz anti-diskriminatorne odredbe u relevantnim sektorskim propisima (kao što je zapošljavanje ili obrazovanje) ili kroz kombinaciju svih navedenih.

Neophodno je baviti se sledećim elementima:

Konvencija zabranjuje sve oblike diskriminacije, što bi trebalo da obuhvati direktni, indirektni, sistemski ili bilo koji drugi oblik diskriminacije. Pored toga, uskraćivanje razumnog prilagođavanja, osim ako nameće nesrazmerno opterećenje, je takođe oblik diskriminacije. Zaštitu od ovog oblika diskriminacije treba posebno spomenuti u propisima. Propisi će takođe morati da sadrže i široku definiciju koncepta razumnog prilagođavanja i objašnjenje kako će se primenjivati klauzula o nesrazmernom opterećenju.

Zaštita od diskriminacije na osnovu invalidnosti bi trebalo da pokrije ne samo osobe koje imaju pravovaljanu potvrdu da imaju invaliditet, već i sve situacije u kojima osobe (sa ili bez invaliditeta) mogu biti diskriminisane na osnovu invalidnosti. Fokus, stoga, nije na funkcionalnom pristupu (stepen invalidnosti), već na interakciji između invalidnosti i socijalnih konstrukcija. Ovo bi pokrilo, između ostalog, osobe kojima se pripisuje invaliditet, zatim osobe koje su imale invaliditet u prošlosti i/ili osobe koje su povezane sa nekom osobom sa invaliditetom.

Zaštita od diskriminacije nije povezana sa diskriminacijom samo preko države ili javnih tela, već takođe postoji i obaveza da države usvoje propise koje štite od diskriminacije na osnovu invalidnosti od strane pojedinaca, preduzeća i drugih privatnih organizacija.

Sprovođenje ovog zakona treba da bude efektivno, što zahteva sankcije i postojanje efektivnih rešenja koje osobe sa invaliditetom i predstavnici osoba sa invaliditetom mogu upotrebiti.

Član 5 (4) dozvoljava državi strani ugovornici sprovođenje i održavanje mera kojima se ubrzava ili dostiže de facto jednakost osoba sa invaliditetom (pozitivna mere). Ove mere moraju biti u potpunosti u skladu sa pravima i načelima sadržanih u Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom. Tako, na primer, mera koja bi rezervisala određeni posao za osobe sa invaliditetom ne bi bila u skladu sa Konvencijom, s obzirom da to ne bi omogućilo njihov profesionalni razvoj.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li su osobe sa invaliditetom zaštićene od diskriminacije u svim oblastima života?
- Da li zaštita od diskriminacije pokriva uskraćivanje razumnog prilagođavanja?
- Da li zaštita od diskriminacije na osnovu invalidnosti pokriva samo osobe sa invaliditetom ili predviđa i druge situacije diskriminacije na osnovu invalidnosti?
- Da li zaštita od diskriminacije pokriva diskriminaciju od strane pojedinaca, preduzeća i drugih privatnih organizacija?
- Da li postoje sankcije za one za koje je utvrđeno da su počinili akt diskriminacije?
- Može li NVO da deluje u ime osobe sa invaliditetom koja tvrdi da je žrtva diskriminacije na osnovu invalidnosti?
- Ako je država usvojila pozitivne aktivne mere od kojih osoba sa invaliditetom ima koristi, da li su ove mere u skladu sa Konvencijom?

Sistematična analiza postojećeg zakonodavstva

Trebalo bi sprovesti sistematičnu analizu svih propisa radi identifikovanja oblasti koje nisu u skladu sa Konvencijom, kako zahteva član 4. Ova revizija ne bi trebalo da pokrije samo propise koji se odnose isključivo na invalidnost, već sve relevantne propise glavnog toka kako bi se izbeglo postojanje propisa koji su kontradiktorni i nakonzistentni. Ova revizija se može sprovesti na sveobuhvatni način (pokrivajući sve članove) ili član po član ili po oblastima.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li je država preduzela sistematičnu analizu postojećih propisa koji se odnose isključivo na invalidnost i propisa glavnog toka kako bi se identifikovala neusklađenost sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom?
- Da li je država modifikovala ili planira da modifikuje sve propise koji nisu u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom? Da li bi ove modifikacije rezultirale punom usklađenošću sa obavezama Konvencije, delimičnom usklađenošću ili predstavljaju regresiju?
- Ako modifikacije rezultiraju samo delimičnom usklađenošću, da li postoji kredibilan i razuman plan da se postigne potpuna usklađenost?
- Da li je ovaj proces urađen uz aktivno učešće predstavnika organizacija osoba sa invaliditetom?

Definicija invalidnosti

Konvencija kao takva ne pruža definiciju invalidnosti ili osobe sa invaliditetom. Ipak, Član 1 Konvencije jasno stavlja do znanja da, u najmanju ruku, osobe sa fizičkim, senzornim, intelektualnim ili mentalnim invaliditetom treba da budu pokrivene Konvencijom. Termin „mentalno“ uključuje osobe sa psihosocijalnim oblicima invaliditeta, ali i osobe sa autizmom, demencijom i druge grupe. Termin „dugoročni“ u Članu 1 je bio rezultat kompromisa kako bi neke države prihvatile listu. Države su, ipak, slobodne da koriste manje restriktivne definicije. Fokus je na interakciji između osobe i barijera u ponašanju i okruženju. Ovo znači da treba izbegavati spisak medicinskih stanja koji definiše grupe koje treba zaštititi od diskriminacije.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li su sve osobe sa fizičkim, senzornim, intelektualnim ili mentalnim/psihosocijalnim invaliditetom pokrivene relevantnim propisima koji štite prava osoba sa invaliditetom?
- Da li država koristi „dugoročni“ kriterijum kada definiše ko se smatra zaštićenim zakonom i, ako koristi, da li primena ovog kriterijuma rezultira isključivanjem određenih grupa osoba sa invaliditetom?
- Da li državna definicija invalidnosti/osobe sa invaliditetom reflektuje socijalni model invalidnosti, odnoseći se na interakciju između oštećenja i okoline, ili je zasnovana na medicinskom stanju i stepenu invaliditeta, što bi se odnosilo na medicinski model invalidnosti?
- Da li državna definicija invalidnosti/osobe sa invaliditetom doprinosi isključivanju ili segregaciji osoba sa invaliditetom ili je na drugi način neusklađena sa Konvencijom?

Načela Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

Član 3 Konvencije određuje načela na osnovu kojih se vrši tumačenje Konvencije, uključujući poštovanje individualne samostalnosti, zabranu diskriminacije, inkluziju i učešće, poštovanje različitosti, pristupačnost i jednakost između muškaraca i žena.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti

- Da li država koristi načela iz Člana 3 u svojoj primeni Konvencije? Da li postoji bilo koji slučaj u kome njena primena krši načela Člana 3?

Postepeno sprovođenje prava

Prema prihvaćenoj doktrini o ljudskim pravima, građanska i politička prava su odmah primenjiva, dok su ekonomska, socijalna i kulturna prava predmet postepenog sprovođenja. Ovakva razlika je bazirana na shvatanju da ekonomska, socijalna i kulturna prava zahtevaju primenu više resursa.

Ipak, ekonomska, socijalna i kulturna prava nisu u potpunosti predmet postepenog sprovođenja. Kako Član 4 (2) jasno navodi, ona mogu sadržati elemente oba tipa prava, te stoga neki elementi mogu biti odmah primenljivi. Na primer, zaštita od diskriminacije na osnovu diskriminacije u pristupu ovim pravima je odmah primenljiva, a ovo bi uključilo uskraćivanje razumnog prilagođavanja kao oblik diskriminacije.

Sprovođenje građanskih i političkih prava je odmah primenljivo i nije predmet postepenog ostvarivanja.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li je bilo nekih indikacija od strane države da će se određeni članovi sprovoditi postepeno? Ako jeste, da li ovo ograničava zaštitu od diskriminacije na osnovu invalidnosti?
- Da li je bilo koja informacija obezbeđena u vremenskom okviru za postepeno ostvarivanje ovih prava, kao i srednjoročni pokazatelji koji će omogućiti praćenje procesa? Da li zakon prepoznaje vremenski okvir i srednjoročne pokazatelje?
- Da li je bilo koji podatak budžetskim sredstvima opredeljen za postepeno sprovođenje ovih prava?

Viši stepen zaštite

Član 4 (4) omogućava državi strani ugovornici da pruži viši nivo zaštite prava osoba sa invaliditetom od nivoa predviđenog Konvencijom. Ipak, ovo bi moglo dovesti do usvajanja ili održavanja propisa koji zapravo nisu u skladu sa Konvencijom. Stoga je uloga nacionalnih organizacija osoba sa invaliditetom da procene da li ovi propisi zapravo više doprinose ostvarivanju prava osoba sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li država tvrdi da su neki od nacionalnih propisa više od pomoći osobama sa invaliditetom od odredbi predviđenih Konvencijom? Ako jesu, da li smatrate da je ovakva procena ispravna ili je zasnovana na pogrešnom tumačenju Konvencije ili nacionalnog zakonodavstva?

Uvođenje prava osoba sa invaliditetom u glavne tokove

Član 4 (1) c zahteva od država da uzmu u obzir prava osoba sa invaliditetom u okviru svih strategija, politika i programa.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li postoji obaveza da se konsultuju osobe sa invaliditetom kroz njihove reprezentativne organizacije o svim budućim propisima koji potencijalno mogu da utiču na osobe sa invaliditetom kako bi se osigurala usklađenost sa Konvencijom?
- Ako država ima opšti plan ili strategiju za ljudska prava, da li su osobe sa invaliditetom obuhvaćene ovom strategijom ili planom?

Uključenost reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom

Aktivna uključenost reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom u korake preduzete za sprovođenje Konvencije na nacionalnom nivou je jasna obaveza predviđena Konvencijom. Ova uključenost može imati mnogo oblika, takođe u zavisnosti od specifičnih incijativa koje država preduzima, ali u svim okolnostima, uključenost mora biti značajna.

„Reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom“ podrazumevaju sve organizacije koje funkcionišu na reprezentativan način tako što su ih odabrali njihovi članovi, a ne podrazumeva pravo državnih vlasti da odlučuju o tome koje su to organizacije osoba sa invaliditetom koje će predstavljati zajednicu osoba sa invaliditetom ili bilo koji sektor.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li država adekvatno i značajno uključuje reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom u sve etape procesa sprovođenja Konvencije?
- Da li su stavovi reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom uzeti u obzir u koracima za sprovođenje Konvencije?
- Da li je država uključila organizacije koje predstavljaju osobe sa različitim oblicima invaliditeta, uključujući i one koje možda nemaju reprezentativnu nacionalnu organizaciju?

Da li su reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom konsultovane u procesu izrade nacrtu državnog izveštaja?

Podizanje svesti

Ključni preduslov za adekvatno sprovođenje Konvencije je obezbediti da svi relevantni društveni akteri, uključujući osobe sa invaliditetom, imaju adekvatne informacije o pravima koja proizlaze iz Konvencije.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li je država preduzela informativne kampanje čija su ciljna grupa osobe sa invaliditetom i da li ih obaveštava o pravima koja propisuje Konvencija?
- Da li je država obezbedila podršku predstavnicima organizacija osoba sa invaliditetom za sprovođenje kampanja podizanja svesti među svojim članovima i u široj javnosti?
- Da li je država sprovela kampanje o opštim informacijama o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom?
- Da li je država sprovela kampanje podizanja svesti koje se obraćaju određenim grupama u društvu kao što su mediji, poslodavci, medicinski i obrazovni stručnjaci?
- Da li su ove kampanje, ako ih ima, kreirane uz aktivno učešće reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom?
- Da li je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom prevedena na relevantne lokalne jezike?
- Da li postoje pristupačne verzije Konvencije, uključujući znakovni(e) jezik(e), Brajevo pismo i ostale jednostavne jezike?

Pristupačnost

Obezbeđivanje pune pristupačnosti je nesumnjivo veliki izazov za sve države, nezavisno od nivoa njihovog ekonomskog razvoja. To je ključno pitanje za sve osobe sa invaliditetom i treba mu pristupiti na sveobuhvatan način kako bi se prevazišle sve barijere ka učešću sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom.

Zakonodavstvo mora osigurati da sva nova infrastruktura (zgrade, prevoz, informacije i komunikacije) i usluge koje su otvorene za javnost ili koje su obezbeđene za javnost zadovoljavaju relevantne standarde pristupačnosti. Za uklanjanje postojećih barijera će biti potrebno vreme i sredstva, ali je važno da se ovo radi sa konkretnim rokovima i raspodelom budžeta, idealno bi bilo u obliku nacionalnog plana za pristupačnost koji je inkorporiran u zakon.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li postoje propisi koji garantuju da sva nova infrastruktura i usluge zadovoljavaju relevantne standarde pristupačnosti?
- Da li postoji nacionalni plan za pristupačnost za uklanjanje svih postojećih barijera u razumnom vremenskom roku?

-
- Ako postoji, da li ovaj plan ima adekvatnu raspodelu budžeta i srednjoročne standarde koji omogućavaju praćenja napretka i da li je plan utemeljen u zakonu?
 - Da li je država usvojila relevantne standarde pristupačnosti (zgrade, prevoz, veb-sajt, komunikacije, uključujući usluge profesionalnog prevodioca za znakovni jezik, tehničke naprave i druga komunikacijska oprema, kao i augmentativni i alternativni načini, sredstva i oblici komunikacije)?
 - Da li država promoviše i razvija obuku za prevodioce za znakovni jezik i da li gluvim osobama omogućava pristup prevodilačkim uslugama?
 - Da li država promoviše obuku i dostupnost eksperata za tehničku i drugu komunikacijsku opremu za podršku, kao i augmentativne i alternativne načine, sredstva i oblike komunikacije, kao što je titlovanje?
 - Da li država navodi standarde u zakonu, tako da je obavezno graditi po ovim standardima?
 - Da li država koristi zakon o javnim nabavkama (kupovina usluga ili proizvoda od strane javnih vlasti preko javnih tendera) radi promovisanja poštovanja standarda pristupačnosti čineći ove standarde obavezujućim?

Specifične odredbe: članovi 10-30

Za svaki član ovog segmenta, sledeća pitanja i teme bi trebalo obraditi, kada je relevantno:

- Da li su promene sprovedene kao rezultat ratifikacije Konvencije? Ako jesu, da li su organizacije osoba sa invaliditetom konsultovane o ovim promenama?
- Da li su propisi u skladu sa Konvencijom? Ako jesu, da li se primenjuju u praksi? Mogu li biti sprovedeni?
- Da li su odredbe u skladu sa Konvencijom? Ako jesu, da li se primenjuju u praksi?

Posebnu pažnju bi trebalo obratiti na situaciju žena sa invaliditetom, dece sa invaliditetom, starijih lica sa invaliditetom, autohtonog stanovništva sa invaliditetom, manjina sa invaliditetom i drugih grupa osoba sa invaliditetom.

Kada god je moguće, relevantne statističke podatke ili pokazatelje bi trebalo izneti kao podršku izjavama.

Član 10 - Pravo na život

Postoje situacije kada su navodni lošiji kvalitet života osoba sa invaliditetom ili osećanje milosrđa i sažaljenja doveli do toga da je postupanje medicinskih stručnjaka i članova porodice dovelo do smrti osoba sa invaliditetom, uključujući novorođenu decu.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li država štiti osobe sa invaliditetom od medicinske i drugih praksi koje bi mogle dovesti do smrti osoba sa invaliditetom?
- Da li država štiti osobe sa invaliditetom od diskriminatorne primene eutanazije i samoubistva uz asistenciju tamo gde su isti dozvoljeni?
- Da li je država preduzela mere za borbu protiv stereotipa o kvalitetu života osoba sa invaliditetom?

Član 11 - Rizične situacije i humanitarne katastrofe

Osobe sa invaliditetom se često previde u situacijama humanitarnih katastrofa, kako onih izazvanih ljudskom rukom (kao što su borbeni okršaji) tako i prirodnih katastrofa.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Ako je vaša država trenutno u situaciji koja je prouzrokovana humanitarnom katastrofom, da li su prava osoba sa invaliditetom koje su suočene sa ovom situacijom (izbeglice, interno raseljena lica) adekvatno zaštićena kako u kampovima za izbeglice tako i u gradskim naseljima?
- Ako vaša država pruža podršku drugim državama zbog humanitarne katastrofe, da li se ovo čini na način od koga koristi imaju osobe sa invaliditetom na jednakoj osnovi sa drugima, uključujući obezbeđivanje pristupačnosti i razumnog prilagođavanja svim uslugama i ustanovama?
- Da li protokoli u hitnim slučajevima predviđaju mere koje garantuju da osobe sa invaliditetom neće biti diskriminisane ili isključene u slučaju humanitarne katastrofe?

Primeri iz prakse drugih organa UN: Predstavnik Generalnog sekretara UN za interno raseljena lica se u svom radu bavio situacijom osoba sa invaliditetom.

Član 12 - Ravnopravnost pred zakonom

Bez sumnje, jedna od ključnih odredbi Konvencije, član 12 iziskuje prelazak sa odlučivanja drugog lica u ime osoba sa invaliditetom (zakonsko zastupništvo i starateljstvo i lišavanje poslovne sposobnosti) na odlučivanje uz podršku (puna poslovna sposobnost plus podrška za ostvarivanje iste). Puna primena ovog člana će zahtevati pravne promene u svim državama, uključujući Građanski zakonik ili sličan zakon.

Biće potrebno da države ukinu zakone o ograničavanju poslovne sposobnosti i starateljstvu, kao i bilo koje druge zakone koji osobi oduzimaju pravo da donosi odluke u svoje ime, kao što su zakoni koji dozvoljavaju nametanje prisilnog lečenja za osobe sa problemima mentalnog zdravlja nekome ko „nije sposoban“ da donosi odluke ili dodelu staratelja ili zakonskog zastupnika koji će odlučivati o imovini uprkos protivljenju te osobe.

Spektar opcija kada je u pitanju donošenje odluke uz podršku treba da bude krojen prema individualnim situacijama osoba kojima treba podrška u donošenju odluka. Poseban izazov će biti pronaći opcije za donošenje odluka uz podršku za osobe sa veoma ozbiljnim intelektualnim invaliditetom, kada skoro da ne postoji komunikacija između te osobe i njenog okruženja. Ovim situacijama se treba baviti uz puno poštovanje odredbi Konvencije.

Biće potrebno postaviti zaštitu od zlostavljanja u primeni modela donošenja odluka uz podršku kako bi se obezbedilo poštovanje želja te osobe, a uloga pravosudnog sistema će morati da bude suštinski revidirana, s obzirom da sud ne može nekoj osobi više da naredi da dobija podršku protiv svoje volje.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li trenutno zakonodavstvo predviđa mogućnost ograničavanja poslovne sposobnosti osoba sa invaliditetom, kao što je pravo na donošenje ličnih odluka, zbog njihovog invaliditeta ili zbog funkcionalne različitosti u sposobnostima za donošenje odluka, što se ponekad naziva „funkcionalna sposobnost“, „mentalna sposobnost“ ili „ugovorna sposobnost“? Ako je predviđa, koje korake je država preduzela radi menjanja zakona i usklađivanja sa odredbama Konvencije?
- Da li starateljstvo postoji u bilo kom obliku? Da li postoje drugi oblici donošenja odluka u ime određenog lica ili zaštitnih mera koje se donose bez saglasnosti te osobe?
- Šta ako se preduzimaju koraci za ukidanje ovih mera i ako se osiguralo priznavanje poslovne sposobnosti osoba sa invaliditetom na osnovu jednakosti sa drugima sa merama za obezbeđivanje podrške za ostvarivanje te sposobnosti u skladu sa voljom i željama osobe sa invaliditetom?
- Koje zaštitne mere ili koraci su preduzeti da bi se sprečilo da osobe sa invaliditetom zlostavljaju oni koji se pretvaraju da ih podržavaju pri formiranju i donošenju sopstvene odluke, ali je u pitanju zapravo pogrešna ili izmanipulisana odluka?
- Da li se osobe sa invaliditetom suočavaju sa ograničenjima pri potpisivanju ugovora, dobijanju hipoteke ili drugih finansijskih i pravnih transakcija?
- Da li poslovna sposobnost uključuje sposobnost da se prihvati ili odbije medicinsko lečenje ili naučno eksperimentisanje?
- Koje pravne mere su preduzete ili su u planu kao garancija da je osoba koja je prihvatila medicinsko lečenje zaista dala slobodan i informisan pristanak?
- Da li postoje zakoni koji dozvoljavaju institucionalizaciju ili obavezno lečenje na osnovu nalaza da osoba ne može da da pristanak?
- Da li su organizacije osoba sa invaliditetom, posebno onih osoba sa psihosocijalnim invaliditetom i onih koje predstavljaju osobe sa intelektualnim invaliditetom, uključene u reviziju zakonodavstva?

Član 13 - Pristup pravdi

Efikan pristup pravdi je izazov za mnoge osobe, ali posebno za osobe sa invaliditetom. Različite vrste barijera (pravne, fizičke, komunikacijske) i nedostatak fleksibilnosti kod pravosudnih organa da obezbede relevantno razumno prilagođavanje, kada je isto potrebno, često dovodi do isključivanja osoba sa invaliditetom iz efikasnog pristupa pravnom sistemu.

Ostvarivanje pristupa pravdi zahteva ukidanje pravila koja ograničavaju ili anuliraju sposobnost osoba sa invaliditetom da svedoče ili na drugi način učestvuju u pravnom sistemu. Takođe zahteva da pravni sistem obezbedi prilagođavanje tokom postupka i prilagođavanje shodno godinama koje će obezbediti osobama sa invaliditetom puno i jednako učešće, bilo kao podnosiocima žalbe, optuženima ili kao svedocima.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li postoje pravne barijere koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da budu sudija, član porote ili svedok ili koje kategorizuju svedočenje osoba sa invaliditetom kao ništavno ili ograničeno?
- Može li gluva osoba koja je učesnik u slučaju imati pristup prevodu na znakovni jezik, kao i lingvističkoj podršci, ako je neophodno?
- Može li osoba sa oštećenim sluhom imati koristi od indukcione petlje i druge tehničke opreme neophodne za komunikaciju?
- Da li osoba sa intelektualnim invaliditetom ima prava da zatraži sudske naloge, presude ili druga dokumenta na jednostavnom jeziku ili bar objašnjenje za lako razumevanje odluka koje je sud doneo?
- Da li postoje propisi koji predviđaju prilagođavanje tokom postupka za omogućavanje značajnih istraga ili svedočenja osobe sa intelektualnim invaliditetom?
- Da li se alternativna i augmentativna komunikacija i pomoć u formulisanju pitanja na način koji ta osoba razume i tako da nju razumeju, koriste na sudu?
- Da li su predviđena prilagođavanja za osobe sa psihosocijalnim invaliditetom kojima su neophodna?
- Da li su sudnice pristupačne osobama sa fizičkim invaliditetom?
- Može li osoba sa oštećenjem vida imati pristup informacijama u alternativnim formatima?
- Da li se gore navedeno primenjuje:
 - u svim sudskim postupcima, uključujući kriminalne, građanske i administrativne
 - kod svih osoba sa invaliditeom kada su one podnosioci žalbe, optuženi, svedoci ili treća strana
 - u svim fazama postupaka, uključujući istražne postupke policije?

Član 14 - Lična sloboda i bezbednost

Ovaj član ima dva cilja. Prvi je zabraniti svako uskraćivanje slobode na osnovu invalidnosti. Ovo zahteva ukidanje zakona o mentalnom zdravlju, koji su doneti isključivo ili pre svega da bi se uredilo lišavanje slobode i obavezno lečenje koji se vrše mimo volje osobe, a povezani su sa navodnom ili dijagnostifikovanom mentalnom bolešću.

Drugi cilj je obezbediti da osobe sa invaliditetom koje su lišene slobode (zbog toga što su osuđene za kriminalno delo ili iz drugih razloga koji ne vrše diskriminaciju na osnovu invalidnosti) imaju jednaka prava kao drugi koji su lišeni slobode i da im se obezbedi relevantno razumno prilagođavanje kako bi na jednakim osnovama sa drugima imali koristi od odgovarajućih procesno-pravnih garancija i drugih mera.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li aktuelno zakonodavstvo predviđa lišavanje slobode na osnovu invalidnosti, uključujući psihosocijalni invaliditet, bilo zasebno ili u kombinaciji sa drugim osnovama, kao što je potreba za negom i lečenjem ili postojanje mogućnosti da osoba naudi sebi ili drugima? Ako predviđa, da li su preduzeti koraci da se ovaj zakon anulira ili poništi?
- Da li osobe sa invaliditetom koje su lišene slobode iz razloga koji nisu diskriminišući imaju ista prava kao drugi koji su lišeni slobode?
- Da li imaju pristup relevantnom razumnom prilagođavanju koje im je neophodno da uživaju svoja prava na jednakim osnovama sa drugim osobama lišenim slobode?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ljudska prava, nadležan za praćenje Pakta o građanskim i političkim pravima, se bavio pitanjem slobode na osnovu invalidnosti. Takođe se možete obratiti radnoj grupi o Arbitrarnom lišavanju slobode u vezi sa ovim pitanjem.**

Član 15 - Odsustvo zlostavljanja ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Ovaj član zahteva da osobe sa invaliditetom budu adekvatno pokrivena nacionalnim strategijama za prevenciju zlostavljanja. Osobe sa invaliditetom koje žive u institucijama ili koje su zatvorene protiv svoje volje su posebno ranjive u ovakvim situacijama.

Ovaj član zabranjuje svaki medicinski ili naučni eksperiment koji se primenjuje na osobe sa invaliditetom bez njihove slobodne i informisane saglasnosti. Ovo je važno, s obzirom da mnoge države dozvoljavaju ovu vrstu eksperimenata na osobama za koje se smatra da nisu sposobne da daju svoj pristanak. Veza između ovog člana i člana 12 je stoga očigledna.

Takođe postoji preklapanje između članova 15, 16 i 17. Čin nasilja i zlostavljanja od strane privatnih lica ili institucija se može pretvoriti u zlostavljanje ako Vlada nije dovoljno preduzimljiva u sprečavanju takvog nasilja. Zlostavljanja u medicinskom kontekstu, kao što su nasilne medicinske intervencije koje su povezane sa invalidnošću i nasilni abortus ili sterilizacija, mogu se takođe pretvoriti u zlostavljanje ili maltretiranje.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li su osobe sa invaliditetom obuhvaćene nacionalnim strategijama za prevenciju zlostavljanja, uključujući osobe koje žive u institucijama?
- Da li zakon dozvoljava da se medicinski ili naučni ekperimenti primenjuju na osobama sa invaliditetom koje nisu u mogućnosti da daju svoj pritisak?
- Da li zakon dozvoljava bilo kakvu nasilnu intervenciju u vezi sa invaliditetom, kao što je obavezno lečenje osoba sa problemima mentalnog zdravlja? Ako dozvoljava, da li država planira da izmeni ovaj zakon radi usklađivanja sa Konvencijom?

→ Primeri iz prakse drugih organa UN: 2008. godine Specijalni izvestilac za pitanje zlostavljanja se pozvao na niz situacija sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom koje se mogu pretvoriti u zlostavljanje ili okrutno, nehumano ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Komitet za Konvenciju protiv zlostavljanja i Potkomitet za prevenciju zlostavljanja mogu takođe imati važnu ulogu u primeni ovog člana.

Član 16 - Odsustvo eksploatacije, nasilja i zloupotrebe

Osobe sa invaliditetom, posebno žene i deca, su više pod rizikom od suočavanja sa eksploatacijom, nasiljem i zlostavljanjem. Ovo zahteva da se u nacionalnim strategijama za sprečavanja nasilja, uključujući nasilje u kući, posebna pažnja posveti osobama sa invaliditetom i posebnim vrstama zlostavljanja i okolnosti zlostavljanja povezanih sa invaliditetom (kao što su zlostavljanje od strane staratelja, zanemarivanje, sakrivanje ili napuštanje, zatvaranje u kuću i upotreba droga ili averzivnih metoda za kontrolisanje ponašanja).

Osobe sa invaliditetom koje žive ili su korisnici usluga u institucijama ili drugim sličnim ustanovama su posebno pod rizikom, kao što oslikava član 16 (3) koji predviđa specijalni okvir za praćenje ovih usluga.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li su osobe sa invaliditetom uključene u nacionalne strategije za borbu protiv nasilja, uključujući nasilje u domu?
- Da li su opšte mere kreirane za borbu protiv nasilja (kao što su kampanje podizanja svesti), da identifikuju nasilje (kao što su policijske istrage) ili da podrže žrtve nasilja (kao što su skloništa ili socijalna pomoć), pristupačne osobama sa invaliditetom?

-
- Da li postoji telo nadležno za praćenje službi i programa dizajniranih da pružaju usluge osobama sa invaliditetom? Koliko je ono nezavisno od organa nadležnog za upravljanje koji vode instituciju ili program? Da li osobe sa invaliditetom, posebno one koje su izložene institucionalizaciji i sličnom zlostavljanju, imaju značajnu ulogu u ovom telu?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Mehanizmi UN za ljudska prava koji su relevantni za ovu oblast uključuju Specijalnog izvištelca za borbu protiv nasilja nad ženama i Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara za nasilje nad decom. Komitet za uklanjanje diskriminacije žena i Komitet za prava deteta se takođe mogu baviti pitanjima nasilja nad ženama i decom sa invaliditetom.**

Član 17 - Zaštita integriteta ličnosti

Ovaj član, koji treba tumačiti zajedno sa drugim članovima, posebno sa članovima 12 i 25, štiti osobe sa invaliditetom od nasilja nad njihovim fizičkim i mentalnim integritetom, tako stavljajući zabranu na bilo koji oblik intervencije, uključujući medicinsku intervenciju, koja se sprovodi protiv volje te osobe.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li zakonodavstvo dozvolja da se rade medicinske i druge intervencije protiv volje osobe ili bez potpuno slobodnog i informisanog pristanka? Ako dozvoljava, da li država planira da promeni zakonodavstvo i zabrani ovakvu praksu?
- Koje mere, ako ih ima, postoje za zaštitu od takvih intervencija? Koliko su efikasne?

Član 18 - Sloboda kretanja i državljanstvo

Ovaj član teži da zabrani svaku diskriminaciju na osnovu invalidnosti u zakonodavstvu i praksi koja utiče na slobodu kretanja osoba sa invaliditetom između različitih država, uključujući pravo na dobijanje državljanstva. Često je ova diskriminacija indirektna i proizlazi iz (navodnog) zdravstvenog položaja osobe ili se odnosi na diskriminatorno ponašanje osoblja nadležnog za izdavanje državljanstva ili azila. Ovaj član takođe skreće posebnu pažnju na pitanje prijavljivanja dece sa invaliditetom odmah po rođenju.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li propisi (ili njihova praktična primena) koji se odnose na ulazak i ostanak stranih državljana u zemlji, uključujući zahteve za azil, vrši diskriminaciju na osnovu invalidnosti? Ako je odgovor pozitivan, da li država planira da uskladi ove propise sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom?
- Da li postoje mere koje će obezbediti da sva novorođena deca sa invaliditetom dobiju ime i državljanstvo?

Član 19 - Samostalan život i uključivanje u zajednicu

Mnoge osobe sa invaliditetom su sprečene da žive u zajednici zbog nedostatka adekvatnih usluga ili zakona i praksi koje dozvoljavaju obaveznu institucionalizaciju, koje obezbeđuju službe podrške samo u velikim i malim instiucionalnim okruženjima ili koje uslovljavaju službe podrške u zajednici po utvrđivanju određenog stepena funkcionalne sposobnosti. U zemljama u razvoju, nedostatak usluga često rezultira izolacijom i zanemarivanjem osoba sa invaliditetom unutar njihovog porodičnog okruženja i zajednice.

Pravo na život u zajednici sa izborima jednakim kao što ih imaju drugi znači da osobe sa invaliditetom imaju pravo na izbor prebivališta koji je analogan izboru koji uživaju svi ostali građani u društvu, uz službe podrške koje su potrebne, što omogućava inkluziju u zajednici. Ovakav način stanovanja mora poštovati ličnu privatnost i samostalnost osoba sa invaliditetom. Trebalo bi da postoji niz opcija za izbor, koje se vrte oko stanovanja u sopstvenom domu uz obezbeđenje neophodnih službi.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li osobe sa invaliditetom, kojima je to neophodno, imaju pristup personalnoj asistenciji? Ako imaju, da li je personalna asistencija obezbeđena na način koji garantuje samostalnost osoba sa invaliditetom?
- Da li se osobe sa invaliditetom koje žele da žive same, samostalno zasnuju domaćinstvo i porodicu ili da dele stan, suočavaju sa barijerama na tom putu?
- Da li su osobama sa invaliditetom obezbeđene neophodne službe podrške za ostvarivanje njihovog izbora oko toga kako žele da žive u zajednici?
- Da li ima osoba sa invaliditetom koje žive u zajedničkom okruženju ili koje trenutno tako žive, a koje to ne žele?
- Da li zakonodavstvo garantuje da su usluge u zajednici i ustanove glavnog toka pristupačne osobama sa invaliditetom?
- Da li ima planova i konkretnih ciljeva da se:
 - zatvore institucije;
 - smanji broj ljudi koji žive u institucijama;
 - poveća broj ljudi koji dobijaju podršku u okruženju zajednice?
- Da li se osnivaju službe u lokalnim zajednicama za ljude koji žele da se isele iz institucija? Da li takve službe podržavaju izbor osoba sa invaliditetom na jednakoj osnovi sa drugima ili ponovo stvaraju institucionalizaciju u malom?
- Da li postoje razlike, isključivanja ili ograničenja koja ometaju ili ograničavaju preseljenje iz institucija u zajednicu? Da li se favorizuje finansiranje institucija i institucionalnih službi u odnosu na službe u zajednici? Da li su definisani minimalni kriterijumi koje osoba mora da ispuni za ostvarivanje prava na život u lokalnoj zajednici i na službe, kao što je sposobnost da lice samostalno obavlja svakodnevne aktivnosti?

Član 20 - Lična pokretljivost

Opšta pristupačnost službi i ustanova bi trebalo da bude upotpunjena pravom osoba sa invaliditetom na pristup adekvatnoj asistenciji tako da mogu da se kreću samostalno.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Mogu li osobe sa invaliditetom da pristupe i priušte asistivne tehnologije i opremu?
- Da li je dostupna obuka za osobe sa invaliditetom kojima je potrebna obuka za sticanje veštine kretanja?

Član 21 - Sloboda izražavanja i mišljenja i pristup informacijama

Dva elementa su posebno relevantna u ovom članu: pristup informacijama, uključujući pravo na informacije obezbeđene u različitim, pristupačnim formatima, kao što su Brajevo pismo i jednostavan jezik, i pravo na izražavanje na jeziku koji ona/on preferiraju, uključujući znakovni jezik ili metod komunikacije.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li osobe sa invaliditetom imaju pristup javnim informacijama u alternativnim formatima besplatno i blagovremeno?
- Mogu li gluve osobe da dobiju informacije na znakovnom(im) jeziku(cima) i da koriste znakovni jezik u svojoj komunikaciji sa javnim zvaničnicima?
- Mogu li gluve osobe da imaju pristup opremi za vizuelnu i slušajuću komunikaciju, koja će im omogućiti da komuniciraju sa javnim zvaničnicima?
- Da li osobe sa intelektualnim invaliditetom imaju pravo da dobiju informacije na jednostavnom jeziku?
- Da li su vebajtovi agencija koje javnosti nude usluge ili informacije u skladu sa standardima Web Accessibility Initiative (WAI) tj. Standardima Inicijative za pristupačnost veba?
- Da li nacionalni propisi o autorskim pravima omogućavaju pristup informacijama osobama sa invaliditetom kojima su potrebne u alternativnim formatima?
- Da li je/su znakovni jezik(ci) priznat(i) kao zvanični jezici i da li se upotreba znakovnih jezika promoviše i olakšava?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ljudska prava trenutno radi nacrt Opšteg dokumenta o pitanju slobode izražavanja i mišljenja. Takođe, rad Specijalnog izvestioca za promovisanje i zaštitu prava sloboda mišljenja i izražavanja može biti relevantan.**

Član 22 - Poštovanje privatnosti

Osobe sa invaliditetom imaju isto pravo kao svi drugi građani da im privatnost bude zaštićena, uključujući i informacije koje se tiču njihove invalidnosti.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li opšti propisi koji štite privatnost svih osoba, adekvatno štite osobe sa invaliditetom?
- Da li je privatnost osoba sa invaliditetom koje žive u velikim ili malim institucijama ili koje se oslanjaju na visok stepen službi podrške poštovana jednako kao privatnost ostalih u opštoj populaciji?
- Da li propisi koji se odnose na privatnost medicinskih podataka adekvatno štite pravo na privatnost osoba sa invaliditetom?

Član 23 - Poštovanje doma i porodice

Osobe sa invaliditetom imaju ista prava kao svi drugi da žive u svojoj porodici i da započnu sopstveni porodični život. Ipak, osobe sa invaliditetom su često diskriminirane što se tiče porodičnih pitanja, uključujući brak, usvajanje i razvod.

Roditelji sa invaliditetom imaju pravo da se ne razdvajaju od svoje dece na osnovu invaliditeta roditelja. Roditeljima sa invaliditetom će često trebati podrška da bi mogli da odgajaju svoju decu i izbegavaju situacije izolacije i zanemarivanja u porodici. Nijedno dete ne bi trebalo da bude institucionalizovano na osnovu invaliditeta. Ovaj član bi trebalo da se tumači zajedno sa članom 14.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li postoje neka direktna ili indirektna (kao što je potreba za zdravstvenim uverenje) ograničenja sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom koje žele da se venčaju?
- Mogu li osobe sa invaliditetom da usvoje ili budu hraniteljska porodica deci ili da koriste bilo koju drugu sličnu instituciju?
- Da li zakonodavstvo ili sudska praksa diskriminišu osobe sa invaliditetom u situacijama razvoda ili razdvajanja?
- Da li roditelji dece sa invaliditetom imaju pristup podršci da bi obavljali svoje dužnosti u odgajanju dece?
- Da li postoje propisi koji direktno ili indirektno dovode do odvajanja deteta od porodice zbog invaliditeta deteta ili invaliditeta roditelja?
- Da li postoje propisi i postupci za određivanje starateljstva deteta koji vrše diskriminaciju na osnovu invaliditeta roditelja?
- U okolnostima kada najbolji interes deteta sa invaliditetom rezultira potrebom da se dete odvoji od njegovih/njenih roditelja, da li postoje mere koje će garantovati detetu da može da živi u široj porodici ili u porodičnom okruženju u široj zajednici?

- Da li su deca sa invaliditetom zaštićena od prisilne institucionalizacije na osnovu invaliditeta? Mogu li roditelji da institucionalizuju svoju decu? Mogu li sudije da donesu odluku da je u najboljem interesu deteta da bude smešteno u psihijatrijsku ili sličnu instituciju?
- Da li zakonodavstvo sprečava bilo koje mere nasilne sterilizacije osoba sa invaliditetom, posebno žena i devojaka?

Član 24 - Obrazovanje

Sva deca i odrasli sa invaliditetom imaju pravo na pristup obrazovanju jednako kao i drugi. Ovo uključuje nivoe i vrste obrazovanja, od predškolskog preko osnovnog obrazovanja do univerzitetskog obrazovanja i doživotnog učenja. Pored toga, sve osobe sa invaliditetom bi trebalo da imaju pravo na pristup inkluzivnom obrazovanju uz adekvatnu neophodnu individualizovanu podršku kako bi mogle da učestvuju u obrazovanju. Član 24 posebnu pažnju posvećuje situaciji dece koja su slepa, gluva i imaju oba ova oštećenja.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li ima dece sa invaliditetom za koju se smatra da su „neobrazovana“ ili prisiljena da pohađaju specijalne škole zbog prirode i težine invaliditeta?
- Da li zakon o opštem obrazovanju garantuje deci sa invaliditetom pristup svim nivoima obrazovanja glavnog toka i dobijanje podrške koja je neophodna u sistemu opšteg obrazovanja da bi im bilo omogućeno efikasno obrazovanje, uključujući razumno prilagođavanje, kada je neophodno?
- Da li ima dece od kojih se zahteva da uzimaju lekove (uključujući psihijatrijske lekove) ili da budu podvrgnuta medicinskom lečenju kao uslov za sticanje obrazovanja?
- Da li studenti sa invaliditetom imaju pristup neophodnoj podršci tokom univerzitetskog obrazovanja?
- Da li slepa, gluva i gluvo-slepa deca imaju pristup obrazovanju na Brajevom pismu, znakovnom jeziku i drugim metodama komunikacije, uključujući augmentativne i alternativne načine, sredstva i formate komunikacije?
- Da li gluvi ljudi imaju pristup kvalitetnom obrazovanju na znakovnom jeziku, uključujući nastavnike koji tečno znaju znakovni jezik i nastavnički materijal koji je obezbeđen na znakovnom jeziku?
- Da li obrazovanje omogućava učenje znakovnog jezika i podržava lingvistički i kulturni identitet gluvih ljudi?
- Da li države omogućavaju učenje Brajevog pisma, alternativnog pisanja, augmentativne i alternativne načine i sredstva komunikacije, kao i veštine orijentacije?
- Da li nastavnici glavnog toka dobijaju adekvatnu podršku da bi obezbedili deci sa invaliditetom da mogu da učestvuju u obrazovanju na jednakoj osnovi sa drugom decom?
- Da li postoje barijere koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da postanu učitelji/nastavnici?

→ Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ljudska prava trenutno radi nacrt Opšteg dokumenta o pitanju slobode izražavanja i mišljenja. Takođe, rad Specijalnog izvestioca za promovisanje i zaštitu prava sloboda mišljenja i izražavanja može biti relevantan.

Član 25 - Zdravlje

Osobe sa invaliditetom imaju isto pravo na pristup zdravstvenim uslugama kao i svi drugi. Ovo obuhvata zdravstvene probleme vezane za invaliditet, kao i pristup uslugama vezanim za opšte zdravlje. Važna odredba ovog člana je i obezbeđivanje vršenja medicinskih intervencija samo uz slobodnu i informisanu saglasnost osobe o kojoj se radi.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li opšti zakon o zdravlju štiti osobe sa invaliditetom od diskriminacije u pristupu svim zdravstvenim uslugama, uključujući oblast seksualnog i reproduktivnog zdravlja?
- Da li zakonodavstvo garantuje osobama sa invaliditetom dobijanje medicinskog lečenja na osnovu svog slobodnog i informisanog pristanka i da lečenje nije obezbeđeno bez njihovog pristanka?
- Da li država garantuje one zdravstvene usluge potrebne za ranu identifikaciju i intervenciju kod osoba sa invaliditetom, uključujući decu sa invaliditetom?
- Da li država garantuje da neće biti neadekvatne rane identifikacije, intervencije i nametnutog lečenja kod dece, posebno u oblasti mentalnog zdravlja?
- Da li osobe sa invaliditetom koje imaju medicinske potrebe specifično vezane za invaliditet imaju pristup neophodnim zdravstvenim uslugama?
- Da li opšte zdravstvene usluge poštuju prava osoba sa invaliditetom, uključujući sva pitanja vezana za pristupačnost (znakovni jezik, informacije u alternativnim formatima kao što su Brajevo pismo i jednostavni jezik, pristupačne ustanove)?
- Da li osobe sa invaliditetom imaju pristup zdravstvenoj rehabilitaciji, koja je priuštiva ili besplatna?
- Da li su kampanje u vezi sa javnim zdravljem dizajnirane tako da su pristupačne osobama sa invaliditetom?
- Da li je doktorima i drugim medicinskim stručnjacima obezbeđena obuka o pravima osoba sa invaliditetom?
- Da li postoji bilo kakva diskriminacija na osnovu invalidnosti u pristupu zdravstvenom osiguranju?

→ Primeri iz prakse drugih organa UN: Specijalni izvestilac za pravo na zdravlje je nedavno pripremio izveštaj o pitanju informisanog pristanka koji se bavi pitanjima vezanim za osobe sa invaliditetom. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava prati pravo na pristup zdravlju i zdravstvenoj zaštiti kako je predviđeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Član 26 - Rehabilitacija

Rehabilitacija i podrška osoba sa sličnim tegobama pokriva širok niz akcija u oblasti zdravlja, zapošljavanja, obrazovanja i socijalnih usluga, koje imaju cilj da omoguće puno učešće osoba sa invaliditetom u njihovim lokalnim zajednicama. Rehabilitacija se ne može nametnuti kao obaveza osobama sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Mogu li osobe sa invaliditetom pristupiti širokom spektru rehabilitacionih usluga u svojoj zajednici i mogu li pristupiti podršci osobama sa sličnim tegobama?
- Da li je učešće u takvim uslugama svojevolljno ili ima situacija gde se učešće u takvim specifičnim rehabilitacionim programima zahteva da bi se pristupilo određenim beneficijama?

Član 27 - Rad i zapošljavanje

Osobe sa invaliditetom se suočavaju sa stopom nezaposlenosti koja je 2-3 puta viša od one kod osoba bez invaliditeta. Da bi se bavili ovom situacijom, potreban je širok spektar mera, kombinujući zaštitu od diskriminacije u svim fazama zapošljavanja sa akcijama pozitivnih mera.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li opšti zakon o zapošljavanju štiti osobe sa invaliditetom od diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumnih prilagođavanja i uznemiravanje u svim fazama zapošljavanja?
- Da li postoje oblici zapošljavanja usmereni ka osobama sa invaliditetom (kao što su zapošljavanje u zaštitnim radionicama ili zapošljavanje uz podršku) koje su izuzete od standarda o radu, što za posledicu ima inferiornu zaštitu i eksploataciju? Kakvi koraci se preduzimaju da se promeni ova situacija?
- Da li postoje programi za prebacivanje na otvoreno tržište rada osoba sa invaliditetom koje trenutno rade u zaštitnoj radionici?
- Da li su usluge stručne obuke i zapošljavanja glavnog toka pristupačne osobama sa invaliditetom?
- Da li su službe podrške za samozapošljavanje i socijalna ekonomija pristupačne osobama sa invaliditetom?
- Da li država obezbeđuje tehničke smernice i finansijsku podršku za obezbeđivanje razumnog prilagođavanja?
- Da li postoje mere koje garantuju osobama sa invaliditetom koje steknu invaliditet da mogu da ostanu na tržištu rada tokom perioda rehabilitacije, ukoliko tako žele?
- Da li država preduzima pozitivne mere za zapošljavanje osoba sa invaliditetom?
- Da li država promovise zapošljavanje osoba sa invaliditetom u privatnom sektoru kroz podsticajne i druge mere?
- Da li su osobe sa invaliditetom zaštićene od svih oblika prisilnog rada?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava prati pravo na rad i zapošljavanje kako je predviđeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.**

Član 28 - Odgovarajući uslovi života i socijalna zaštita

Mnoge osobe sa invaliditetom žive u siromaštvu. Ovo je izazov u svim zemljama, a posebno u zemljama u razvoju. Iako socijalna zaštita igra ključnu ulogu u obezbeđivanju adekvatnog životnog standarda za sve ljude koje žive u siromaštvu, često isključuje osobe sa invaliditetom. Posebno činjenica da država ne pokriva dodatne troškove vezane za invaliditet veoma često rezultira siromaštvom i socijalnom isključenošću osoba sa invaliditetom i njihovih porodica.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li država pokriva dodatne troškove vezane za invaliditet koji se javljaju kod osoba sa invaliditetom i njihovih porodica? Da li se ovo primenjuje uopšte ili samo kod određenih grupa osoba sa invaliditetom (kao što su ratni vojni invalidi)?
- Da li su dostupne invalidske beneficije i, ako jesu, da li ove beneficije podržavaju individualnu samostalnost osoba sa invaliditetom?
- Da li osobe sa invaliditetom imaju pristup jednako kao i drugi odgovarajućoj ishrani, odeći, smeštaju i vodi? Da li su pružena prilagođavanja tako da garantuju pristup?
- Mogu li osobe sa invaliditetom jednako kao i drugi pristupiti programima socijalne zaštite, strategijama za zaštitu siromaštva i drugim postojećim programima?
- Da li programi javnog stanovanja poštuju prava osoba sa invaliditetom?
- Da li su osobe sa invaliditetom ograničene na pristupanje stanovanju specifičnom za osobe sa invaliditetom i programima socijalne zaštite koji rezultiraju segregacijom i nedostatkom opcija?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Mehanizmi UN za ljudska prava koji mogu biti relevantni za promovisanje primene ovog člana obuhvataju Specijalnog izvestioca za pravo na hranu, Nezavisnog eksperta za pristup bezbednoj vodi za piće i higijeni, Specijalnog izvestioca za adekvatno stanovanje i Nezavisnog eksperta za pitanja ljudskih prava i ekstremnog siromaštva. Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava u svoj rad uključuje pitanja vezana za socijalnu zaštitu i adekvatne životne standarde.**

Član 29 - Učešće u političkom i javnom životu

Političko učešće je ključno pitanje za sve osobe, uključujući osobe sa invaliditetom. Direktna prisutnost osoba sa invaliditetom na vodećim političkim pozicijama je još uvek redak izuzetak. Uloga udruženja osoba sa invaliditetom je od izuzetnog značaja za promovisanje prava osoba sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li opšti izborni zakon nekim osobama sa invaliditetom uskraćuje pravo da glasaju ili pravo da budu izabrani?
- Da li opšti izborni zakon garantuje da su sva glasačka mesta fizički pristupačna i da je glasački materijal pristupačan slepim ljudima, omogućavajući im da glasaju samostalno?
- Da li opšti izborni zakon omogućava osobama sa invaliditetom, koje tako odluče, da glasaju uz podršku osobe koju sami odaberu?
- Da li država obezbeđuje podršku za osnivanje nezavisnih udruženja osoba sa invaliditetom?

→ Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ljudska prava prati pravo na političko učešće kako je predviđeno Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima.

Član 30 - Učešće u kulturnom životu, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu

Pristup kulturi, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu su takođe važne oblasti koje treba uzeti u obzir za puno učešće osoba sa invaliditetom u društvu.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li su zakoni o intelektualnoj svojini prepreka osobama sa invaliditetom koje traže pristup kulturnim materijalima?
- Da li javni budžet obezbeđen za kulturne ustanove, za ustanove za odmor/turističke ustanove i za sportske ustanove i organizacije, zahteva usklađivanje sa standardima pristupačnosti?
- Da li opšti plan o pristupačnosti uključuje uklanjanje barijera u kulturi, rekreaciji, aktivnostima u slobodno vreme i sportu?
- Da li država obezbeđuje podršku inicijativama vezanim za osobe sa invaliditetom u oblasti sporta i kulture?
- Da li država promoviše i podržava kulturu gluhih?

→ Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava prati pravo na kulturu kako je predviđeno Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Komitet je nedavno usvojio Opšti komentar o ovom pitanju. Novopostavljeni Nezavisni ekspert u oblasti kulturnih prava takođe može imati značajnu ulogu u primeni ovog člana.

Žene sa invaliditetom, deca sa invaliditetom i druge grupe osoba sa invaliditetom

Član 6 - Žene sa invaliditetom

Pravo žena sa invaliditetom treba uzeti u obzir tokom procesa izveštavanja, kad god postoje pitanja od posebnog značaja za žene sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li zakoni i strateški dokumenti koji utvrđuju prava osoba sa invaliditetom posvećuju posebnu pažnju situaciji žena sa invaliditetom?
- Da li se opšti zakoni koji promovišu jednakost između žena i muškaraca bave situacijom žena sa invaliditetom?
- Da li se žene sa invaliditetom i rodna ravnopravnost adekvatno reflektuju u svim konsultacijama sa reprezentativnim organizacijama osoba sa invaliditetom?
- Da li zakoni i strateška dokumenta podržavaju samostalnost žena sa invaliditetom?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet protiv svih oblika diskriminacije žena prati sprovođenje Konvencije protiv svih oblika diskriminacije žena što je od posebnog značaja za žene i devojke sa invaliditetom.**

Član 7 - Deca sa invaliditetom

Prava dece sa invaliditetom bi trebalo uzeti u obzir tokom procesa izveštavanja. Najbolji interesi deteta moraju biti na prvom mestu u svim aktivnostima kada su u pitanju deca sa invaliditetom. Ona imaju pravo da iskažu svoje poglede na sva pitanja koja ih dotiču i da budu shvaćena ozbiljno, na jednakim osnovama sa drugom decom. Razvojne sposobnosti dece se takođe moraju uzeti u obzir u sprovođenju prava pokrivenih Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li zakoni i strateška dokumenta koji utvrđuju prava osoba sa invaliditetom posvećuju posebnu pažnju situaciji dece sa invaliditetom?
- Da li se opšti zakoni koji promovišu prava dece bave situacijom dece sa invaliditetom?
- Da li se najbolji interesi deteta uzimaju u obzir u svim akcijama koje se tiču dece sa invaliditetom? Da li su najbolji interesi dece sa invaliditetom primenjeni u sprovođenju svih odredbi Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom?

-
- Da li deca sa invaliditetom imaju pravo da izraze svoje poglede o svim pitanjima koja ih se tiču i da li se ovi pogledi ozbiljno uzimaju u obzir na jednakoj osnovi sa drugom decom? Da li je deci sa invaliditetom obezbeđena podrška u skladu sa njihovim godinama i invaliditetom u ostvarivanju ovih prava?
 - Da li država preduzima mere koje uzimaju u obzir razvojne sposobnosti dece sa invaliditetom?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Komitet za prava deteta prati sprovođenje Konvencije o pravima deteta što je od posebnog značaja za decu sa invaliditetom.**

Druge grupe osoba sa invaliditetom

Iako smernice za izveštavanje koje je usvojio Komitet za prava osoba sa invaliditetom ne obuhvataju deo o drugim grupama osoba sa invaliditetom, preambula, stav p) sadrži kraći spisak osnova koji zaslužuje posebnu pažnju. Spisak obuhvata osobe sa invaliditetom koje su diskriminisane na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, nacionalnog, etničkog, autohtonog ili socijalnog porekla, imovinskog stanja, rođenja, životnog doba ili drugog statusa.

Na sličan način kao što je predloženo za žene i decu sa invaliditetom, predlaže se paralelni pristup. S jedne strane, specifične situacije slične ovim grupama bi trebalo da budu uključene u relevantne delove izveštaja, a i neke kratke informacije bi takođe trebalo uključiti u ovaj deo.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li zakoni i strateški dokumenti koji uređuju prava osoba sa invaliditetom posvećuju posebnu pažnju situaciji u kojoj je ova grupa osoba sa invaliditetom?
- Da li zakoni i strateški dokumenti koji se bave ovom grupom ljudi adekvatno uzimaju u obzir osobe sa invaliditetom koje pripadaju ovoj grupi?

→ **Primeri iz prakse drugih organa UN: Mehanizmi UN za ljudska prava relevantni za određene grupe osoba sa invaliditetom uključuju Specijalnog izvestioca za situaciju ljudskih prava i fundamentalnih sloboda autohtonog stanovništva, Nezavisnog eksperta za manjine i Forum za pitanja manjina, pomoćno telo Saveta za ljudska prava.**

⁵⁴ Za više informacija o primeni prava dece sa invaliditetom, videti See Me, Hear Me: A guide to using the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities to promote the rights of children, Save the Children, 2009. (Vidi me, čuj me: Vodič za korišćenje Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom za promovisanje prava dece)
http://www.crin.org/docs/SCUK_SeeMe_HearMe_ar.pdf

Ostali opšti članovi: članovi 31-33

Član 31 - Statistika i prikupljanje podataka

Generalno govoreći, postoji nedostatak relevantne statistike o osobama sa invaliditetom. Napori su obično fokusirani na podatke o prevalenciji osoba sa invaliditetom, ali oni neće biti dovoljni za praćenje toga kako se razvija situacija osoba sa invaliditetom kada su u pitanju ljudska prava.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li država ima bilo kakve statističke podatke koji će omogućiti praćenje ljudskih prava osoba sa invaliditetom?
- Da li država koristi indikatore za praćenje situacije vezano za ljudska prava uopšte, da li postoje podaci koji su razvrstani po invaliditetu?
- Ako ne postoji, da li država planira da napravi takvu statistiku i da li ista uključuje reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom u ovaj proces?

Član 32 - Međunarodna saradnja

Ovaj član naglašava ulogu međunarodne saradnje, a posebno razvojnih programa za saradnju, kao dopuna nacionalnim nastojanjima da se postignu ciljevi Konvencije.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Za države donatore, da li nacionalna agencija za razvojnu saradnju uključuje prava osoba sa invaliditetom kao pitanje koje se javlja u svim programima i projektima i da li postoje projekti koji su direktno fokusirani na prava osoba sa invaliditetom?
- Za države u razvoju, da li se osobe sa invaliditetom smatraju ciljnom grupom koja treba da ima koristi od međunarodnih sredstava bilateralnih i multilateralnih donatora koji dolaze u zemlju?
- Da li su osobe sa invaliditetom ciljna grupa u radu za postizanje Milenijumskih razvojnih ciljeva i u strategijama za smanjenje siromaštva?
- U svim ovim oblastima, da li su sve segmenti i grupe osoba sa invaliditetom jednako uključeni? Da li međunarodna saradnja i razvojna pomoć promovišu retrogradnu politiku u bilo kom smislu prema bilo kom segmentu osoba sa invaliditetom?

Član 33 - Nacionalna primena i praćenje

Ovaj član uređuje potrebu država strana ugovornica da odrede sistem za pitanja koja se odnose na primenu i praćenje primene Konvencije i za uključivanje reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom.

Pitanja kojima bi se trebalo baviti:

- Da li je država odredila jedno ili više tela za primenu Konvencije?
- Da li je (glavno) telo smešteno kod organa izvršne vlasti što mu omogućava da vrši uticaj na sva ministarstva/sektore?
- Da li je država odredila mehanizam za koordinaciju i da li isti uključuje značajno učešće svih reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom?
- Da li je država donela formalnu odluku koje telo će biti nadležno za praćenje primene Konvencije?
- Ako jeste, da li je ovo telo u skladu sa Pariskim načelima i kako ovo telo uključuje reprezentativne organizacije osoba sa invaliditetom u svoj rad?

→ Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) je usvojila tematski izveštaj o ovom članu koji uključuje niz važnih preporuka.

d. Druge preporuke kako bi izveštaj bio efikasan

Paralelni izveštaj bi trebalo da predstavi tačnu sliku o tome kako se Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom primenjuje na nacionalnom nivou. Ključna pitanja bi trebalo da budu identifikovana kroz konsultacije sa ključnim organizacijama i pojedincima. Trebalo bi da prati strukturu smernica Komiteta za izveštavanje država strana ugovornica⁵⁵ kako bi Komitetu bilo omogućeno da bolje uporedi i suprostavi pružene informacije. Izveštaj ne bi trebalo samo da pruži komentare na izveštaj države strane ugovornice, već da predstavi Komitetu ugao gledanja civilnog društva i dopuni izveštaj države strane ugovornice u delovima gde nema dovoljno informacija. Izveštaj bi trebalo bude razumljiv sam po sebi, a ne samo ako je analiziran u kombinaciji sa izveštajem države strane ugovornice.

Izveštaj bi trebalo da se fokusira na poseban deo izveštaja iako se, ako je neophodno, komentari o pitanjima koja su pokrenuta u opštem dokumentu mogu obraditi u prvom delu. Izveštaj bi trebalo da bude sačinjen od četiri dela. Prvi deo bi trebalo da se bavi pitanjima koja potpadaju pod svrhu (član 1), definicije (član 2), opšta načela (član 3) i opšte obaveze (član 4) iz Konvencije. Drugi deo bi trebalo da se fokusira na specifična prava koja su pokrivena članovima 5 i 8-30 Konvencije.⁵⁶ Treći deo bi trebalo da se bavi specifičnom situacijom žena (član 6) i dece (član 7) sa invaliditetom i poslednji deo bi trebalo da pokrije specifične obaveze iz Konvencije kao što su statistika i prikupljanje podataka (član 31), međunarodna saradnja (član 32) i nacionalna primena i praćenje (član 33).

⁵⁵ Guidelines on treaty-specific document to be submitted by State Parties under article 35, paragraph 1 (Smernice o posebnom delu izveštaja koje države strane ugovornice podnose na osnovu člana 35, stav 1) ili Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, CRPD/C/2/3, <http://www2.ohchr.org/SPdocs/CRPD/CRPD-C-2-3.doc>

⁵⁶ Videti deo 5b ovog dokumenta

Paralelni izveštaj bi trebalo usmeriti ka tome da bude sveobuhvatan, ali ograničen na isticanje ključnih pitanja i na ukazivanje na glavna pitanja u vezi sa primenom Konvencije. Izveštaj bi trebalo da pruži jasne, konkretne preporuke o tome kako bolje primeniti Konvenciju na nacionalnom nivou. Preporuke bi trebalo da budu kratke i poređane po prioritetima, a trebalo bi predložiti i vremenski okvir za njihovu primenu. Izveštaj bi takođe trebalo da pruži informacije o tome kako bolje uključiti organizacije osoba sa invaliditetom u nacionalni proces praćenja i kako iste mogu da pomognu državi strani ugovornici u primeni preporuka.

Pisane informacije bi trebalo podržati istraživanjima, statistikama i podacima, a trebalo bi i da sadrže jasne reference. Kada nema dovoljno informacija, ovo bi trebalo istaći kao način na koji se može unaprediti efikasno praćenje primene Konvencije. Za informacije u paralelnom izveštaju trebalo bi iskoristiti širok spektar izvora kao što su⁵⁷:

- Zakonodavstvo i propisi i izveštaji Vlade o njihovoj primeni;
- Strateška dokumenta Vlade;
- Statistika Vlade;
- Budžeti Vlade;
- Saopštenja za javnost Vlade i citati vladinih zvaničnika;
- Zapisnici sa zasedanja skupštine/zakonodavnih tela;
- Domaća sudska praksa;
- Objavljena istraživanja (Vlade, akademska, civilnog društva, nacionalnih institucija za ljudska prava), knjige i nedeljnici;
- Izveštaji koje su objavile organizacije osoba sa invaliditetom i stručna udruženja koja rade sa osobama sa invaliditetom;
- Podaci i istraživanja agencija UN, međunarodnih organizacija i NVO;
- Medijski izveštaji i ključna istraživanja ili studije slučaja o praksi i primeni, uključujući intervjue sa osobama sa invaliditetom, kao i njihova svedočenja, fokus grupe i ankete.

Predloženi model za paralelni izveštaj

Sažetak ili izvršni rezime:

- Ključna pitanja i preporuke

Uvod:

- Metodologija koja se koristi za pripremu izveštaja
- Koje bio uključen u izradu nacrtu izveštaja
- Kako i do koje mere su organizacije osoba sa invaliditetom bile uključene u pripremu izveštaja države strane ugovornice

⁵⁷ A Guide to NGOs Reporting on the Optional Protocols to the Convention on the Rights of the Child, NGO Group for the Convention on the Rights of the Child, 2010.
(Vodič za izveštavanje nevladinih organizacija o Opcionim protokolima uz Konvenciju o pravima deteta, Grupa NVO za Konvenciju o pravima deteta, 2010.)

Ključna pitanja i najvažnije teme:

- Svrha, definicije, opšta načela i opšte obaveze (članovi 1-4)
- Specifična prava pokrivena članovima 5 i 8-30
- Situacija žena i dece (članovi 6 i 7) i druge grupe
- Statistika i sakupljanje podataka, međunarodna saradnja i nacionalna primena i praćenje (članovi 31-33)

Ključne preporuke:

- Ograničeni broj vremenski oročenih preporuka
- Primena organizacija osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou

(Kraj modela)

Reference

Izveštaj bi trebalo da reflektuje iskustva osoba sa invaliditetom širom država strana ugovornica. U federalnim državama ili drugim državama sa jakim decentralizacijom, treba navesti razlike u zakonodavstvu, administrativnim službama, kulturi i nadležnostima.⁵⁸

Ton izveštaja ne bi trebalo da bude takav da se može smatrati previše političkim i ne bi trebalo da sadrži subjektivne stavove. Cilj je konstruktivni dijalog, a ne konflikt. S druge strane, nemojte oklevati da istaknete probleme i predložite konkretne mere koje treba preduzeti. Izveštaj takođe može da sadrži predložena pitanja koja bi Komitet mogao da pokrene tokom dijaloga sa državom stranom ugovornicom.

Što se tiče tajminga, paralelni izveštaj bi trebalo u idealnom slučaju da bude podnet u roku od šest meseci od predaje izveštaja države strane ugovornice. Ovo omogućava da se izveštaj razmatra tokom izrade nacрта liste pitanja i pruža članovima Komiteta dovoljno vremena za sprovođenje detaljne studije o paralelnom izveštaju pre sastanka sa državom stranom ugovornicom. Ovo u principu znači da bi paralelni izveštaj već trebalo da bude u toku tokom izrade nacрта izveštaja države strane ugovornice. Stoga je od ključnog značaja da organizacije osoba sa invaliditetom budu u kontaktu sa relevantnim ministarstvima na nacionalnom nivou kako bi izbegli da budu nepripremljeni kada država strana ugovornica podnese izveštaj. Iako se paralelni izveštaj može pripremiti pre nego što država strana ugovornica podnese izveštaj, bolje je

⁵⁸ Za više informacija o praćenju, videti Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Guidance for Human Rights Monitors, Professional Training Series, No. 17, United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, 2010 (Praćenje Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, Smernice za praćenje ljudskih prava, Serije profesionalnih treninga, br. 17, Kancelarija Visokog komesara UN za ljudska prava, 2010.)
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf

sačekati sa podnošenjem izveštaja Komitetu za prava osoba sa invaliditetom dok država strana ugovornica ne podnese izveštaj. Ovo omogućava da paralelni izveštaj reflektuje ili pruži komentare na izveštaj države strane ugovornice tamo gde je neophodno. Takođe omogućava Komitetu da dobije najažurnije informacije od organizacija osoba sa invaliditetom pošto države strane ugovornice skoro uvek kasne sa predajom izveštaja.

Tehničke informacije

- Na naslovnoj strani bi uvek trebalo da bude naziv organizacije ili koalicije ili mreže koja podnosi izveštaj, ime države strane ugovornice i Konvencije na koju se izveštaj odnosi. Trebalo bi jasno da piše ako je izveštaj poverljiv dokument pošto dokumenta koja nisu tako označena mogu da se pokazuju državi strani ugovornici i da se postave na veb-sajt Komiteta.
- Trebalo bi numerisati strane izveštaja i napraviti sadržaj.
- Izveštaj bi trebalo da sadrži informacije o metodologiji koja je korišćena za pripremu izveštaja i spisak onih koji su doprineli pripremi izveštaja.
- Izveštaj bi trebalo da sadrži sažetak ili izvršni rezime u kojima se ističu ključna pitanja, kao i glavne teme koje se odnose na primenu Konvencije i spisak glavnih preporuka.
- Izveštaj ne bi trebalo da upućuje na brojeve stranica ili pasusa u nacrtu izveštaja države strane ugovornice pošto će se ovo promeniti kada izveštaj objave Ujedinjene nacije. Osim toga, brojevi strana i pasusa se razlikuju u izdanjima na različitim jezicima.
- Izveštaje bi trebalo podneti na jednom od zvaničnih radnih jezika Komiteta.⁵⁹ Kad god je to moguće, dokumenta bi trebalo prevesti na engleski. Ujedinjene nacije neće prevesti nijedan dokument koje civilno društvo podnese. Ako nije moguće prevesti ceo dokument, onda bi izvršni rezime ili sažetak trebalo podneti na engleskom.
- Izveštaji bi trebalo da budu podneti u pristupačnim formatima kad god je to moguće.
- Komitet planira da razmatra izveštaje godinu dana nakon podnošenja tako da bi paralelni izveštaji trebalo da se podnesu najmanje dva meseca pre razmatranja na plenarnom zasedanju.
- Izveštaje bi trebalo podneti u elektronskoj formi,⁶⁰ a 25 kopija bi trebalo poštom poslati Sekretarijatu Komiteta.⁶¹

⁵⁹ Engleski, francuski, španski, arapski, ruski i kineski

⁶⁰ crpd@ohchr.org

⁶¹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, c/o Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Palais des Nations, 8-14, avenue de la Paix, CH-1211 Geneva 10, Switzerland

5. Strateška upotreba individualne predstavke i istražnog postupka predviđenog Opcionim protokolom Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

Opcioni protokol⁶² uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom⁶³ je usvojila Generalna skupština UN 13. decembra 2006. godine, a stupio je na snagu 3. maja 2008. godine. Do sada ga je ratifikovalo 60 država.⁶⁴ Individualna predstavka i istražni postupak su predviđeni Opcionim protokolom. Postupak za podnošenje individualne predstavke omogućava pojedincima ili grupama pojedinaca koji tvrde da su prava prekršena od strane države strane ugovornice da podnesu žalbu Komitetu. Istražni postupak daje Komitetu ovlašćenje da analizira ozbiljna ili sistematska kršenja prava koja utvrđuje Konvencija. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da koriste oba ove postupka za prijavljivanje kršenja prava koja utvrđuje Konvencija.

a. Potupak za podnošenje Individualne predstavke

Opcioni postupak uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom sadrži postupak za podnošenje individualne predstavke koju pojedinci ili grupe pojedinaca koji veruju da im država članica krši prava mogu podneti Komitetu. Važno je napomenuti da iako je Opcioni protokol pravno obavezujući instrument, odluke Komiteta nisu pravno obavezujuće. Ipak, Opcioni protokol omogućava Komitetu da izrazi stručno mišljenje o tome da li se kršenje prava dogodilo i da zahteva da se obezbedi odgovarajući pravni lek. Pošto se država članica dobrovoljno složila sa odredbama Opcionog protokola, Komitet očekuje da će ona shvatati njegove odluke ozbiljno i primenjivati ih s dobrim namerama.

Prihvatljivost žalbe

Određeni faktori su neohodni pre nego što Komitet razmotri predstavku. Veliki broj predstavki se smatra neprihvatljivim zbog toga što ne ispunjavaju sledeće zahteve:

- Komitet može razmatrati samo predstavke iz država koje su države članice Opcionog Protokola. Rezerve ili deklaracije koje država članica uputi Komitetu za prava osoba sa invaliditetom mogu ograničiti obim obaveza koje propisuje instrument.⁶⁵

⁶² Opcioni protokol je dodatak postojećem dokumentu koji sadrži odredbe ili postupke koje nisu bile uključene u originalan dokument. Protokol je opcioni, stoga ga treba ratifikovati odvojeno i nije automatski obavezujući za države strane ugovornice originalnog dokumenta.

⁶³ Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/OptionalProtocol.aspx>

⁶⁴ Spisak država koje su ratifikovale Opcioni protokol se može naći na http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&lang=en

⁶⁵ Spisak rezervi i deklaracija je dostupan na http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15-a&chapter=4&lang=en

- Predstavka mora biti podneta u ime pojedinca i ne može biti anonimna. Predstavku može podneti treća strana (kao što je organizacija osoba sa invaliditetom) u ime pojedinca ukoliko je pojedinac predao pismenu saglasnost („punomoćje“ ili „ovlašćenje“). Ako je nemoguće dobiti pismenu saglasnost, onda se mora podneti obrazloženje zašto je nije bilo moguće dobiti. Predstavka takođe može biti predata u ime grupe pojedinaca, ali svi pojedinci u grupi se moraju imenovati i mora postojati dozvola za postupanje u njihovo ime.
- Predstavka ne sme predstavljati zloupotrebu prava podnošenja takvih predstavki ili biti nekompatibilna sa odredbama Konvencije. Jedan pojedinac ne može podneti žalbu po istoj osnovi više od jednom, a ista ne sme sadržati uvredljive izraze.
- Komitet ne može razmatrati slučaj više od jednom i ne može ga razmatrati drugo telo UN, međunarodna ili regionalna organizacija kao što je drugo telo UN za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, Evropski sud za ljudska prava, Inter– američka komisija ili Sud za ljudska prava ili Afrička komisija za ljudska prava.
- Svi domaći pravni lekovi se moraju iscrpeti. Žalba mora biti podignuta preko domaćeg sudskog sistema i proći kroz administrativni postupak pre nego što je Komitet razmotri. Predstavka bi trebalo da sadrži korake preduzete da bi se iscrpeli svi dostupni pravni i administrativni lekovi na nacionalnom nivou. Ipak, ovo se ne primenjuje ako domaći pravni lekovi nisu efikasni ili ako se bez razloga prolongiraju, ali onda predstavka mora da objasni zašto domaći pravni lekovi nisu efikasni.
- Detaljan izveštaj o činjenicama se mora podneti kao dokaz da postoji dovoljno dokaza da je žalba kredibilna i da nije neosnovana.
- Slučaj se mora dogoditi nakon što je Opcioni protokol stupio na snagu osim ako je reč o situaciji koja se dogodila ranije, ali nastavlja da proizvodi posledice i posle stupanja na snagu.

Žalba mora biti podneta pismeno na jednom od zvaničnih jezika UN.⁶⁶ Žalba se mora potpisati i poslati poštom pošto se žalbe poslate e-mailom ne prihvataju.⁶⁷ Model formulara za žalbu je dostupan kao pomoć pojedincima za pripremanje predstavke.⁶⁸ Žalbe se moraju podneti sa zvučnom podrškom ako je neophodno.

Dok se odlučuje o prihvatljivosti, Komitet može zahtevati od države strane ugovornice da usvoji privremene mere ako je neophodno, da bi se izbeglo nanošenje nenadoknadive štete žrtvi. Ovo, ipak, ne utiče na prihvatljivost žalbe. Komitet može ukazati na prirodu i karakteristike privremenih mera koje bi želeo da država članica preduzme.

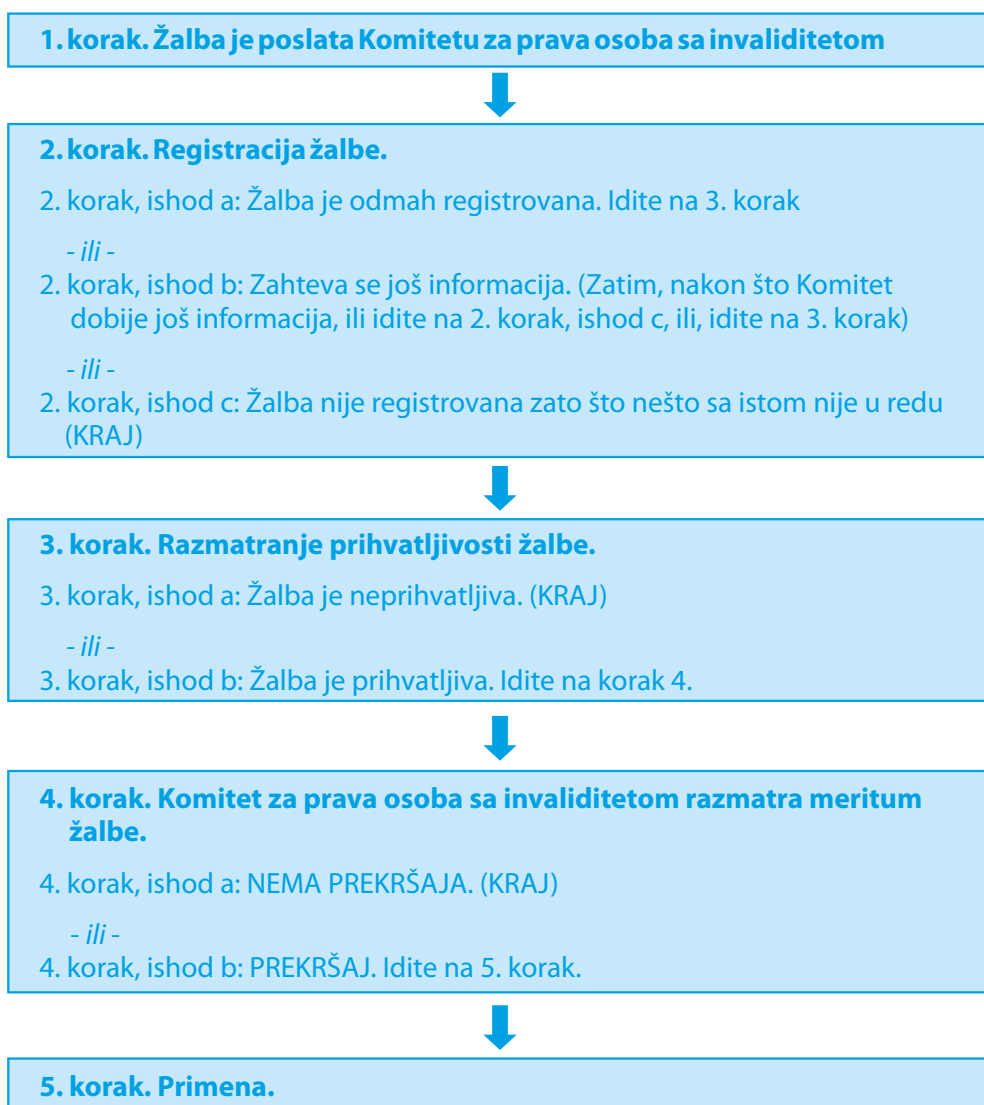
⁶⁶ Engleski, francuski, španski, arapski, kineski ili ruski

⁶⁷ Podneske bi trebalo slati poštom na adresu Petitions Team, Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations Office, 1211 Geneva 10, Switzerland

⁶⁸ Komitet još nije usvojio model formulara za žalbu za Opcioni protokol uz Konvenciju. Primeri iz drugih tela za ljudska prava se mogu upotrebiti da biste bili sigurni da se u žalbi nalaze sve potrebne informacije, videti www.ohchr.org/english/bodies/bodies/docs/annex1.pdf

Kada se predstavka proglasi prihvatljivom, država članica ima šest meseci da odgovori na žalbu. Komitet će zatim organizovati privatni sastanak da razmotri žalbu. Ni pojedincu niti državi strani ugovornici neće biti dozvoljeno da učestvuje u postupku. Komitet će zatim proslediti svoje sugestije i preporuke pojedincu i državi članici. Od države članice se obično zahteva da obezbedi informacije o koracima koji su usledili kao pravni lek za situaciju, a tekst krajnje odluke se objavljuje u javnosti.

Slika 2. Pregled postupka za podnošenje žalbe u skladu sa Opcionim protokolom Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

Kraj Slike 2.

b. Istražni postupak

Komitet takođe ima mogućnost da inicira istražni postupak ako dobije „pouzdana informacije koje ukazuju da je država članica ozbiljno ili sistematski prekršila prava utvrđena Konvencijom.”⁶⁹ Ako Komitet smatra da informacije koje su podnete traže dalju istragu, može zahtevati da jedan ili više njegovih članova sprovede istragu o situaciji i podnese izveštaj Komitetu. Istraga je poverljiv postupak i neophodna je saradnja države članice na svim nivoima procesa. Istražni postupak je opcija u okviru opcionog protokola pod uslovom da nakon ratifikacije država članica objavi da ne priznaje nadležnost Komiteta da sprovodi istrage.

Zahtev za sprovođenje istrage mogu inicirati organizacije osoba sa invaliditetom ili druga udruženja građana. Za razliku od individualne predstavke, istraga se može zahtevati u ime drugih, a domaći pravni lekovi se ne moraju iscrpeti. S druge strane, obezbeđene informacije moraju pokazati ozbiljno i sistematsko kršenje prava na osnovu Konvencije. Važno je potvrditi da zemlja jeste država članica Opcionog protokola i da prihvata nadležnost Komiteta da sprovodi istrage. Pouzdane informacije bi trebalo jasno definisati napismeno na jednom od zvaničnih jezika Ujedinjenih nacija.⁷⁰ Ako Komitet smatra da informacije ukazuju na ozbiljne i sistematske povrede prava definisanih u Konvenciji, informacije će biti dostavljene državi članici sa zahtevom da država članica dostavi svoje primedbe u vezi sa odnosnom informacijom. Komitet takođe može aktivno tražiti dodatne informacije iz drugih izvora kao što su organizacije osoba sa invaliditetom, druga udruženja građana i agencije UN.

Komitet zatim može odlučiti da sprovede formalnu istragu. Može se zahtevati poseta toj državi, ali za realizaciju posete se mora dobiti pristanak. Poseta može omogućiti članovima Komiteta da obave intervju, pregledaju određena mesta i da se konsultuju sa vladinim zvaničnicima i članovima civilnog društva, uključujući organizacije osoba sa invaliditetom. Ako dozvola da se poseti država članica nije odobrena, Komitet će podneti svoju analizu na osnovu svih raspoloživih informacija. Pismene informacije koje su podnele organizacije osoba sa invaliditetom bi bile ključni element u ovoj analizi.

Nakon istražnog postupka, Komitet će proslediti svoje nalaze, komentare i preporuke odnosnoj državi članici. Država članica ima šest meseci da odgovori i ako je neophodno, Komitet može zahtevati da ta država članica preduzme mere kao odgovor na istragu. Komitet takođe može zahtevati da država članica u svoj periodični izveštaj u skladu sa Konvencijom uključi detalje o merama koje je preduzela. Ipak, ne postoji uslov da se istraga učini dostupnom javnosti čak ni nakon što se završi.

⁶⁹ Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, član 6(1)

⁷⁰ Poverljive istrage bi trebalo podneti na engleskom, francuskom, španskom, ruskom, kineskom ili arapskom Komitetu za prava osoba sa invaliditetom, c/o Office of the High Commissioner for Human Rights (Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava), Palais des Nations, 8-14 avenue de la Paix, CH-1211 Geneva 10, Switzerland.

6. Vršenje uticaja na druge procese ljudskih prava: uvođenje prava osoba sa invaliditetom u glavne društvene tokove

Osim Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, postoje drugi međunarodni mehanizmi za ljudska prava koji se mogu koristiti za uvođenje pitanja invalidnosti u glavne društvene tokove. Ostali međunarodni instrumenti o ljudskim pravima takođe sadrže postupke za izveštavanje po kojima države strane ugovornice podnose periodične izveštaje Komitetu koji razmatra ove izveštaje i priprema zaključke i preporuke. Takođe razmatra individualne žalbe, izdaje opšte komentare i organizuje dane tokom kojih se vodi rasprava o opštim pitanjima, a sve su to mogućnosti da organizacije osoba sa invaliditetom daju svoj doprinos u oblasti prava osoba sa invaliditetom.

Savet za ljudska prava ima Periodični univerzalni izveštaj u kome analizira situaciju u vezi sa ljudskim pravima u svim državama. Organizacije osoba sa invaliditetom mogu doprineti izveštaju podnošenjem informacija ključnih društvenih aktera, učestvovanjem na zasedanjima Periodičnog univerzalnog izveštaja i primenjujući zaključke i preporuke koje se nalaze u završnom dokumentu. Savet za ljudska prava je takođe ustanovio niz specijalnih postupaka koji prate, savetuju i izveštavaju o specifičnim državama ili o kršenju određene vrste ljudskih prava širom sveta. Nezavisni eksperti ili radne grupe sprovode ove postupke šaljući predstavke, posećujući države, objavljujući izveštaje i pripremajući tematske studije. Za svaku od ovih aktivnosti, organizacije osoba sa invaliditetom mogu dati doprinos u radu specijalnih postupaka.

a. Uključivanje organizacija osoba sa invaliditetom u proces izveštavanja drugih tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima

Sistem tela Ujedinjenih nacija za ljudska prava se sastoji od devet međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima. Svaki instrument prati Komitet koji razmatra izveštaje koje podnose države strane ugovornice.

Međunarodni instrumenti o ljudskim pravima

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁷¹ (1966)
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima⁷² (1966)
- Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije⁷³ (1965)
- Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (1977)⁷⁴
- Konvencija o torturi i drugom surovom, nehumanom ili degradirajućem postupanju ili kažnjavanju⁷⁵ (1984)

⁷¹ <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>

⁷² <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>

⁷³ <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>

⁷⁴ <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>

⁷⁵ <http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm>

- Konvencija o pravima deteta⁷⁶ (1989)
- Međunarodna Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica⁷⁷ (1990)
- Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom⁷⁸ (2006)
- Međunarodna Konvencija o zaštiti svih osoba od prinudnog nestanka⁷⁹ (2006 – **Još nije stupila na snagu**)

Kao i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, dva međunarodna pakta i Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena takođe imaju Opcione protokole koji omogućavaju razmatranje individualnih žalbi⁸⁰. Takođe postoji Opcioni protokol koji se bavi suštinskim pravima kao što je Drugi opciona protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima⁸¹ koji ima za cilj da ukine smrtnu presudu ili dva Opciona protokola Konvencije o pravima deteta koji se fokusiraju na pitanja uvođenja dece u oružane sukobe⁸², prodaje dece, dečije prostitucije i dečije pornografije⁸³. Opcioni protokol uz Konvenciju o torturi i drugom surovom, nehumanom ili degradirajućem postupanju ili kažnjavanju⁸⁴ utvrđuje nacionalne i međunarodne mehanizme za monitoring i razlikuje se od monitoringa drugih Opcionih protokola pošto ima sopstveno telo za praćenje, Potkomitet za prevenciju torture. Sve druge Opcione protokole prate tela osnovana na osnovu glavnog instrumenta o ljudskim pravima.

Svi gore navedeni instrumenti sadrže odredbe koje su relevantne za osobe sa invaliditetom. Studija sprovedena za Ujedinjene nacije 2002. godine⁸⁵, koja je izvršila procenu upotrebe sistema tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima u kontekstu osoba sa invaliditetom, može organizacijama osoba sa invaliditetom pružiti neke informacije, kao na primer, koji članovi drugih instrumenata su relevantni za osobe sa invaliditetom.

⁷⁶ <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

⁷⁷ <http://www2.ohchr.org/english/law/cmw.htm>

⁷⁸ <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-convention.htm>

⁷⁹ <http://www2.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>

⁸⁰ Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (<http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr-death.htm>). Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (http://www2.ohchr.org/english/law/docs/A.RES.63.117_en.pdf), Opcioni protokol uz Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (<http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw-one.htm>) i Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom (<http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-op.htm>)

⁸¹ <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr-death.htm>

⁸² <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-conflict.htm>

⁸³ <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-sale.htm>

⁸⁴ <http://www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm>

⁸⁵ Trenutna upotreba i budući potencijalni instrumenti Ujedinjenih nacija za ljudska prava u kontekstu invalidnosti, 2002., http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/Studydisability_en.doc

Sva tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima razmatraju izveštaje država strana ugovornica i ohrabruju podnošenje informacija od strane civilnog društva. Postupci za podnošenje i razmatranje ovih informacija variraju, ipak, od tela do tela⁸⁶. Organizacije osoba sa invaliditetom se ohrabruju da rade sa koalicijama ili mrežama u svojoj državi koje pripremaju paralelne izveštaje za druga tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima kako bi obezbedili da se ključna pitanja osoba sa invaliditetom uzmu u obzir. Iako tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima dobijaju završne preporuke od drugih ovakvih tela, važno je da organizacije osoba sa invaliditetom naprave vezu između Komiteta za prava osoba sa invaliditetom i drugih instrumenata o ljudskim pravima tako da pitanja invalidnosti budu deo glavnih tokova u svim instrumentima o ljudskim pravima.

Podrška međunarodnih NVO

Izvestan broj međunarodnih koalicija NVO ili pojedinačnih međunarodnih NVO radi na promovisanju pune primene raznih instrumenata o ljudskim pravima. Neke takođe podržavaju ulogu nacionalnih NVO u pripremi i podnošenju informacija raznim telima za praćenje instrumenata o ljudskim pravima. Informacije koje su specifične za zahteve svakog tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima se mogu dobiti iz dole navedenih izvora.

Komitet za ljudska prava:

Centar za građanska i politička prava

<http://www.ccprcentre.org/en>

Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava:

Međunarodna mreža za ekonomska, socijalna i kulturna prava

<http://www.escr-net.org/>

Komitet za uklanjanje verske diskriminacije:

Međunarodni pokret protiv svih oblika diskriminacije i rasizma

<http://www.imadr.org/un/icerd/>

Komitet za uklanjanje diskriminacije žena:

International Women's Rights Action Watch Asia Pacific

<http://www.iwraw-ap.org/>

Komitet protiv torture:

Koalicija međunarodnih NVO protiv torture

<http://www.apr.ch/cinat/>

Potkomitet za prevenciju torture:

Asocijacija za prevenciju torture

<http://www.apr.ch/content/view/33/58/lang,en/>

⁸⁶ Za opšte informacije o podnošenju informacija drugim telima za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, videti Working with the United Nations Human Rights Programme: A Handbook for Civil Society, Office of the High Commissioner for Human Rights, 2008 (Rad sa Programima Ujedinjenih nacija za ljudska prava: Priručnik za civilno društvo, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, 2008.) <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf>

Komitet za prava deteta:

NVO grupa za Konvenciju o pravima deteta

www.childrightsnet.org

Komitet za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica:

Međunarodna NVO platforma za Konvenciju o radnicima migrantima

<http://www.december18.net/international-ngo-platform-migrant-workers-convention-ipmwc>

Komitet za prava osoba sa invaliditetom:

Međunarodna alijansa osoba sa invaliditetom

<http://www.internationaldisabilityalliance.org/>

Komitet o prisilnim nestancima: (nije još stupila na snagu)

Međunarodna koalicija protiv prisilnih nastanaka

<http://www.icaed.org/>

Organizacije osoba sa invaliditetom mogu želiti da razmotre podnošenje individualnih žalbi u skladu sa drugim međunarodnim instrumenatima o ljudskim pravima, posebno u državama koje možda nisu ratifikovale Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom, ali su to učinile u skladu sa drugim instrumenatima o ljudskim pravima. Važno je, ipak, napomenuti da individualna žalba ne može da bude podneta više od jednom telu za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, tako da je važno izabrati ono koje je najrelevantnije za pojedinačni slučaj. Iako većina tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima prati slične postupke, razlike ipak postoje i važno je pratiti specifične zahteve svakog tela kako bi se osigurala prihvatljivost žalbe.⁸⁷

Tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima (Komiteti) takođe pripremaju opšte komentare koji su njihove interpretacije odredbi Konvencije na osnovu njihovog iskustva u praćenju izveštaja država strana ugovornica. Glavna svrha opšteg komentara je promovisanje primene instrumenta o ljudskim pravima i obezbeđenje smernica za primenu instrumenta za države strane ugovornice. Postupci za izrađivanje nacrtu opštih komentara variraju od tela do tela, ali neki opšti komentari se izrađuju kroz otvoreni konsultativni proces tokom dana organizovanih za raspravu o opštim i posebnim pitanjima ili kroz podnošenje pismenih komentara i sugestija.

Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da učestvuju u relevantnim danima organizovanim za raspravu o opštim pitanjima ili da podnose pismene informacije o nacrtu opštih komentara kako bi obezbedile da se u obzir uzme perspektiva invalidnosti. Proces je obično neformalan i varira od tela do tela. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da obaveste Sekretarijat relevantnog Komiteta o svojoj ekspertizi u oblasti teme koja se razmatra i da zahtevaju informacije o tome kako mogu na najbolji način da doprinesu izradi nacrtu opšteg komentara.⁸⁸

⁸⁷ Za više informacija o postupcima za individualne žalbe, videti <http://www2.ohchr.org/english/bodies/petitions/individual.htm>

⁸⁸ NVO grupa za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom je pripremila informator o opštim komentarima za NVO. Videti <http://www.crin.org/docs/Fact%20sheet%20CRC%20GC%20EN.pdf>

Opšti komentari o osobama sa invaliditetom

1991. godine **Komitet o uklanjanju diskriminacije žena** je usvojio Opšte preporuke br. 18 o ženama sa invaliditetom⁸⁹ koje ističu potrebu za preduzimanje mera kako bi se ženama sa invaliditetom obezbedio jednak pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenim uslugama i socijalnom osiguranju, i da mogu da učestvuju u svim oblastima socijalnog i kulturnog života.

1994. godine **Komitet o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** je usvojio Opšti komentar br. 5 o osobama sa invaliditetom⁹⁰ koji pruža smernice za primenu odredbi Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima za specifične situacije i potrebe osoba sa invaliditetom.

2006. godine **Komitet za prava deteta** je usvojio Opšti komentar br. 9 o pravima deteta sa invaliditetom⁹¹ koji pruža smernice za primenu prava dece sa invaliditetom na sveobuhvatan način.

b. Uključenost organizacija osoba sa invaliditetom u Univerzalni periodični izveštaj

Savet za ljudska prava je glavno međuvladino telo Ujedinjenih nacija odgovorno za ljudska prava. Bavi se pitanjem kršenja ljudskih prava i promovise efikasnu koordinaciju i uvođenje ljudskih prava u glavne društvene tokove širom sistema UN. Generalna skupština je osnovala Periodični univerzalni izveštaj⁹² kako bi Savet za ljudska prava svim članovima Ujedinjenih nacija periodično razmatrao njihove obaveze iz oblasti ljudskih prava. Periodični univerzalni izveštaj je zajednički mehanizam i zasnovan je na interaktivnom dijalogu između države koja se razmatra i Saveta za ljudska prava.⁹³ Periodični univerzalni izveštaj razmatra sve države svake četiri godine, a utvrđen je kalendar za prvi ciklus razmatranja.⁹⁴ Namera Periodičnog univerzalnog izveštaja je da dopunjuje rad sistema tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, a razlikuje se od istog na mnogo bitnih načina. Periodični univerzalni izveštaj je pre politički, nego pravni instrument, a razmatranje sprovode države, a ne nezavisni eksperti. Periodični univerzalni izveštaj ipak pokriva sve države dok tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima samo razmatraju one koje su ratifikovale relevantan instrument.

⁸⁹ Videti <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

⁹⁰ Za kompletan tekst opštih komentara videti [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/4b0c449a9ab4ff72c12563ed0054f17d?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/4b0c449a9ab4ff72c12563ed0054f17d?Opendocument)

⁹¹ Za kompletan tekst opštih komentara videti [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CRC.C.GC.9.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CRC.C.GC.9.En?OpenDocument)

⁹² Videti Rezoluciju 60/251 Generalne skupštine http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/A.RES.60.251_En.pdf i Rezoluciju 5/1 Saveta za ljudska prava http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_5_1.doc

⁹³ Za detaljne informacije o Periodičnom univerzalnom izveštaju, videti A Practical Guide to the United Nations' Periodic Review, Human Rights Project at the Urban Justice Center, 2010, (Praktični vodič za Periodični izveštaj Ujedinjenih nacija) <http://www.hrpuj.org/documents/UPRtoolkit.pdf>

⁹⁴ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Documents/uprlist.pdf>

Slika 3. Periodični univerzalni izveštaj – četvorogodišnji ciklus

1. faza. Priprema izveštaja koji će biti razmatran u Periodičnom univerzalnom izveštaju

Tri izveštaja se spremaju za radnu grupu:

- 1. Nacionalni izveštaj:** Država bi trebalo da organizuje široke **konsultacije** i podnese izveštaj. **Prilika da** se uključe organizacije **osoba sa invaliditetom** i ključni društveni akteri.
- 2. Kompilacija informacija Ujedinjenih nacija** (pripremio OHCHR).
- 3. Rezime podnesaka drugih ključnih društvenih aktera** (takođe pripremio OHCHR). Prilika da se uključe organizacije osoba sa invaliditetom i drugi ključni **društveni akteri**: organizacije osoba sa invaliditetom i drugi ključni društveni akteri mogu podneti izveštaje od 5 ili 10 strana ako ih podnosi koalicija.

2. faza. Radna grupa za Periodični univerzalni izveštaj i usvajanje nacrta izveštaja radne grupe

- Sastaje se u Ženevi na tri dvonedeljna zasedanja svake godine.
- Na svakom zasedanju razmatra po 16 država (48 država svake godine).
- Mogućnost da se uključe organizacije **osoba sa invaliditetom: zastupnički rad sa državom čiji izveštaj se razmatra**, ako je moguće, i sa drugim **državama dve nedelje pre sastanka radne grupe ili ranije**.
- Trosatni **interaktivni dijalog** se održava sa državom čiji se izveštaj razmatra. Civilno društvo ne može davati izjave tokom ovog sastanka.
- Radna grupa usvaja nacrt izveštaja Radne grupe koji sadrži preporuke, zaključke i informacije o preporukama koje je prihvatila država čiji se izveštaj razmatra.
- Država čiji se izveštaj razmatra ukazuje u ovoj fazi (ili najkasnije na drugom redovnom zasedanju Saveta posle zasedanja Periodičnog univerzalnog izveštaja) koje preporuke podržava ili ne podržava.

3. faza. Redovno zasedanje Saveta za ljudska prava.

- Na drugom redovnom zasedanju Saveta nakon zasedanja radne grupe za Periodični univerzalni izveštaj na kome je razmatran izveštaj države, Savet usvaja završni dokument izveštaja.
- Savet razmatra svaki izveštaj Radne grupe po jedan sat.
- Razmatranim državama, članicama Saveta i državama posmatračima i **drugim ključnim društvenim akterima** se daje prilika da iskažu svoje stavove pre usvajanje završnog izveštaja o razmatranju te države.
- Savet usvaja završni dokument.

4. faza. Primena završnog dokumenta.

- Primena je odgovornost države o kojoj se radi i, kada je primereno, drugih relevantnih društvenih aktera. Prilika da se uključe organizacije osoba sa invaliditetom i drugi ključni **društveni akteri: upoznati medije sa preporukama** i forsirati primenu preporuka. Organizacije osoba sa invaliditetom se mogu konsultovati i **uključiti u primenu preporuka**.
- Međunarodna zajednica će pomoći u izgradnji kapaciteta i u tehničkom smislu.
- Savet za ljudska prava se, nakon što iscrpi sve drugo, može baviti upornim odbijanjem saradnje sa Periodičnim univerzalnim izveštajem.
- Primena zaključaka i preporuka koje su usvojene iz izveštaja.
- Države mogu širiti informacije o srednjoročnoj primeni.

Kraj ciklusa. Povratak na 1. fazu.

Kraj Slike 3.

Periodični univerzalni izveštaj je zasnovan na tri dokumenta; nacionalni izveštaj, kompilacijski izveštaj o podacima iz Ujedinjenih nacija i rezime podataka drugih ključnih društvenih aktera. Svaka država se ohrabruje da pripremi nacionalni izveštaj kroz širok, nacionalni konsultativni proces sa svim relevantnim društvenim akterima. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podstiču svoju državu da održava rane konsultacije i da obezbedi otvoreni, aktivan i konstantan dijalog sa državom u toku pripremanja nacionalnog izveštaja. Konsultacije bi trebalo da budu prilika za organizacije osoba sa invaliditetom da lobiraju kod države da se u izveštaj uvrste podaci o pravima osoba sa invaliditetom.

Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) priprema kompilaciju podataka koje se nalaze u izveštajima tela za praćenje instrumenata o ljudskim pravima, specijalnim postupcima, preporukama i komentarima države i drugim relevantnim zvaničnim dokumentima UN. Informacije koje su prethodno podnele organizacije osoba sa invaliditetom u skladu sa tim mehanizmima mogu biti istaknute u ovoj kompilaciji. OHCHR takođe priprema rezime informacija koje su obezbedili drugi ključni društveni akteri kao što su organizacije osoba sa invaliditetom, druga udruženja građana i nacionalne institucije za ljudska prava.

Organizacije osoba sa invaliditetom se veoma ohrabruju da daju doprinos Periodičnom univerzalnom izveštaju kroz podnošenje podataka ključnih društvenih aktera. Iako mogu podneti sopstveni izveštaj u skladu sa Periodičnim univerzalnim izveštajem, često je bolja strategija raditi u okviru koalicije za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom ili saveza za Periodični univerzalni izveštaj kako bi odlučili koja pitanja bi trebalo uključiti u izveštaj ključnih društvenih aktera i koja je najbolja strategija da bi se obezbedilo da se ovi podaci uzmu u obzir. Samo rezime informacija će biti uključen u izveštaj ključnih društvenih aktera.

Sadržaj i format informacija ključnih društvenih aktera⁹⁵

- Podnesak bi trebalo da sadrži izvršni rezime od jednog pasusa koji ističe ograničeni broj ključnih pitanja i preporuka.
- Podnesak sam po sebi bi trebalo da bude konstruktivan i da se fokusira na dve ili tri ključne tačke. Trebalo bi da rezimira problem i pruži konkretne preporuke za promenu.
- Ključni društveni akteri se podstiču da prate opšte smernice za pripremu informacija u skladu sa Periodičnim univerzalnim izveštajem.⁹⁶
- Podaci koje su predali ključni društveni akteri nisu poverljivi i ne mogu se podneti anonimno.⁹⁷

⁹⁵ Tehničke smernice za podnošenje informacija ključnih društvenih aktera su dostupne na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Documents/TechnicalGuideEN.pdf>

⁹⁶ Odluka 6/102 Saveta za ljudska prava, http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/decisions/A_HRC_DEC_6_102.pdf

⁹⁷ Podneske bi trebalo slati elektronski na UPRsubmissions@ohchr.org

- Podnesci ključnih društvenih aktera ne smeju biti duži od pet strana osim ako su predati u ime koalicije ključnih društvenih aktera, a u tom slučaju mogu imati do deset strana.
- Podaci moraju biti napisani na jednom od zvaničnih jezika Ujedinjenih nacija. Duži podnesci ili podnesci na jezicima koji nisu zvanični jezici UN neće biti uzeti u obzir.⁹⁸
- Rok za podnošenje podataka je aproksimativno šest meseci pre razmatranja, a podaci koji su podneti nakon isteka roka neće biti uzeti u obzir.⁹⁹

Radna grupa za Periodični univerzalni izveštaj, koja se sastoji od svih članova Saveta za ljudska prava, vodi tročasovni interaktivni dijalog sa državom čiji se izveštaj razmatra. NVO sa konsultativnim statusom kod Saveta za ekonomiju i socijalna pitanja¹⁰⁰ mogu učestvovati kao posmatrači, ali im nije dozvoljeno da govore. Ipak, postoji mogućnost da se neformalno sastanu sa članovima Saveta van sastanka kako bi izneli sugestije u vezi sa pitanjima koja se mogu pokrenuti ili preporuka koje se mogu izneti. NVO sa konsultativnim statusom kod Saveta za ekonomiju i socijalna pitanja takođe mogu organizovati sastanke za razmenu informacija i najbolje prakse. Može biti korisno da se članovima Saveta za ljudska prava obezbedi lista pitanja i preporuka koje bi trebalo pokrenuti tokom interaktivnog dijaloga. Organizacije osoba sa invaliditetom bi takođe trebalo da razmisle o tome da se neformalno sastanu sa predstavnicima država u njihovim zemljama ili u Ženevi pre interaktivnog dijaloga kako bi obavestili delegacije o ključnim pitanjima i predložili specifične preporuke.

Nakon interaktivnog dijaloga, završni dokument je spreman što uključuje rezime postupka, zaključke i preporuke. Ovo je još jedna prilika da se sastanu neformalno sa članovima Radne grupe kako bi preporučili ključna pitanja koja bi trebalo uvrstiti u završni dokument, kao i da se preporuke bave pravima osoba sa invaliditetom. Zaključni dokument Radna grupa usvaja u roku od 48 sati, a država koja se razmatra tada može, a i ne mora, dati komentare na dokument. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podstaknu državu da prihvati preporuke koje je sačinila Radna grupa.

⁹⁸ Iako se izveštaji mogu podneti na engleskom, francuskom, španskom, kineskom, ruskom ili arapskom, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava preferira da prima izveštaje na engleskom, francuskom ili španskom, a izveštaji napisani na tri ostala jezika možda neće biti uzeti u razmatranje zbog teškoća sa prevodom.

⁹⁹ Rokovi za podneske informacija ključnih društvenih aktera se mogu naći na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/NGosNhris.aspx>

¹⁰⁰ Udruženja građana se mogu akreditovati kod Saveta za ekonomiju i socijalna pitanja (ECOSOC) kako bi prisustvovali sastancima Saveta za ljudska prava. Međunarodne, regionalne i nacionalne NVO, neprofitne javne ili volonterske organizacije imaju pravo da dobiju konsultantski status. Za više informacija videti <http://esango.un.org/paperless/Web?page=static&content=apply>

Zatim Savet za ljudska prava razmatra završni dokument na svom sledećem zasedanju. Država koja se razmatra može predstaviti svoje stavove o zaključcima i preporukama zaključnog dokumenta. Druge države takođe mogu dati komentare na završni dokument, a ključni akteri, uključujući NVO koje imaju konsultativni status kod Saveta za ekonomiju i socijalna pitanja, mogu dati opšte komentare. S obzirom da je samo jedan sat određen za usvajanje izveštaja od strane Saveta za ljudska prava, vreme za izjave NVO je izuzetno kratko, a organizacije osoba sa invaliditetom se podstiču da daju zajedničke izjave sa koalicijom za Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i savezom za Periodični univerzalni izveštaj.

Države su odgovorne za primenu zaključaka i preporuka završnog dokumenta. Ipak, i od drugih ključnih društvenih aktera se traži da učestvuju u primeni zaključaka i preporuka.¹⁰¹ Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da pokušaju da se sastanu sa vladinim zvaničnicima kako bi raspravljali o zaključcima i preporukama i predložili kako mogu pomoći državi u primeni preporuka. Takođe bi trebalo preporuke učiniti dostupnim medijima i organizovati kampanje podizanja svesti na nacionalnom nivou. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da nastave da prate situaciju u vezi sa ljudskim pravima i odgovornost Vlade i kako bi mogli da podnesu podatke za sledeći periodični izveštaj.

c. Upotreba Specijalnih postupaka za promovisanje prava osoba sa invaliditetom

Specijalne postupke je ustanovio Savet za ljudska prava kako bi "analizirao, pratio, savetovao i javno izveštavao o situacijama vezanim za ljudska prava u određenim državama ili o kršenju ljudskih prava širom sveta". Tematska pitanja¹⁰² se razmatraju svake tri godine, a pitanja o određenim državama¹⁰³ se razmatraju na godišnjem nivou. Skoro sve rasprave o tematskim pitanjima su se bavile pravima osoba sa invaliditetom.

Nezavisni eksperti ili radne grupe su osnovane da bi sprovodile ove postupke tako što će slati predstavke, odlaziti u posete državama, objavljivati izveštaje i pripremati tematske studije. Za svaku od ovih aktivnosti, organizacije osoba sa invaliditetom mogu doprineti radu specijalnih postupaka.

¹⁰¹ U Odluka 5-1 Saveta za ljudska prava, stav 33,
http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_5_1.doc

¹⁰² Lista tematskih pitanja se može naći na
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/themes.htm>

¹⁰³ Lista pitanja o određenim državama se može naći na
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/countries.htm>

¹⁰⁴ Kodeks ponašanja je usvojen za izvestioce Saveta za ljudska prava
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/CodeofConduct_EN.pdf kao priručnik operacija specijalnih procedura
http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/docs/Manual_August_FINAL_2008.doc

Ključna tematska pitanja za osobe sa invaliditetom

Iako sva tematska pitanja mogu biti relevantna za osobe sa invaliditetom, ekonomskim, socijalnim, kulturnim, političkim ili građanskim pravima svih ljudi, uključujući i osobe sa invaliditetom, se bave:

- Nezavisni ekspert za pitanje ljudskih prava i ekstremnog siromaštva
- Nezavisni ekspert za pitanje obaveza ljudskih prava vezano za pristup bezbednoj vodi za piće i higijenu
- Specijalni izvestilac za pravo na hranu
- Specijalni izvestilac za pravo svakoga na uživanje najvišeg mogućeg standarda fizičkog i mentalnog zdravlja
- Specijalni izvestilac za pravo na obrazovanje
- Specijalni izvestilac za adekvatno stanovanje kao komponenta prava na adekvatni životni standard i na pravo na zabranu diskriminacije u ovom kontekstu
- Nezavisni ekspert za polje kulturnih prava
- Specijalni izvestilac za promovisanje i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja
- Specijalni izvestilac za torturu i drugo surovo, nehumano ili degradirajuće ponašanje ili kažnjavanje
- Radna grupa za arbitrarno lišavanje slobode

Specijalni izvestilac za invalidnost

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 1993. godine usvojila pravno neobavezujući dokument Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom¹⁰⁵ koji je pozvao na imenovanje Specijalnog izvestioca za invalidnost kako bi pratio njihovu primenu. Sadašnja nadležnost Specijalnog izvestioca je zastupanje prava osoba sa invaliditetom, kreiranje svesti o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom, promovisanje međunarodne i tehničke saradnje o pitanjima invalidnosti i saradnja sa svim relevantnim društvenim akterima.¹⁰⁶ Za razliku od nezavisnih eksperata u skladu sa mehanizmima za ljudska prava, Specijalni izvestilac za invalidnost izveštava Komisiju UN za socijalni razvoj, a ne Savet za ljudska prava. Izveštaji se podnose na godišnjem nivou Komisiji za socijalni razvoj.

¹⁰⁵ Za kompletan tekst dokumenta videti <http://www.un.org/disabilities/documents/gadocs/standardrules.doc>

¹⁰⁶ Za više informacija o Specijalnom izvestiocu za invalidnost, videti <http://www.un.org/disabilities/default.asp?navid=9&pid=183>

Mnogim Specijalnim postupcima je dozvoljeno da primaju žalbe, kako individualne, tako i sistematične. Iako Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom sadrži postupke za podnošenje predstavki od strane pojedinaca, ovo je opciona procedura i možda nisu sve države ratifikovale Konvenciju ili njen Opcioni protokol. U slučaju Specijalnih postupaka, nema potrebe da država ratifikuje Konvenciju ni Opcioni protokol da bi se žalba razmatrala. Postupak za podnošenje predstavki nije poverljiv postupak i ime(na) navodne(dnih) žrtve (žrtava) će biti objavljena u izveštaju izvestioca osim ako je žrtva dete. Žalba bi trebalo da sadrži ime(na) navodne(ih) žrtve (žrtava), identifikaciju navodnih počinitelja, datum i mesto gde se incident dogodio, detaljan opis navodnog prekršaja ljudskih prava i ime osobe ili organizacije koja podnosi predstavku.¹⁰⁷ Ako izvestilac smatra da je primljena informacija kredibilna, da je iz pouzdanog izvora i da je u okvirima nadležnosti, pismo se šalje državi sa zahtevom za informacije i odgovore na tvrdnje. U slučajevima gde optužbe ugrožavaju živote ili su ozbiljne prirode po žrtve, izvestilac može poslati hitnu molbu tražeći da se odmah preduzmu preventivne ili istražne mere.

Izvestioci za Specijalne postupke mogu takođe otići u posetu određenoj zemlji kako bi dobili informacije o situaciji u vezi sa ljudskim pravima u toj državi. Izvestilac mora biti pozvan od strane Vlade da poseti tu državu osim ako država ne izda otvoreni poziv specijalnim postupcima. Izvestioci mogu zahtevati da posete zemlju na osnovu informacije ili žalbi koje su primili, a organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da obaveste relevantnog izvestioca o uočenom prekršaju ljudskih prava. Kada poseta bude potvrđena, organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podnesu informacije relevantne za izvestioca i podignu svest na nacionalnom nivou o predstojećoj poseti. Izvestioci se obično sastaju i sa vladinim zvaničnicima i sa predstavnicima civilnog društva tokom posete zemlji. Zahteve za sastanak sa izvestiocem tokom posete bi trebalo podneti unapred relevantnom službeniku u Kancelariji Visokog komesarijata za ljudska prava.¹⁰⁹ Izvestilac će pripremiti zvaničan izveštaj za Savet za ljudska prava o poseti koji sadrži zaključke i preporuke. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da obaveste medije i širu javnost o zaključcima i preporukama koje je sačinio izvestilac u i da traže načine kako da rade sa Vladom na primeni preporuka. Informacije o primeni bi takođe trebalo podneti izvestiocima kako bi bili informisani o napretku učinjenom u primeni preporuka.

¹⁰⁷ Neki izvestioci imaju upitnike kao pomoć za izveštavanje o kršenju ljudskih prava. Dostupni su na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/questionnaires.htm>. Žalbe bi trebalo slati elektronski na urgent-action@ohchr.org, a u liniji subject bi trebalo napomenuti koji je specijalni postupak na koji se informacija odnosi.

¹⁰⁸ Otvoreni poziv je poziv za posetu državi koji stalno važi. Izvestilac mora i dalje zahtevati da poseti državu, ali u principu, svi zahtevi će biti odobreni. Lista zemalja koje su izdale otvoreni poziv se može naći na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/invitations.htm>

¹⁰⁹ Detalji o kontaktima za izvestioce se mogu naći na <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/themes.htm> i <http://www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/countries.htm>

Primer posete zemlji: Bangladeš

U decembru 2009. godine, Nezavisni eksperti UN za ljudska prava i ekstremno siromaštvo, kao i za vodu i higijenu su organizovali zajedničku posetu Bangladešu kako bi ispitali vezu između pristupa zdravoj vodi za piće, higijeni i ekstremnog siromaštva. Tokom posete, eksperti su imali prilike da se sastanu sa organizacijama civilnog društva, uključujući neke nacionalne organizacije koje rade sa osobama sa invaliditetom. U svojim preliminarnim komentarima, Specijalni izvestilac za ekstremno siromaštvo je primetila da užasni uslovi života dovode do kršenja ljudskih prava određenih grupa, uključujući osobe sa invaliditetom. Pronalasci i preporuke načinjene tokom posete će biti podnete Savetu za ljudska prava sredinom 2010.

Savet za ljudska prava takođe može zahtevati od izvestioca da pripreme studiju o određenim temama, a organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da doprinesu ovim studijama kako bi situacija osoba sa invaliditetom bila uzeta u obzir. Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo takođe da daju preporuke izvestiocima u vezi sa temama koje treba dalje istražiti.

Tematske studije o pravima osoba sa invaliditetom

Specijalni izvestilac za torturu i druge oblike okrutnog i ponižavajućeg postupanja je posvetio deo svog izveštaja situaciji osoba sa invaliditetom.¹¹⁰ U izveštaju se ističu praksa zanemarivanja, ozbiljni oblici kontrole i izolacije, kao i fizičko, mentalno i seksualno nasilje nad osobama sa invaliditetom koje se može sastojati od mučenja ili surovog i ponižavajućeg postupanja. Specijalni izvestilac je pozvao države da usvoje propise koji priznaju poslovnu sposobnost osoba sa invaliditetom, izdaju jasne smernice u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom o slobodnom i informisanom pristanku i učine pristupačnim postupke za podnošenje žalbi.

Godine 2007. Specijalni izvestilac za pravo na obrazovanje je pripremio izveštaj o pravu na obrazovanje osoba sa invaliditetom¹¹¹ sa fokusom na inkluzivno obrazovanje. Izveštaj ističe minimalne zakonodavne, političke i finansijske mere koje su potrebne i analizira izazove, kao što su ograničena finansijska sredstva i nedostatak političke volje, koji sprečavaju ostvarivanje prava na obrazovanje. Specijalni izvestilac je pozvao države da primene programe inkluzivnog obrazovanja radi borbe protiv diskriminacije i uklanjanja prepreka koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da uživaju pravo na obrazovanje.

¹¹⁰ <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/63/175&Lang=E>

¹¹¹ <http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/4/29&Lang=E>

7. Često postavljana pitanja

Šta Komitet za prava osoba sa invaliditetom radi?

Komitet za prava osoba sa invaliditetom prati primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, razmatra periodične izveštaje koje podnose države strane ugovornice o primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou, razmatra žalbe pojedinaca i sprovodi istrage o ozbiljnim i sistematskim povredama Konvencije. Trenutno se sastoji od dvanaest nezavisnih eksperata kojima članstvo ističe do osamnaestog januara 2011. godine. Komitet će 2010. godine imati dve dvonedeljne sesije u Ženevi u Švajcarskoj.

Zašto države treba da podnose izveštaje?

U članu 35 Konvencija zahteva da države strane ugovornice podnesu sveobuhvatne izveštaje o tome kako se primenjuje Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou. Prvi izveštaj mora biti podnet u roku od dve godine, a nakon toga, države strane ugovornice će podnositi izveštaje najmanje jednom svake četiri godine. Ove izveštaje razmatra Komitet za prava osoba sa invaliditetom.

Da li države koje su potpisale, ali nisu ratifikovale Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom ili nisu ni potpisale ni ratifikovale ovu Konvenciju moraju podnositi izveštaje?

Komitet nema ovlašćenja da razmatra izveštaje zemalja koje su samo potpisale Konvenciju ili koje Konvenciju nisu ni potpisale ni ratifikovale. Potpisivanje instrumenta je pokazatelj namere da se isti ratifikuje. Iako ne stvara nikakve pravne obaveze, ipak stvara obavezu da se ne radi ništa što nije u skladu sa svrhom i cijem Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Kakav uticaj imaju rezerve?

Rezerve na Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom se podnose nakon potpisivanja ili ratifikacije i ne mogu se dodati kasnije. One isključuju ili menjaju pravni efekat određenih odredbi Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Rezerve koje su nespojive sa predmetom i svrhom ove Konvencije nisu dopuštene. Rezerve se mogu povući u svako doba, a Komitet može pitati državu da li ima nameru da to učini.

Kada je rok za predavanje inicijalnog izveštaja?

Od države strane ugovornice se zahteva da podnese inicijalni izveštaj dve godine nakon što Konvencija stupi na snagu. Stupanje na snagu nastaje kada instrument postane pravno obavezujući za državu. Konvencija je stupila na snagu 3. maja

2008. godine, 30 dana nakon 20. ratifikacije. Za tih 20 država strana ugovornica rok za podnošenje inicijalnog izveštaja Komitetu za prava osoba sa invaliditetom je 3. maj 2010. godine. Za one države koje su ratifikovale Konvenciju nakon 3. aprila 2008. godine, stupanje na snagu je 30 dana nakon datuma ratifikacije. Rok za inicijalni izveštaj je dve godine nakon tog datuma.

Šta se dešava ako država strana ugovornica ne podnese izveštaj na vreme?

Nije neobično da izveštaj države strane ugovornice kasni. Komitet će poslati podsetnike državama stranama ugovornicama zahtevajući da izveštaji budu predati blagovremeno. Ako se smatra da izveštaj države strane ugovornice znatno kasni, član 36 (2) dozvoljava Komitetu za prava osoba sa invaliditetom da razmotri situaciju u državi strani ugovornici čak i u odsustvu izveštaja.

Koji vremenski period pokrivaju izveštaji država strana ugovornica?

Izveštaji država strana ugovornica bi trebalo da pokriju period između stupanja na snagu i njihovog podnošenja Komitetu čak i ako je ovaj period duži od dve godine.

Kada će Komitet razmatrati izveštaj države strane ugovornice?

Komitet namerava da razmotri izveštaje u roku od godinu dana nakon što ih je država strana ugovornica podnela. Izveštaji podneti 2010. i 2011. godine mogu, ipak, biti razmotreni u kraćem vremenskom roku. Izveštaji se razmatraju redom koji pristižu. Lista izveštaja koji su primljeni i raspored za razmatranje Komiteta će biti dostupan na <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Sessions.aspx>

Šta je lista pitanja?

Lista pitanja je niz pitanja koje je formulisao Komitet da bi se razjasnile ili upotpunile informacije iz izveštaja države strane ugovornice ili da bi se omogućilo državi strani ugovornici da obavesti Komitet o bilo kojim skorašnjim izmenama od kako je izveštaj podnesen. Lista pitanja se šalje državi strani ugovornici pre razmatranja izveštaja na plenarnom zasedanju, a od države strane ugovornice se zahteva da odgovori pismenim putem na ova pitanja.

Šta su završni komentari?

Komitet izdaje završne komentare nakon razmatranja izveštaja države strane ugovornice. Završni komentari ističu pozitivne aspekte, faktore i teškoće koje ometaju primenu Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom i ključne teme. Završni komentari takođe sadrže sugestije i preporuke za konkretne akcije na nacionalnom nivou.

Mogu li organizacije osoba sa invaliditetom podneti izveštaj Komitetu?

Nema potrebe da postoji bilo kakav konsultantski status pri Ujedinjenim nacijama kako bi se podneo izveštaj. Komitet pozdravlja podnošenje izveštaja i druge dokumentacije od strane međunarodnih, regionalnih, nacionalnih ili lokalnih organizacija osoba sa invaliditetom kako bi se bolje razumeli problemi u primeni Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom na nacionalnom nivou.

Koji je rok za podnošenje podataka organizacija osoba sa invaliditetom?

Organizacije osoba sa invaliditetom bi trebalo da podnesu podatke što je pre moguće nakon podnošenja izveštaja države strane ugovornice kako bi isti bili uzeti u obzir u svim pripremnim dokumentima. Izveštaj ne bi trebalo predati kasnije od dva meseca pre razmatranja izveštaja države strane ugovornice od strane Komiteta.

Koji vremenski period bi trebalo da pokriju paralelni izveštaji?

Paralelni izveštaji bi trebalo da pokriju period između stupanja na snagu i podnošenja izveštaja Komitetu. Moguće je da će paralelni izveštaji pokriti duži period od državnog izveštaja i treba se truditi da isti pruži najažurnije informacije.

Da li bi organizacije osoba sa invaliditetom trebalo da podnesu izveštaj Komitetu ako država još nije podnela izveštaj?

Komitet neće razmatrati podatke organizacija osoba sa invaliditetom o državi strani ugovornici dok država ne podnese izveštaj. Iako se paralelni izveštaji mogu pripremiti pre podnošenja izveštaja države strane ugovornice, bolje je sačekati sa podnošenjem izveštaja Komitetu za prava osoba sa invaliditetom do posle podnošenja izveštaja države strane ugovornice. Ovo omogućava paralelnom izveštaju da reflektuje ili da komentare o izveštaju države strane ugovornice gde je neophodno, a takođe obezbeđuje da Komitet prima najažurnije informacije od organizacija osoba sa invaliditetom.

Mogu li pojedinci podnositi žalbe o kršenju svojih prava?

Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom priznaje nadležnost Komiteta da prima i razmatra predstavke podnete od strane pojedinaca ili grupa pojedinaca, koji tvrde da su žrtve povrede odredaba Konvencije od strane te države članice. Opcioni protokol je dodatak Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom i sadrži odredbe ili postupke koji nisu uključeni u originalni instrument. Pošto je protokol opcion, treba ga ratifikovati odvojeno i nije automatski obavezujući u državi strani ugovornici. Komitet može samo razmatrati žalbe država koje su ratifikovale Opcioni protokol, čak i ako su ratifikovale Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom.

Kako da stupim u kontakt sa Komitetom i članovima istog?

Najbolje je kontaktirati Komitet i njegove članove preko Sekretarijata Komiteta u Kancelariji Visokog komesara za ljudska prava. Sekretarijat možete kontaktirati emailom crpd@ohchr.org ili poštom na adresu Secretariat, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Palais des Nations, CH-1211 Geneva 10, Switzerland.

8. Odabrana literatura

Ujedinjene nacije, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava. Praćenje primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom: Smernice za praćenje ljudskih prava. (United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights. Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Guidance for Human Rights Monitors, Geneva, United Nations, 2010 (Professional Training Series, No. 17)

http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf

Ujedinjene nacije, Generalna skupština, Tematska studija Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za primenu i praćenje primene Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (United Nations, General Assembly, Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for the implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2009 (A/HRC/13/29)

http://www2.ohchr.org/english/issues/disability/docs/A.HRC.13.29_en.doc

Ujedinjene nacije, Kompilacija smernica o formi i sadržaju izveštaja koje države strane ugovornice podnose o međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima (United Nations, Compilation of guidelines on the form and content of reports to be submitted by State Parties to the international human rights treaties, 2009 (HRI/GEN/2/Rev6)

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/icm-mc/docs/9th/HRI-GE-2-Rev6.doc>

Ujedinjene nacije, Smernice za posebni deo izveštaja koje države strane ugovornice podnose u skladu sa članom 35, stav 1 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (United Nations, Guidelines on treaty-specific document to be submitted by State Parties under article 35, paragraph 1, of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2009. (CRPD/C/2/3)

<http://www2.ohchr.org/SPdocs/CRPD/CRPD-C-2-3.doc>

Ujedinjene nacije, Generalna skupština, Tematska studija Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava o unapređenju svesti i razumevanja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (United Nations, General Assembly, Thematic Study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human

Rights on enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2009. (A/HRC/10/48)
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/104/55/PDF/G0910455.pdf?OpenElement>

Ujedinjene nacije, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, Rad sa programom Ujedinjenih nacija za ljudska prava: priručnik za civilno društvo (United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, Working with the United Nations Human Rights Programme: A Handbook for Civil Society, 2008. <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/NgoHandbook/ngohandbook4.pdf>)

Ujedinjene nacije, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava i Interparlamentarna Unija. Od isključivanja do jednakosti: Ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom. Priručnik za članove Parlamenta. (United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights and Inter-Parliamentary Union. From exclusion to equality: Realizing the rights of persons with disabilities. Handbook for parliamentarians, Geneva, United Nations, 2007 (Professional Training Series No. 14)
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training14en.pdf>)

Ujedinjene nacije, Opcioni protokol uz Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom (United Nations, Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006.
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/OptionalProtocol.aspx>)

Ujedinjene nacije, Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (United Nations, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006.
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Convention.aspx>)

Ujedinjene nacije, Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, Sistem instrumenata o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, Uvod u opšte instrumente o ljudskim pravima i tela za praćenje ovih instrumenata (United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights, The United Nations Human Rights Treaty System, An introduction to the core human rights treaties and treaty bodies, 2005 (Fact Sheet No. 30)
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet30en.pdf>)

EDICIJA PREVODI

Važan segment izdavačke delatnosti Centra je i prevodjenje tekstova i publikacija o različitim pitanjima invalidske problematike. Tekstovi su postavljeni na sajtu Centra (www.cilsrbija.org) a publikacije se osim u E-biblioteci mogu dobiti i u štampanoj verziji.

Do sada su prevedene:

1. Madridska deklaracija, 2002. (2003 - European Year of People with disabilities - Madrid Declaration)
2. Prepreke za jednakost – dvostruka diskriminacija žena sa invaliditetom, 2004. (Obstacles to Equality – Double discrimination of women with disabilities, *Issues, Resources, Connections* by Rannveig Traustadottir – published by *Disability Awareness in Action*)
3. Nasilje je smrt duše, 2004. (Violence means death of the soul, Induction Kit by Dinah Radtke et al, DAPHNE project)
4. Značaj informativnih i komunikacijskih tehnologija u smanjenju siromaštva, 2009. (Information and Communication Technologies for Reducing Poverty - Phil Marker, Kerry McNamara, Lindsay Wallace)
5. Razvoj efektivnih politika kao vid borbe protiv niskih prihoda i deficita, 2008. (T. Callan, B. Nolan, J.r. Walsh, C.t. Whelan, B. Maître)

